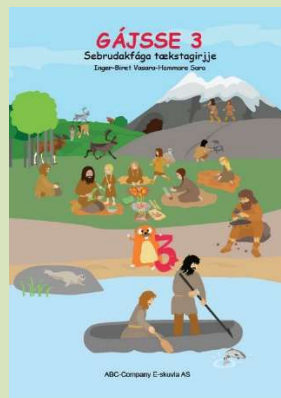

Inger Biret Vasara-Hammare Sara ja Kirsi Paltto

Gájsse 3 - Sebrudakfága

åhpadiddjebagádus

(Ådåstuhtedum 30.06.2024)

www.e-skuvla.no

Sisadno

Oahppopládna: Fága relevánsa ja guovdásj árvo	6
Guovdásj elementa.....	7
Imájdallam ja átsáidibme	7
Sebrudaklájttális ájádallam ja aktijvuoda.....	7
Demokratijadádjadus ja sæbrram.....	7
Guoddelis sebrudagá	7
Identitiehttaávdánibme ja aktijvuoha.....	8
Fágajgasskasasj tiemá.....	8
Álmmukvarresvuoha ja bierggim.....	8
Demokratija ja viesátguojmmevuoha	8
Guoddelis ávdánibme.....	9
Vuodotjehpudagá.....	9
Njálmálasj tjehpudagá.....	9
Buktet tjället	10
Buktet láhkát.....	10
Buktet rieknit	10
Digitála tjehpudagá.....	10
Máhtudakulme ja árvustallam	11
Máhtudakulme 4. jahkedáse maŋgela.....	11
Gájsse-oahpponævvorájdo birra.....	13
Digigájsse 3.....	13
1. SKÁVLLÁ JA DEMOKRATIJA	16
Digigájsse kap. 1, b. 1: Ulme.....	17
Digigájsse kap. 1, b. 2: Klássaráde	18
Digigájsse kap. 1, b. 3: Klássaráde - gatjalvisá.....	21
Digigájsse kap. 1, b. 4: Jienastit	22
Digigájsse kap. 1, b. 5: Oahppiiråde tjáhkanibme	23
Digigájsse kap. 1, b. 6: Ruossabágo	25
Digigájsse kap. 1, b. 7: Mij lip fáron mierredimen.....	26
Digigájsse kap. 1, b. 8: Átsáda ietjat máhtudagáv.....	27
Digigájsse kap. 1, b. 9: Ietjas bargo árvustallam.....	28

Tækstagirjje: Skávlån vas goalmát jage, b. 6 - 7, barggogirje b. 6 - 7	29
Tækstagirjje: Demokratija, b. 8 - 9, barggogirje b. 4 - 5	30
Tækstagirjje: Mierredimoassálasstem b. 10 - 11, barggogirje b. 15	31
Tækstagirjje: Klássanjuolgadusá b. 12 - 13, barggogirje b. 8 - 9	32
Tækstagirjje: Klássaráde ja oahppijráde b. 14 - 19, barggogirje b. 10 - 13 ja b. 15.....	33
Tækstagirjje: Gáktu máhttet tjoavddet rijdov? b. 20 - 21	35
Barggogirjje: Oahppijráde – Gæhttalibme, b. 16	36
Tækstagirjje: Sámedigge b. 34 - 35, barggogirje b. 26 - 27	37
Tækstagirjje: Stuorradigge b. 36 - 37, barggogirje b. 26 - 27	38
Tækstagirjje: Demokratija - tjoahkkájgesos, b. 38 – 39, barggogirje b. 24 - 25	39
2. LUONNDONAMMADUSÁ	40
Digigájsse kap. 2, b. 1: Luonndonammádusá	40
Digigájsse kap. 2, b. 2: Gávvrárvádus.....	41
Digigájsse kap. 2, b. 3: Gájsse	42
Digigájsse kap. 2, b. 4: Vuona	43
Digigájsse kap. 2, b. 5: Nammadusáj tjielggidusá.....	44
Digigájsse kap. 2, b. 6: Duottar moatte giellaj.....	45
Digigájsse kap. 2, b. 7: Luondo nammádusa merragáttén	46
Digigájsse kap. 2, b. 8: Luondo nammádusa duoddarin.....	47
Digigájsse kap. 2, b. 9 Mijá luonndo.....	48
Digigájsse kap. 2, b. 10: Sájvvatjáhtje	49
Digigájsse kap. 2, b. 11: lelle tjuohki sájvvatjátjev	50
Digigájsse kap. 2, b. 12: Sáivvatjáhtje/sjevva	51
Digigájsse kap. 2, b. 13: Luondo nammádusa	52
Digigájsse kap. 2, b. 14: Ruossabágo	53
Digigájsse kap. 2, b. 15: Tjále luonndonammadusájt.....	54
Digigájsse kap. 2, b. 16: letjas bargo árvustallam	55
Digigájsse kap. 2, b. 17: Båhtusa	55
Tækstagirjje: Duobddága, b. 60 - 61.....	56
Tækstagirjje: Vuona ja gájsse b. 62 - 63.....	57
Tækstagirjje: Luondo nammadusá duoddarin b. 64 - 65, bargog. b. 45	58
Tækstagirjje: Duoddara b. 66 - 67, barggogirje b. 46.....	59
Tækstagirjje: Luondo nammadusá mearragáttén b. 68 - 69, barggogirje b. 46.....	60
Tækstagirjje: Sájvvatjáhtje b. 70 - 72, barggogirje b. 49 - 50	61

Tækstagirjje: Duobddága - tjoahkkájgæsos b. 73, barggogirje b. 50 - 55	63
3. SÁBME	65
Digigájsse kap. 3, b. 1: Ulme	65
Digigájsse kap. 3, b. 2: Sábme	66
Digigájsse kap. 3, b. 6: Dálusj sáme biktasa	67
Digigájsse kap. 3, b. 4: Gen gáppte?	68
Digigájsse kap. 3, b. 5: Sámegiela	72
Digigájsse kap. 3, b. 6: Giellasuorggenamá	73
Digigájsse kap. 3, b. 7: Sáme æládusá	74
Digigájsse kap. 3, b. 8: Sáme musihkka	75
Digigájsse kap. 3, b. 9: Sámeálmuk la álgoálmuk	76
Digigájsse kap. 3, b. 10: Sámedikke	77
Digigájsse kap. 3, b. 11: Subttsasa	78
Digigájsse kap. 3, b. 12: Majt máhtá?	79
Digigájsse kap. 3, b. 13: Ietjas bargo árvustallam	80
Digigájsse kap. 3, b. 14: Båhtusa	80
Tækstagirjje: Sáme b. 74 - 75, barggogirje b. 58	81
Tækstagirjje: Sáme histávrrå b. 76 - 77	82
Tækstagirjje: Gáppte ja ietjá same biktasa b. 78 - 81, barggogirje b. 59	83
Tækstagirjje: Sámegiela b. 82 - 83, barggogirje b. 60 - 61	84
Tækstagirjje: Sáme æládusá b. 84 - 85, barggogirje b. 64 - 65	85
Tækstagirjje: Sáme musihkka b. 86 - 87, barggogirje b. 66 - 69	86
Tækstagirjje: Álgoálmuk b. 88 - 89, barggogirje b. 62	87
Tækstagirjje: Sámedikke b. 90 - 91, barggogirje b. 63	88
Barggogirjje: Gáritjisá b. 90 - 91	90
Tækstagirjje: Sáme - tjoahkkájgæsos, s.94 - 95, barggogirje b. 72 - 73	91
4. MIJA VÆRÁLT	92
Digigájsse kap. 4, b. 1: Mijá værælt	92
Digigájsse kap. 4, b. 2: Rijkaoase	93
Digigájsse kap. 4, b. 3: Suohkana	95
Digigájsse kap. 4, b. 4: Stáda	96
Digigájsse kap. 4, b. 5: Gæjnnonamá	97
Digigájsse kap. 4, b. 6: Oarjjuokta	98
Digigájsse kap. 4, b. 7: Almeguovlo	100

Digigájsse kap. 4, b. 8: Almeguovlo kártan.....	101
Digigájsse kap. 4, b. 9: Almeguovlo gárgádisajn.....	102
Digigájsse kap. 4, b. 10: Bokstávvakártta	103
Digigájsse kap. 4, b. 11: Dávverkártta	104
Digigájsse kap. 4, b. 10: Gæhttalibme	105
Digigájsse kap. 4, b. 13: Ietjas bargo árvustallam	106
Digigájsse kap. 4, b. 14: Båhtusa	106
Tækstagirjje: Mijá værált - rijkkooase b. 96 - 97	107
Tækstagirjje: Fylka ja lena b. 98-99, barggogirje b. 80-81.....	108
Tækstagirjje: Suohkan jali kommuvna b. 100 - 101, barggogirje b. 75	109
Tækstagirjje: Stáda b. 102 - 103, barggogirje b. 78 - 79.....	110
Tækstagirjje: Gæjnnonamá ja gahttuna namá b. 104 - 105, barggogirje b. 78 - 79.....	111
Tækstagirjje: Mijá værált – tjoahkkájgæsos b. 106 - 107, barggogirje b. 82 - 89	112
5. Mij mannap	115
Digigájsse kap. 5, b. 1: Mij mannap.....	115
Digigájsse kap. 5, b. 2: Columbusa ájge fievro	116
Digigájsse kap. 5, b. 3: Columbusa manno	117
Digigájsse kap. 5, b. 4: Columbusa manno álgij	118
Digigájsse kap. 5, b. 5: Væráldaásij namá	119
Digigájsse kap. 5, b. 6: Væráldaásij gávå	120
Digigájsse kap. 5, b. 7: Væráldaásij rijka.....	121
Digigájsse kap. 4, b. 8: Majt dân máhtá?.....	122
Digigájsse kap. 5, b. 9: Ietjas bargo árvustallam	124
6. GUOVSAgisÁJ MÁNÁ	125
Digigájsse kap. 6, b. 1: Guovsagisáj máná	125
Digigájsse kap. 6, b. 2: ON	126
Digigájsse kap. 6, b. 3 Mánáj rievtesvuoda 1	128
Digigájsse kap. 6, b. 4 Mánáj rievtesvuoda 2	129
Digigájsse kap. 6, b. 5 Sierra guovloj máná	130
Digigájsse kap. 6, b. 6 Sierra guovloj giela.....	131
Digigájsse kap. 6, b. 7 Rievtesferdugahtesvuoda	132
Digigájsse kap. 6, b. 8 Rievtesferdukvuoha.....	133
Digigájsse kap. 6, b. 9 Mån máhtáv	134
Digigájsse kap. 6, b. 10 Gæhttalibme	135

Digigájsse kap. 6, b. 11: Ietjas bargo árvustallam	136
Digigájsse kap. 6, b. 12: Båhtusa	136
Tækstagirjje: Mánáj rievtesvuoda, b. 22 - 27	137
Tækstagirjje: Rievtesferdukvuolta b. 28 - 29, barggogirje b. 17 - 19	139
Tækstagirjje: Mij lip moattelágátja b. 30 - 31	141
Tækstagirjje: Mij máhttep iesj guhtik ássjijt b. 32 - 33, barggogirje b. 20 - 21	142
Tækstagirjje: Juogosbarggo – Mijá skávllå, barggogirje b. 22 - 23	143
7 Tæksta- ja bargogirjje: Ietjá tiemå	144
Tækstagirjje: Jiegnaájgge ja gierggeájgge, b. 40 - 41, barggogirje b. 28 - 29	144
Tækstagirjje: Gierggeájge ulmutja b. 42 -43, barggogirje b. 30 - 31	145
Tækstagirjje: Gierggeájge årromsaje b. 44 - 45	146
Tækstagirjje: Gierggeájge ræjdo b. 46 - 47, barggogirje b. 32 - 33	147
Tækstagirjje: Gierggeájge biebmå b. 48 - 49, barggogirje b. 41	148
Tækstagirjje: Gierggeájgge ja dálásj ájgge b. 50 - 51, barggogirje b. 34 - 35	149
Tækstagirjje: Gierggeájge biktasa b. 52 - 53, barggogirje b. 38 - 39	150
Tækstagirjje: Gierggeájge vanås b. 54 - 55, barggogirje b. 36 - 37	151
Tækstagirjje: Båktesárggoma b. 56 - 57, barggogirje b. 40	152
Tækstagirjje: Majt dån máhtå gierggeájge birra, barggogirje b. 42 - 43	153
Barggogirje: Majt la oahppam dån jagev, barggogirje b. 90-91	154

Oahppoplådna: Fåga relevånsa ja guovdåsj årvo

Sebrudakfåhka la guovdåsj fåhka vaj oahppe sjaddi oassålasste, berustiddje ja låjttålis åjådalle viesåtguojme. Fåhka galggå viehkedit oahppijt vuojnnet aktijvuodajt indivijdalasj våljjimij, sebrudahkastruktuvraj ja luondo gierddamaråjåj gaskan. Sebrudahkafågan galggi oahppe oadtjot måhttelisvuodav åtsådittjat ietjasa identitiehtav, båkålasj sebrudagåv ja nasjåvnålasj ja globåla tjuolmajt. Fågajn bargadijn galggi oahppe dådjadit gåktu geografijjalasj, histåvrålasj ja dálåsåjge dile biedji ævtojt dasi gåktu ulmutja ållidi ietjasa dårbojt, ja gåktu fåbmå ja ressurå juogeduvvi. Oahppe galggi sjaddat diedulattjan dasi gåktu histåvrrå la mijåv håbbmim, valla aj gåktu mij håbbmip histåvråv. Fåhka galggå viehkedit aktugasj oahppev åvddånahttet identitiehtav ja dådjadit ulmutjijt iesjguhtiklågåsj aktijvuodaj sihke Såmen ja Såme ålggolin. Dåt aj merkaj sebradahttet ieneplåhko- ja unneplåhkoperspektijvajt, måhttet ietjå iemeålmmugij buohtastahttet ja dådjadit iesjguhtik fåmo vidjurijt ja man åjnnasa demokratijjalasj årvo li. Návti viehket sebrudakfåhka nannit oahppij dådjadusåv ietjastis, sebrudagås manna viessu, ja gåktu måhtti ietjasa iellemij ja boahtteåjggåj våkjudit.

Gájka fága galggi áhpadusá árvvovuodov duohtan dahkat. Sebrudakfáhka galggá ávddánahttet berustimev, lájttális ájádallamav, dahkamávov ja diehtemvájnogisvuodav ja nannit miellaguottojt ja árhojt dagu gierddisvuohta, avtaárvulasjvuohta ja vieledibme. Sebrudakfágalasj ájádallamvuogij ja metávdáj baktu galggi oahppe ávddánahttet dájmalasj viesátguojmmevuodav, man vuodon la diedulasjvuohta demokratijjaj, birrasij, almasjrievtesvuodajda, dássádussaj ja moattebelakvuoda árvvuj. Oahppopládna la tjanádum sáme árhojda, giellaj, kultuvrraj ja sebrudakiellemij.

Guovdásj elementa

Imájdallam ja átsádibme

Oahppe galggi imájdallat, reflektierit ja árvustallat gáktu máhtto sebrudagá birra ávddála ja dálla badján. Oahppe galggi bessat liehket diehtemvájnoga ja dájmalattjat áhtsát ja hábbmit máhtov aktu ja iehtjádij sihke klássalanján ja dan álggolin. Duodden galggi oahppe viedtjat ja adnet diedoijt iesjguhtiklágásj histávrálasj, geografijjalasj ja sebrudakmáhtulasj gáldojs tjuovggidittjat bielijt iesjguhtik sebrudagáj, iesjguhtik ájgijda ja ietjasa iellemin. Galggi aj máhttet lájttálisát árvustallat makta gáldo li luohtedahtte ja ájggeguovddela.

Sebrudaklájttális ájádallam ja aktijvuoda

Oahppe galggi dádjadit aktijvuodajt geografijjalasj, histávrálasj ja dálásjájge dili gaskan ja gáktu dá dile aktu jali aktan li vájkkudam ja vájkkudi ulmutijjida ja sebrudagájda. Oahppe galggi oahpásmuvvat gáktu luonndo ja sebrudahka nubbe nuppev vájkkudi. Sij galggi vuojnnet gáktu vássám ájge ávddánimen lidjin sihke bårka ja jårka ja mij vájkkudij rievddadusájda, aktan ávddánahttet histávrálasj empatijjav. Oahppe galggi analysierit gáktu fábmog ja fámog vidjura li vájkkudam ja vájkkudi iesjguhtik bielijda sebrudagán. Sij galggi árvustallat máhtov, dáhpadusájt ja fenomienajt iesjguhtik perspektijvaj ja reflektierit manen ulmutja li válljim ja ájn válljiji iesjguhtik láhkáj.

Demokratijjadádjadus ja sæbrram

Oahppe galggi dádjadit gáktu geografijjalasj, histávrálasj ja dálásjájge dile li biedjam ja biedji ævtojt makkir máhttelisvuoda ulmutijjin li læhkám ja li aktan barggat, organisierit ja dahkat mærrádusájt iesjguhtik sebrudagáj. Oahppe galggi dádjadit sieradusájt rijkaj gaskan gá la sáhka stivrrimvuoges ja almasjrievtesvuodaj ja unneplågoj bærrájgæhttjamis, ja sij galggi vuojnnet gáktu sieradusá li vájkkudam ja vájkkudi ulmutij iellemij ja máhttelisvuodajda vájkkudit. Sij galggi dádjadit manen rijdo li badjánam ja badjáni, ja gáktu da li giehtadaláduvva ja giehtadaláduvvi. Oahppe galggi oadtjot hárrjájimev gáktu demokratijja doajmmá práksisin vaj máhtti sebrudakhábbmimij sæbrrat. Dán guovdásj elementa sisanov galggá iesjguhtik perspektijvaj vuodon gæhttjat, bájkálasj dáses globála dássáj, ja iemeálmuk- ja unneplåhkoperspektijvaj, gánná dættot vássám ájgev, dálásj ájgev ja boahhte ájgev.

Guoddelis sebrudagá

Oahppe galggi dádjadit gáktu geografijjalasj, histávrálasj ja dálásjájge dile li biedjam ja biedji ævtojt gáktu ulmutja li ietjasa dárbojt állidahttam ja állidahtti vil uddnik, ja gáktu ressurasa iesjguhtik sebrudagáj li juogeduvva ja juogeduvi. Dat merkaj vuojnnet jut geografijjalasj

moattebelakvuohta ja variasjávnná li bierggima ja iellemdile vuodo. Oahppe galggi dádjadit guoddelis ávddánime dimensjávnnájt økonávmašasj, birrasa ja sosiála bieles ja gáktu da li aktij tjanádum. Sij galggi dádjadit gáktu vássám ájge rievddadusá li dán gálmá dimensjávnnájt vájkkudam ja nav aj man guoddelisá iesjuhtik

sebrudagá li. Oahppe galggi vuojnnet gáktu ulmuttij ressursaadno la vájkkudam ja vil vájkkut, ja máhttet árvustallat vejulasj dájmajt guoddelis ávddánime hárráj indivijdalasj, nasjávnnálasj ja globála dásen. Guoddelis ávddánibme sebrudakfágan galggá iesjuhtik perspektijvaj vuodon gæhttjat, bájkálasj dáses globála dássáj, ja iemeálmuk- ja unnepláhkoperspektijvaj, gánná dættot vássám ájgev, dálásj ájgev ja boahtte ájgev.

Identiehttaávddánibme ja aktijvuohta

Oahppe galggi dádjadit gáktu ulmutja ávddánahtti identiehtav ja gullevasjvuodav, ja gáktu iehtjádij siegen doajmmi. Galggi dádjadit manen ulmutja sihti sebrudahkan viessot, ja gáktu geografijalasj, histávrasj ja dálásj ájge vidjura vájkkudi identiehta ávddánibmáj. Dási gulluji iesjuhtik perspektijva mij buorre iellem máhttá liehket, ja jut oahppe ávddánahtti sihke histávrrádedulasjvuodav ja tjadádime máhtov gá ietjasa ávdep ájge, dálásj ájge ja boahtte ájge baktu dádjadi.

Fágajgasskasasj tiemá

Álmmukvarresvuohta ja bierggim

Sebrudakfágan merkaj fágajgasskasasj tiebmá álmmukvarresvuohta ja bierggim ahte oahppe galggi sjaddat diedulattja ietjasa identiehttaj ja identiehttaávddánibmáj ja dádjadit indivijdav oassen iesjuhtik aktijvuodajs. Dádjadit gáktu iehtjádij siegen doajmmá, aj digitála láhkáj, vájkkut relasjávnnájda ja gullevasjvuotaj la aj oassen fága máhtudagás. Fáhka galggá vájkkudit jut oahppe máhtti buoragit válljit iellemin ja giehtadallat hástalusájt ma li tjanádum seksualiehttaj, persávnálasj ruhtadilláj, gárevselgajda, álgoldisvuotaj ja digitála ulmutjahttemij. Fáhka galggá aj hábbmit

dádjadusáv, vieledimev ja gierddisvuodav moattebelakvuohtaj, iehtjádij árvoja ja iellemválljimijda, ja vaddet perspektijvajt dasi mij buorre iellem máhttá liehket. Fága baktu galggi oahppe máhttet identifiserit suorgijt gánná ulmusjárvo ájteduvvá, duola degu ulmusjoasestime ja dálásj ájge oarjjevuoda aktijvuodan, ja vuosedit dájmajda ma ulmuttij vuododárbojt várajda vállidi.

Demokratijja ja viesátguojmmevuohta

Sebrudahkafágan merkaj fágajgasskasasj tiebmá demokratijja ja viesátguojmmevuohta ahte oahppe ávddánahtti máhtov ja tjehpudagájt vaj máhtti demokratijalasj prosessájt hábbmit ja

dajda sæbrrat. Fága baktu oahppe ávddánahtti máhtov ja dádjadusáv demokratiijalasj árvoj ja prinsihpaj hárráj. Oahppe galggi aj demokratiijalasj institusjávnaž ávddánimev dádjadit Sámen, ja gáktu sijdda la læhkám ja la ájn akta vuohke ietjas organisieritjit demokratiijalattjat. Dát aj guosská sámij barggubij riikajgasskasasj iemeálmukaktisasj bargubij ja riikajgasskasasj sjehtadusájn ja

konvensjávnaž merkadusán demokratiijalasj ávddánibmáj. Bargadijn sebrudakfágajn galggi oahppe ájádallat lájttálasát, válldet iesjguhtik perspektivaj, giehtadallat dágástallamijt ja vuosedit dájmalasj viesátguojmmevuodav. Sebrudakfáhka galggá vájkkudit jut oahppe máhtti demokratiijaj sæbrrat ja vijddásappot ávddánahttet dav ja hieredit ekstriema guottojt, ekstriema dagojt ja terrorismav. Máhtto terrordago birra Vuonan snjilltjamáno 22. b. 2011 galggá liehket oassen áhpadusás dán birra.

Guoddelis ávddánibme

Sebrudakfágan merkaj fágajgasskasasj tiebmá guoddelis ávddánibme ahte oahppe galggi dádjadit guoddelisvuoda sosiála, økonávmašasj ja birás bielij aktivjuodajt. Sebrudahkafáhka galggá vájkkudit jut oahppe dádjadi ulmuttij ressursaadno la, ja vilá vájkkut bájke, regionála ja globála dásen. Máhtto luondo ja sebrudagá aktivjuodaj birra, gáktu ulmutja vájkkudi dálkádkaj ja birrasij, ja gáktu bierggim, iellemvuohke ja demografija aktan gulluji, buoret dáv dádjadusáv. Gáktu luonndo dádjaduvvá ja háldaduvvá Sámen ávdep ájgen ja dálásj ájgen gullu dási. Guoddelis ávddánibme sihke bájke, nasjávnaž ja globála dásen la demokratiijalasj birástagáj, dájmalasj viesátguojmij ja dálásj ja boahhte buolvaj solidaritiehta duogen. Sebrudakfágan galggi oahppe reflektierit ja árvaladdat dilemmaj ja geldulasjuodaj badjel ma li tjanádum guoddelis ávddánime iesjguhtik dimensjávnažda ja vuojnnet ahte sihke ulmuttij ja sebrudagáj dago li ájnnaša.

Vuodotjehpudagá

Njálmalasj tjehpudagá

Njálmalasj tjehpudagá sebrudakfágan li máhttet gulldalit, dálkkut, formulierit ja vuojnojt ávdedit, respánsáv vaddet ja iehtjádij dágástallat. Dádjadit iehtjádij vuojnojt ja gatjádij tjeilgadiddje ja tjeignodiddje gatjálvisájt gullu aj dási. Njálmalasj tjehpudagájda gullu aj sæbrrat njálmalasj subtsastimárbbedáhpáj vaj sáme sebrudagájt ja kultuvrajt dádjat. Njálmalasj tjehpudagáj ávddánibme vuolggá ietjas vuojnoj ávddánbuktemis, vuorrolakkoj sáhkadimes ja gulldalimes, ja iehtjádijda respánsáv vaddemis gitta iesjguhtik perspektivajt válldet ja argumentierimav vuodostit stuoráp sivvaaktivjuodajn. Ávddánahttem merkaj maženagi inep subtsastit aktivjuodaj birra,

árvvaladdat fágallasj gatjálvisájt ja giehtadallat ienep kompleksa diedojt ja dádjadit gáktu iesjguhtik ávddånbuktemvuoge vájkkudi sisadnuj ja vuosstávjáldáj.

Buktet tjället

Buktet tjället sebrudakfágan la plánit, hábbmit ja giehtadallat tevstajt ma li tjállema ulmmáj hiebaduvvam. Dat aj merkaj juogadit, gaskostit ja ávddånbuktet máhtov ja diedojt tjáallattjat ja adnet sebrudakfágallasj moallánagájt, dahkat argumentierimav ja átsádit ja problematisierit sebrudakfágallasj tiemájt. Ja de merkaj dat máhttet duodastit ja ávddånbuktet sebrudakfágallasj guoradallamij báhtusijt tjáallattjat. Tjállemtjehpudagáj

ávddånibme fágan vuolggá álkkes fáktágárgadisáj ja gatjálvisáj formulierimis ja gáldojda vuosedimes, gitta fáhkatevstaj tjállemij, tjuolmajt árvvaladdat ja vuosedit ienep kompleksa gáldojda.

Buktet láhkát

Buktet láhkát sebrudakfágan la átsádit, dálkkut ja lájttálisát reflektierit iesjguhtik histávrrálasj, geografijallasj ja sebrudahkamáhtulasj gáldoj badjel. Dat aj sisadná gávnnat diedojt ja diedulattjat válljit ja hilggot iesjguhtik gáldojt. Buktet láhkát merkaj reflektierit gáktu sajádahka ja perspektijvva vájkkudi iesjguhtik gáldojda, dábddát argumentierimav ja sieradit vuojnojt, fáktájt ja tjuottjodusájt. Láhkámtjehpudagáj ávddånibme fágan vuolggá gallegattja hiebaduvvam gáldoj anos gitta iesj gávnnat ja buohtastahttet diedojt ienep moattebelak gáldojs ma li ienep kompleksa.

Buktet riekknit

Buktet riekknit sebrudakfágan la máhttet viedtjat, giehtadallat, analysierit ja

árvustallat lågojt ja stuorra dáhtátjoahkkijt kontevsta vuodon vaj máhttá juojddá sebrudahkaássij birra miejnnit. Duodden dat merkaj adnet ájggelinjajt ja mihtojt gá átsát ja ávddånbukta histávrrálasj ja geografijallasj vidjurijt ja vuojnnet aktijvuodajt. Buktet barggat tjuolmaj ma økonomijjaj gulluji ja gáldáibmáj, ja gáktu da aktij gulluji, la aj oassen. Riekknim tjehpudagáj ávddånibme fágan vuolggá konkrehta ja álkkes tabellaj ja gráfalasj ávddånbuktemij dálkkumis, gitta kombinierit ja analysierit stuoráp

dáhtátjoahkkijt ja vuojnnet gáktu ájge badjel rievddi.

Digitála tjehpudagá

Sebrudakfágan la sierralágásj ávdåsvásstádus jut oahppe ávddånahtti digitála viesátguojmmevuodav. Digitála tjehpudagá sebrudakfágan merkahi buktet adnet digitála vædtsagit gávnatjit, giehtadallat ja navigierit digitála gáldojn, liehket lájttális digitála gáldojda ja válljit guoskavasj diedojt. Le aj sáhka máhttet guládallat, aktan barggat ja hábbmit digitála buktagijt ja tjuovvot njuolgadusájt ja narmajt guládallamij nehta baktu, persåvnnåsuodjalusá ja dájddobargoj ráddimriektá gáktuj. Tjehpudahkaj aj gullu diehto- ja dáhtásihkarvuodav bisodit. Digitála tjehpudagáj ávddånibme vuolggá digitála ressursaj átsádimes ja anos, gitta iesj áhtsát ja

válljit diedoijt ja vuosedit buorre digitála árvustallamav gá diedoijt vállji, digitála ressursajt adná ja guládallá nehta baktu.

Máhtudakulme ja árvustallam

Máhtudakulme 4. jahkedáse manjela

Áhpadusá ulmme le oahppe galggá máhttet

- átsádit ja ávddánbuktet sebrudakfágalaš gatlávisájt, áhtsáit diedoijt iesjguhtik gáldoijn ja árvustallat man ávkálattja diedo li gatlávisájt tjalmostahttet
- átsádit sáme bájkkehistaávráv, kulturmuojtojt ja gáktu ulmutja viessun kulturmuojtojt ájge ja buohtastahttet gáktu mij viessot dálla
- gávvidit Vuona kultuvrra- ja luonndoduobddágijit ja ságastallat majt geografijjalaš ja histárlálaš gáldo aktan kárta ja subtsasa, máhtti subtsastit duobddágij birra
- ságastallat manen rijdo tjuodtjeli skávllá- ja lahkabirrasin, gulldalit iehtjádij vuojnoija ja aktan barggat iehtjádij siegen gávnatjit konstruktijva tjoavddusijit
- ávddánbuktet ulmusriektájt ja riektájt ma mánájn li, ja reflektierit manen dá riektá gávnnuji
- reflektierit manen sámijn la iemeálmukstáhtus Vuonan, ja gávvidit sáme kultuvrra- ja sebrudakiellemá guovdásj merkajit ávddál ja dálla dætton ietjas sebrudahkaj
- átsádit ja vaddet buojkulvisájt muhtem bielija guoddelis ávddánimes, aj sáme árbbediedos
- reflektierit gáktu aktugasj ulmutja persávnálaš økonomijja ja gáldime aktij gulluji
- ságastallat identitiehta, moattebelakvuoda ja aktijvuoda birra ja reflektierit gáktu dábbdu gá ij la oassen aktijvuodas

- ságastallat persávnnsuodjalusá, juogadime ja diedoj suoddjima njuolgadusáj ja nárma
birra ja majt merkaj liehket jærmálasj digitála aktisasjargon
- ságastallat rájáj birra ma rubmahij gulluji, ma vahágahttem ja seksuálalaj illastibme li, ja
gásstá máhtta viehkev oadtjot jus vahágahteduvvá ja seksuálalattjat illastuvvá
- reflektierit gejna la fábmó, ja mij demokratijja la, ja ævtodit gáktu ulmusj máhtta
mærrádusájda vájkkudit
- ságastallat muhtem ájnas almulasj ásadusáj ja dájma birra Vuonan ja Sámen ja reflektierit
majt da merkahi ulmutij iellemijda

Áhpaddatijn árvustallam

Áhpaddatijn árvustallam galggá viehken ávdedit oahppamav ja fáhkamáhtudagáv ávddánahttet. Oahppe vuosedi ja ávddánahtti máhtudagáv sebrudakfágan 3. ja 4. dásen gá sij aktu jali iehtjádij siegen átsádi ja imájdalli sebrudakfágalasj tiemájt ja reflektieriji dáj aktijvuodaj birra. Oahppe vuosedi ja ávddánahtti máhtudagáv gá ávddánbukti ja ságastalli sebrudakfágalasj gatjálvisáj birra ja reflektieriji makkir diedojt ja máhtov iesjguhtik gállo máhtti gatjálvisájda buktet. Oahppe vuosedi ja ávddánahtti aj máhtudagáv gá iesjguhtik perspektijvajt válldi ja vuojnni gáktu sij ietja ja iehtjáda máhtti vájkkudit goabbá guojmmásisá, sebrudahkaj ja luonnduj. Ja de vuosedi ja ávddánahtti máhtudagáv gá aktan doajmme digitálalattjat ja adni muhtem njuolgadusáj ja nármajt persávnnsuodjalussaj ja digitálav aktandoajmmamij. Áhpaddatje galggá dilev láhtjet oahppijoassálasstemij ja arvusmahttet oahppammiellaj sebrudakfágan dan baktu jut oahppe bessi átsádit moatte láhkáj, duot dát perspektijvas gehtjadit ja reflektierit gáktu máhtto sjaddá.

Áhpaddatje ja oahppe galggi ságastallat oahppij ávddánime birra sebrudakfágan. Oahppe galggi bessat gæhttaladdat. Dajna máhtudagájnav oahppe vuosedi, galggi bessat moalgget majt ietjasij mielas bukti, ja majt buorebut nahki gá ávddála. Áhpaddatje galggá bagádallat ienep oahppama gáktuj ja áhpaddimev

hiebadit navti váj oahppe bessi bagádallamij milta vijdedit ietjasa máhtudagáv sebrudakfágan diehtemvájnogisvuoda, máhttoáhtsáma ja fága aktivuodaj bargo tjadá.

Gájsse-oahpponævvorájdo birra

Gájsse-oahpponævvorájdun la juohkka jahkedássáj (1. - 4. jahkedássáj):

- Digigájsse
- Digitála tækstagirjje (sláddimgirjje nehtan)
- Diettedum barggogirjje
- Digitála áhpadiddjebagádus

Áhpadiddjebagádusán li ulme, ságastallamtiemá ja viehkkegatjálvisá. Bagádusán li aj muhtem fáktádiedo, ma ávdedi tjiengodimoahppamav.

Digigájsse 3

Digigájsse álggobielie:	https://www.e-skuvla.no/yj/product/gaisa-1-4/
1 Skávlå	https://www.mauthor.com/present/5827243318575104
2 Duobddága	https://www.mauthor.com/present/4818085051236352
3 Sáme	https://www.mauthor.com/present/5756366257520640
4 Mijá værál	https://www.mauthor.com/present/6698121219932160
5 Mij mannep	https://www.mauthor.com/present/5406720385482752
6 Guovsagisájt máná	https://www.mauthor.com/present/6024462176223232

Tækstagirje ábnasa/biellelâgo:

SISADNO	
Skávlán vas goalmát jage 6	
DEMOKRATIJA	DUOBDDÁGA
Mij la demokratiija? 8	Kártta 60
Mierredimoassálasstem 10	Vuona 62
Demokratiija skávlán	Gájsse 63
Klássanjuolgedusá 12	Luondo nammodusá
Klássaráde 14	duoddarin 64
Oahppijráde 16	Duoddara 66
Rievtesvuoda	Luondo nammodusá
Mánáj rievtesvuoda 22	merogáttien 68
Rievtesferdukvuohta 28	Sájuvatjáhtje 70
Demokratiija sebrudagán	Duobddága - tjoahkkáigáesos . . 73
Sámedigge 34	SÁME
Stuorradigge 36	Sábme 74
Demokratiija - tjoahkkáigáesos 38	Sáme histávrná 76
JIEGŃÁÁJGGE JA	Sáme gápte 78
GIERGGEÁJGGE	Sámegiela 82
Jieggeáigge liij ávdálla	Sáme aeládušá 84
gierggeáigge 40	Sáme musihkka 86
Gierggeáigge ulmutja 42	Álgoálmuk 88
Gierggeáigge ánnomsaje 44	Sámedikke 90
Gierggeáigge nájdo 46	Giiehto 92
Gierggeáigge biebmó 48	Sáme - tjoahkkáigáesos 94
Gierggeáigge ja dálásj áigge 52	MIJÁ VÆRÁLT
Gierggeáigge biktasa 52	Rijkkooase 96
Gierggeáigge vanás 54	Fylka ja lena 98
Báktesárggoma 56	Suohkan jali kommuvna 100
Jieggeáigge ja gierggeáigge -	Stáda 102
tjoahkkáigáesos 58	Gæjnnonamá 104
	Mijá værdit - tjoahkkáigáesos 106

Barggogirje ábnasa/biellelâgo:

SISADNO	
Luohkkáráddi	Vuona 47
Demokratiija 4	Luondo nammodusá mearragáttien 48
Skávlán vas goalmát jage 6	Sájuvatjáhtje 49
Njuolgedusá skávlálsaljon 8	Majt dán máhtá? 53
Oahppijráde ájrrasa 10	Gæhttalibme 56
Mierredibme 14	SÁME
Gæhttalibme 15	Sáme 58
Rievtesferdukvuohta	Dálusj ja dálásj biktasa 59
Rievtesferdukvuohta 17	Giela 60
Mán máhtáv álov 20	Álgoálmugij dábdomerka 62
Juogobarggo: avjissa skávlá birra	Sámedikke 63
gatjálvisá 24	Ælodusá 64
Stuorradigge ja Sámedigge 26	Sáme musihkka 66
Histávrná	Subttasa 70
Jieggeáigge 28	Gæhttalibme 72
Gierggeáigge 30	Mijá værdit
Gierggeáigge ja dálásj áigge 32	Rijkkooase 74
Gierggeáigge biebmó 34	Muv suohkan 75
Masi l boatsoj anon? 38	Stáda 76
Majt dán máhtá? 42	Gæjnnonamá 78
Duobddága	Almeguovlo 80
Gájsse 44	Gæhttalibme 88
Luondo nammodusá duoddarin 45	Majt la oahppam dávv jagev 90
Duottar-báhko 46	Gáritjisá 91

Sválladasa

Tækstagirje (pdfi)	https://www.e-skuvla.no/vi/product/gajsse3/
Barggogirje	https://www.e-skuvla.no/vi/product/gajsse-barggogirje/

Metávddálasj oasse

Sebrudakfágan la sierra ávdásvásstádus oahppij digitála tjehpudagáv huksamis. Dan aktisasjuodan huomájahttep muhtem ræjdoj birra, majt la vuogas adnet áhpadusán:

Windows Movie Maker:

Návkká prográmma, majna álkket biedjá aktij gávájt ja jienajt unna filmatijida.

Storyline:

Ræjdojn oahppe máhtti oahppat iehtja dagátjit fantasijaværáldav. Lágá ienebu: <https://www.utdanningsnytt.no/digitale-kommunikasjonsverktøy-digitalisering-fagartikkel/digital-storyline-hjelper-a-realisere-nye-laereplaner/209886>.

Book Creator:

Máhtá biedjat gávájt ja tjállet tevstajt, ja de buktet ávddán.

Facebook:aj li dagádum juohkusa, gánná gávna huomájahttemijt digitála ræjdoj birra, ma hiephi áhpadussaj: “Digitála oahppanreaidut” (Facebook-namma mij la “Digitála oahppamræjdo” julevsámeigiellaj) ja “Sámi oahpahus digitála áiggis” (Facebook-namma mij la “Sáme áhpadus digitála ájge” julevsámeigiellaj).

Jiednabælljasa

Mij mujttádahttep digitála ræjdoj aktisasjuodan vierttiji oahppiin árrót jiednabælljasa. Ietján sjaddá ruvva stuojmme. Gá oahppe ælla nav jáhtela lágátjit, de rávkká lãhkãm (ja adjáj tjállem) buorre ráfev. Jus la ilá állo stuojmes, de la oalle gássjelabbo hárjjánit lahkát ja tjállet.

Gáváj adnem

Moadda ábnnasijn hiehpá áhtsát gávájt internehtan. Máhtta aj vájnnodit oahppijt buktet avijsajt jail ájggetjállagijt sijdas, jus li, jail áhpadiddje máhtta biesskedit vuogas gávájt majt oahppe máhtti adnet iesj guhtik ábnnasijn.

1. SKÁVLLÁ JA DEMOKRATIJA

Digigájse kapihtal 1, svállas: <https://www.mauthor.com/present/5827243318575104>

Ulme:

- ságastallat manen rijdo tjuodtjeli skávllá- ja lahkabirrasin, guldalit iehtjádij vuojnoja ja aktan barggat iehtjádij siegen gávnatjit konstruktijva tjoavddusijt
- reflektierit gejna la fábmó, ja mij demokratijja la, ja ævtodit gáktu ulmusj máhtttá mærrádusájda vájkkudit
- ságastallat muhtem ájnas almulasj ásadusáj ja dájmaj birra Vuonan ja Sámen ja reflektierit majt da merkahi ulmutjij iellemijda
- átsádit ja ávddánbuktet sebrudakfágalsj gatjálvisájt, áhtsát diedoijt iesjguhtik gáldojn ja árvustallat man ávkálattja diedo li gatjálvisájt tjalmostahttet

Sebrudahkafágan galggi oahppe oadtjot máhttelisvuodav átsádit ietjasa identitiehtav, bájkálasj sebrudagáv ja nasjávnałasj ja globála tjuolmajt. Fágajn bargadijn galggi oahppe dádjadit gáktu geografijjalasj, histávrráłasj ja dálásjájge dile biedji ævtoijt dasi gáktu ulmutja állidi ietjasa dárboijt, ja gáktu fábmó ja ressurasa juogeduvvi. Oahppe galggi sjaddat diedulattjan dasi gáktu histávrrá la mijáv hábbmim, valla aj gáktu mij hábbmip histávrráv. Fáhka galggá viehkedit aktugasj oahppev ávddánahttet identitiehtav ja dádjadit ulmutjijt iesjguhtiklágásj aktijvuodaj sihke Sámen ja Sáme álggolin. Dát aj merkaj sebradahttet ienepláhko- ja unnepláhkoperspektijvajt, máhttet ietjá iemeálmugij buohtastahttet ja dádjadit iesjguhtik fámo vidjurijt ja man ájnasa demokratijjalasj árvo li. Návti viehket sebrudakfáhka nannit oahppij dádjadusáv ietjastis, sebrudagás manna viessu, ja gáktu máhtti ietjasa iellemij ja boahhteájggáj vájkkudit.

Gájka fága galggi áhpadasá árvovuodov duohtan dahkat. Sebrudakfáhka galggá ávddánahttet berustimev, lájttális ájádallamav, dahkamávov ja diehtemvájnogisvuodav ja nannit miellaguottoj ja árvoijt dagu gierddisvuohta, avtaárvulasjvuohta ja vieledibme. Sebrudakfágalsj ájádallamvuogij ja metávdáj baktu galggi oahppe ávddánahttet dájmalasj viesátguojmmevuodav, man vuodon la diedulasjvuohta demokratijjaj, birrasij, almasjrievtesvuodajda, dásádussaj ja moattebelakvuoda árvuvj. Oahppopládna la tjanádum sáme árvojda, giellaj, kultuvrraj ja sebrudakiellemij.

Sebrudakfáhka la guovdásj fáhka vaj oahppe sjaddi oassálasste, berustiddje ja lájttális ájádalle viesátguojme. Fáhka galggá viehkedit oahppijjt vuojnnet aktijvuodajt indivijdalasj válljimij, sebrudahkastruktuvraj ja luondo gierddamarájáj gaskan.

Oahppe galggi dádjadit gáktu ulmutja ávddánahtti identitiehtav ja gullevasjvuodav, ja gáktu iehtjádij siegen doajmmi. Galggi dádjadit manen ulmutja sihti sebrudahkan viessot, ja gáktu geografijjalasj, histávrráłasj ja dálásj ájge vidjura vájkkudi identitiehta ávddánibmáj. Dási gulluui iesjguhtik perspektijva mij buorre iellem máhtttá liehket, ja jut oahppe ávddánahtti sihke histávrrádiedulasjvuodav ja tjadádime máhtov gá ietjasa ávdep ájge, dálásj ájge ja boahhte ájge baktu dádjadi.

Ságastallam: Majt galggap sebrudakfágan oahppat ja manen?

Digigájsse kap. 1, b. 1: Ulme

Jiedna: Lågå dán kapihttala ulmijt. Vállji dassta manjela dahkamusáv vuollen.

ULME

1 2 3 4 5 6 7 8 ...

Ulme

- oahppat oahppij ráde birra
- oahppat álmukstivra birra

ÁSSJELISSTA

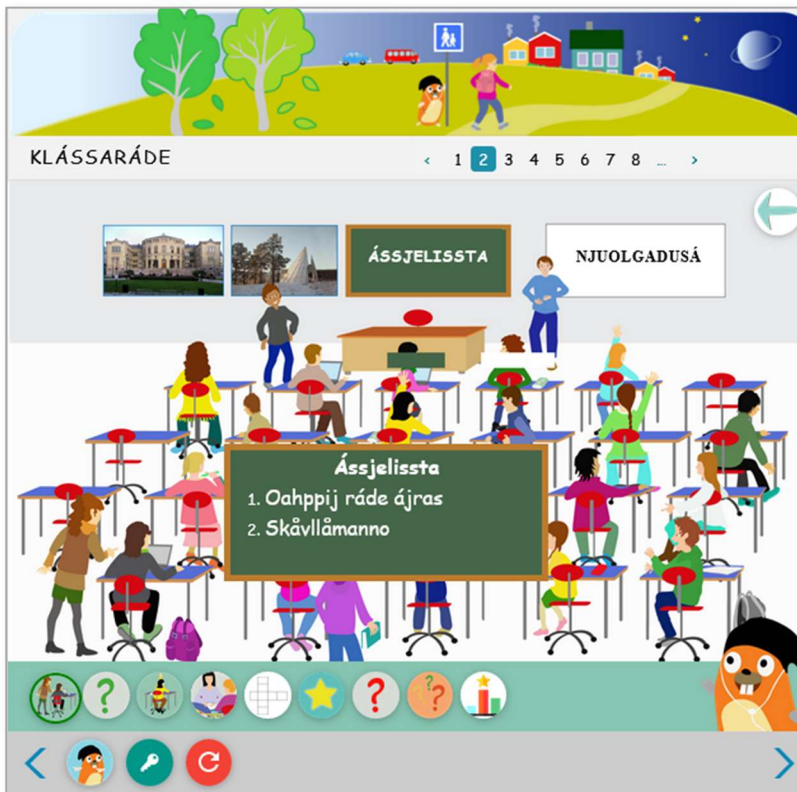
Ulme:

- Oahppat mij demokratiija l.
- Oahppat manen miján li klássanjuolgadusá ja skávllánuolgadusá.
- Oahppat mij oahpperáde l.
- Oahppat mij oassálasstem, mierredimoassálasstem ja aktisasj barggo tjáhkanimij hárráj la.
- Oahppat diehtet mij klássaráde l.

Digigájsse kap. 1, b. 2: Klássaráde

Jiedna: Dán klássan la klássaráde. Dáppe bessi oahppe aktan mierredit. Dieddela dálla ássjelistaj.

Jiedna: Dánna l ássjelistta. Dat la lissta ássjij, majt ájggu mierredit. Dieddela dálla njuolgadusájt.

Jiedna: Dánna li njuolgadusá. Da li ájnna. Da viehkedi sábadit jáhtulagán, klássalanján, sebrudagán ja sijdan. Dieddela dálla Sámediggáj!

Jiedna: Dát la Sámedigge. Dáppe giehtadalli ássijjt, ma sámijda guoski. Dieddela dálla Stuorradikkev!

Jiedna: Dát la Stuorradigge. Dáppe mierredi Vuona rijka ássjiit. Dálá máhtá maŋep bælláj joarkket!

Digigájsse kap. 1, b. 3: Klássaráde - gatjalvisá

KLÁSSARÁDE - GATJALVISÁ < 1 2 3 4 5 6 7 8 >

Makkir ássjiht galggá klássa giehtadallat?

Ma li klássa njuolgadusá?

Makkir goade vuojnnuji gávåjn?

Viehkkebágo
 vaddet barggoráfev
 Sámedigge
 viehkedit nuppev
 skávllámanno
 Stuorradigge
 oahppij ráde ájras
 tsieggit giedav

Jiedna: Vástteda gatjalvisájt!

Vásttádusá:

KLÁSSARÁDE - GATJALVISÁ < 1 2 3 4 5 6 7 8 >

Makkir ássjiht galggá klássa giehtadallat?

Ma li klássa njuolgadusá?

Makkir goade vuojnnuji gávåjn?

Viehkkebágo
 vaddet barggoráfev
 Sámedigge
 viehkedit nuppev
 skávllámanno
 Stuorradigge
 oahppij ráde ájras
 tsieggit giedav

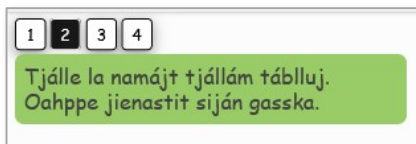
Digigájsse kap. 1, b. 4: Jienastit

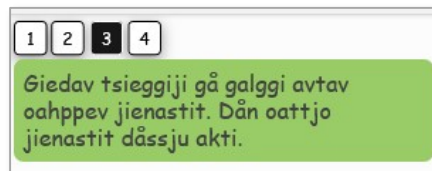
Jiedna: Goalmát klássa ájggu dálla gieda tsieggimijn jienastit guhti sjaddá oahppij ráde ájrrasin. Niellja oahppe li oajvvaduvvam. Lágá jienastusá birra. Dieddela dassta maŋgela namájt, riekknii giedajt ja tjále ruktuj galles sijáv jienasti.

Guhti sjaddá oahppij ráde ájrrasin?

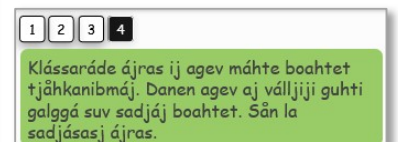
Tæksta 2:

Tæksta 3:

Tæksta 4:

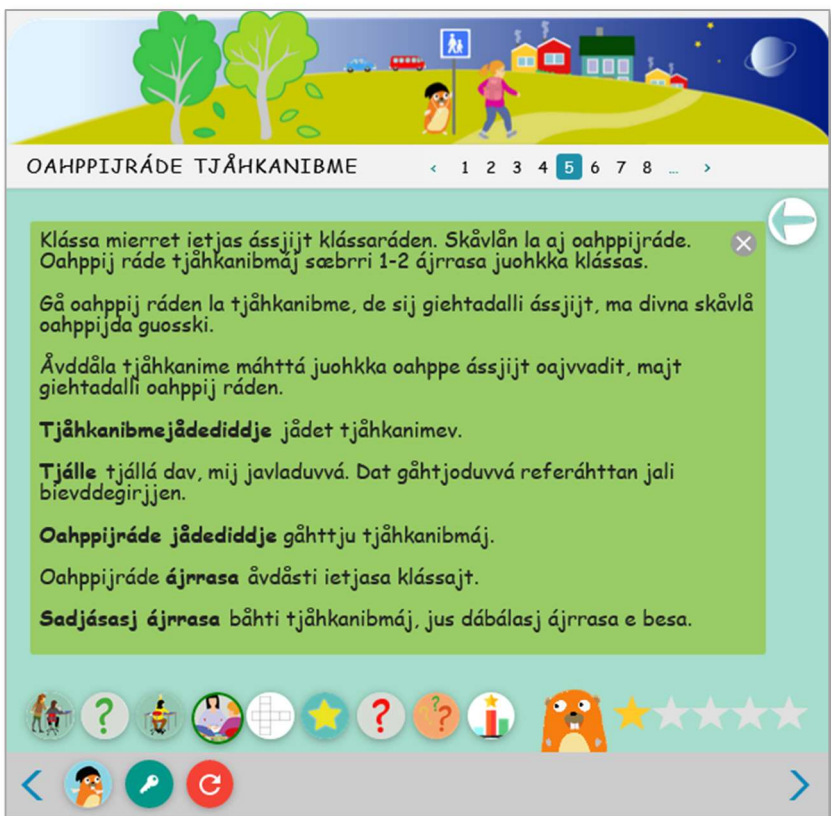
Vásstáduš:

Násstetæksta

Digigájsse kap. 1, b. 5: Oahppijráde tjáhkanibme

Jiedna: Lågá oahppijráde birra ja guldala majt máná subtsasti. Giddi ruvtov. Dieddela dassta manjela oahppij tjielggidusá álgov ja rievtes lāhpav.

Jiedna: Gulldala majt máná subtsasti. Dieddela dassta manjela oahppij tjielggidusá álgov ja rievtes lāhpav.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 1, b. 6: Ruossabágo

RUOSSABÁGO < 1 2 3 4 5 6 7 8 >

1. Jâdet tjàhkanimev.
 2. Dat gâ gájka gieda lâpptimijn almodi majt sij miejniji.
 3. Ráde gännâ skávlâ oahppe bessi ássjijt giehtadallat.
 4. Tjállá mij tjàhkanimen mierreduvvá.
 5. Mærráduš gâktu galggap skávlân doajmmat.

Jiedna: Tjále bágojt.

Vásstáduš:

RUOSSABÁGO < 1 2 3 4 5 6 7 8 >

T J Ä H K A N I B M E J Ä D E D I D D J E
 O A H P P I J R Ä D E
 N J U O L G A D U S Ä
 Ä
 L
 L
 E

1. Jâdet tjàhkanimev.
 2. Dat gâ gájka gieda lâpptimijn almodi majt sij miejniji.
 3. Ráde gännâ skávlâ oahppe bessi ássjijt giehtadallat.
 4. Tjállá mij tjàhkanimen mierreduvvá.
 5. Mærráduš gâktu galggap skávlân doajmmat.

Digigájsse kap. 1, b. 7: Mij lip fáron mierredimen

MIJ LIP FÁRON MIERREDIMEN < 1 2 3 4 5 6 7 8 >

Vuonan la álmukstivrra ja demokratija. Dat merkaj divna Vuona ulmutja bessi jienastit gudi galggi mierredit mijá rijkan. Muhtema sijás gudi mierredi barggi Stuorradikken.

Majt máhtáv árrót fáron mierredimen?

Majt iv máhte árrót fáron mierredimen?

Gánná æjgáda barggi   Majt dagáv friddjabáttáv

Majt niesstin váldáv   Makkir biktasijt tsákkáv

Gejna stággadav friddjabáttáv   Majt mielkke máksá

Goassa skávlá álggá   Makkir bielen bálggá milta bijla vuoddji

Navigation icons: back, home, check, refresh, forward, question, search, star, and progress indicators.

Jiedna: Dát la Stuorradigge. Dat la Oslon. Dáppe mierredi ulmutja mijá rijka ássjijt. Gá miján la válgga, de válljip gudi galggi Vuonav stivrrit. Miján la aj láchka, mij tjielggi mánájn la riektá ietjasa ájádusájt ávddånbuktet. Mánájn la aj rievtesvuolta fáron árrót mierredimen. Madi vuorrasappo sjatta, dadi ienebu besa mierredit tjabu skávlån ja ietján. Giese gárgadisájt riekta sadjáj!

Vásstádusá:

MIJ LIP FÁRON MIERREDIMEN < 1 2 3 4 5 6 7 8 >

Vuonan la álmukstivrra ja demokratija. Dat merkaj divna Vuona ulmutja bessi jienastit gudi galggi mierredit mijá rijkan. Muhtema sijás gudi mierredi barggi Stuorradikken.

Majt máhtáv árrót fáron mierredimen?

Majt iv máhte árrót fáron mierredimen?

Gánná æjgáda barggi

Goassa skávlá álggá

Majt mielkke máksá

Makkir bielen bálggá milta bijla vuoddji

Navigation icons: back, home, check, refresh, forward, question, search, star, and progress indicators (5 stars).

Digigájsse kap. 1, b. 8: Átsáda ietjat máhtudagáv

ISKKA IEŽAT MÁHTU < 1 2 3 4 5 6 7 8 >

Gii manná ohppiirráđi čoaččkimii jus válljejuvvon lahttu ii sáhte?

Maid bargá ohppiirráđi ságadoalli? ---

Maid bargá ohppiirráđi jodiheaddji?

Manin gohčodit čoaččkima, man lahtut ovddastit sierra luohkáid?

Mii lea álbmotstivra? ---

Maid bargá ohppiirráđi čálli? ---

Jiedna: Máhtá gus? Máhtá gus?
Vállji riehta alternatijvav.

Vásstáduš:

ÁTSÁDA IETJAT MÁHTUDAGÁV < 1 2 3 4 5 6 7 8 >

Guhti manná oahppij ráde tjáhkanibmáj jus válljiduvvum ájras ij máhte?
sadjásasj ájras

Majt barggá oahppijráde jádediddje?
Gáhttu tjáhkanibmáj .

Majt barggá oahppijráde tjáhkanibmejadediddje?
Jádet tjáhkanimev.

Majt gáhttjop tjáhkanimev, man ájrrasa ávdásti sierra klássaj?
oahppijráde tjáhkanibme

Mij la álmukstivrra?
Rijka ulmutja oadtju fáron árrot mierredimer

Majt barggá oahppijráde tjálle?
Tjállá referáhtav jali biejuvegirjev.

Digigájsse kap. 1, b. 9: Ietjas bargo árvustallam

IETJAS BARGO ÁRVUSTALLAM < 1 2 3 4 5 6 7 8 >

Tjále jali báddi gálmma ássje, majt dán la dán kapihttaln oahppam.

Digigájsse kap. 1, b. 10: Båhtusa

BÅHTUSA < 1 2 3 4 5 6 7 8 >

BÅHTUSA		RIEKTA VÁSSTÁDUSÁ	MIEDDEMA
ULME	0%	0	0/0
KLÁSSARÁDE	0%	0	0/0
KLÁSSARÁDE - GATJALVISÁ	0%	0	0/0
JIENASTIT	0%	0	0/0
OAHPPIJRÁDE TJÁHKANIBME	0%	0	0/0
ŠÁVNA BÁGOJT	100%	0	0/0
MIJ LIP FÁRON MIERREDIMEN	0%	0	0/0
ÅTSÅDA IETJAT MÁHTUDAGÁV	100%	0	0/0
IETJAS BARGO ÁRVUSTALLAM	100%	0	0/0
TJOAHKKÁJ	33%	0	0/0

Tækstagirje: Skávlán vas goalmát jage, b. 6 - 7, barggogirje b. 6 - 7

Skávlán vas goalmát jage

Gáktus girjev adnet
Dán girjen li álla gávvá. Mij láhkáp tevstajt aktan klássan danen gá dalloj mij mujttep buorebuv majt gávvá subtsasti.

Muhtem sajiin li tevsta járbbádisáj sinna. Dáppen li juogu ájnas dieđo jali ássje majt hæhttup ájádallat ja ságastallat klássan. Muhtijn hæhttup gatjádít áhpaddidjes viehkev jali guoradallat ássjev iesj.

Muhtem bielijn li báhkotjielgadásá. Dajn gávna tjielgadásájt ádá bágojda.

Demokratija

Skávláárniga njuolgadásá

1. Mij viehkeđip nubbe nuppev
2. Mij vaddep divnájda barggoráfev
3. Mij bajedip giedav

Juohkkahasj hæhttu tjuovvot njuolgadásájt.

Demokratija dábdomerka li friddja válga, ienep-láhkostivrim ja ulmusjrievtesvuoda vieleduvvi.

Ussjola manen la ájnas mándajn la sijdda ja mánttelisvuohita oahppat ádá ássjiit skávlán

GIERGEÁJTGE

Giergedággje bisoj Vuonan 8000 jage.

DUOBDÁGA

várre
vuovde
ázdno
duottar

Makkár duođdága li mijá guovion?

Sáme álmuk

Sáme ármu niellja riikán: Suomen, Vuonan, Svierigin ja Ruossjan.

Mijá værát

Ságastallam: Majt mi galggap oahppat sebrudakfágan ja manen?

Klássaráde ja oahppi ráde

Skávlán vas goalmát jage

Ságastallit makkár njuolgadásá li skávlán ja klássalanján. Makkár njuolgadásá li mijá klássan? Tjále.

Njuolgadásá

Manen miján li njuolgadásá? Guhti i mierređom makkár njuolgadásá miján galggi árrat?

Bieja gievlav oahppe birra guhti riehta dahká. Tjále bágojt riehta sadjáj.

barggat sjávoť

adnet árnigav

boahťet manjeť

tsieggit giedav

gilljot

viegadit ja váđtset dássjiit

vaddet barggoráfev

Riehta	Boasťot

Tækstagirje: Demokratija, b. 8 - 9, barggogirje b. 4 - 5

DEMOKRATIJA

Dán kapihttalin mij galggap...

- oahppat mij demokratija I
- oahppat manen miján li klássanjuolgadusá ja skávlánjuolgadusá
- oahppat mij oahppijráde I
- oahppat mij la vájkkudusoassálasstem ja mij mierredimoassálasstem la ja aktisasj barggo tjáhkkanimij aktisasjuoadan

Demokratija dábdomerka li friddja válga, ieneplágo stivrrim ja ulmusjrievtesvuoda vieleduvvi.

Mij la demokratija?

Demokratija I álmumstivrra. Dan stivrrimvuoge baktu bæssa dímmuk vájkkudit gáktu ássijit mierredit, juogu njuolggá jali iehpenjuolggá. Gá juo gájka e máhte fáron árrat juohkka mierredusán, de li ásadam válgajt, vaj ulmutja válljiji ávdástiddijit, gudi sijá ávdás dahki maerrádušájt.

Gáktu jienastit?

Mij jienastip vaj gájka jiedna gullu. Jienastit lulu árrat moatteláhkáj; bajedit gieadv jali jienastit tjáldáttjat.

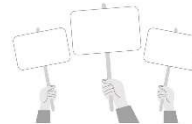
Friddja válga: Gájka gudi li dávdám 18 jage bess jienastit. Ij aktak galga mierredit májt ihtjáda galgi jienastit.
Ienepláhkostivrrim: Mierredime dogáduvi dan vuoda nanna ienemusá oajvodi.
Ulmusjrievtesvuoda: Aktisasj nasjávni (AN) li dahkam tjelggidusáv dan birra, gájka ulmutjijn værdálin la sáemmi árvo.

DEMOKRATIJA

Juohkka ruvton la tjuottjodus. Mierkki tjuottjodusájt ma gulluji demokratijaj.

Akta ulmusj mierret jali soames ulmutja mierredi ihtjádáj badjel.	
Jádedidáje mielas li muhtem ulmutjijn alep árvo gá ihtjádáj.	
Gájka oadtju árrat fáron mierredimen.	
Sán guhti ij jegada jádedidájev, suv máhtá stráffut.	
Ulmutja váldi várajda nubbe nuppev.	
Ij avtanik oattjo árrat vuolep árvo lijkkebájno, giela, berroha, ásko jali ihtjáda diehti.	
Gájka jali sáemmi riektá duola degu váttstájt skávláv.	
Muhtem ulmutjijn la vuolep árvo danen gá siján la ietjá lijkkebájno jali ietjá ásko.	
Gájka jali sáemmi árvo.	

Gájka jali sáemmi vælgogisvuoha duola degu návstájt værov.
Muhtemijn la ienep sebrudakávdásstádus gá ihtjádáj.
Muhtem girje, sálma ja lávlaga li buorgodum danen gá jádedidáje ij lijkku dájda.
Gájka oadtju mierredit mazi sij lijkkuji.
Gájka oadtju buktet ávdán ietjas vuojnojt, duola degu gá tjáldi, gá dahki filmajt ja gá tjuorggi gávájt.
Muhtemijn li ienep riektá gá ihtjádáj.
Buorgodum la ávdánbuktet ietjas vuojnojt.
Adnet vieldev vaj oadtjot gájka jalgadittjat.
Gá ulmutja e sábeda aktisasj vuojnuj, de sij vierttiji gæhttjalit gávnnat tjoavdusav mazi gájka máhtti guorrasit.

Tækstagirje: Klássanjuolgadusá b. 12 - 13, barggogirje b. 8 - 9

Klássanjuolgadusá

Ádá skávliljahke ja njuolgadusá
Mij lip skávliln vas - goalmát jagevl
Suohtas la álget ádá skávliljahkáj.
Mij hæhttup gærddot skávlil álkádus-
ja árnknjuolgadusájt ja dahkat ádá
klássanjuolgadusájt.

Juohkkahasj
hæhttu tjuovvot
njuolgadusájt.

Skávlil árnknjuolgadusá
I. Mij

DEMOKRATILJA SKÁVLILN

Skávlil árnknjuolgadusá:

1. Mij viehkedip nubbe nuppev.
2. Mij vaddep gájkajda barggoráfev.
3. Mij bajedip giedav.

Ma li oahppij
vælggogisvuoda
ja rievtes-
vuoda?

Guhti mierret
skávlil-
njuolga-
dusájt?

Manen
la nav ájnas
tjuovvot njuolga-
dusájt?

Njuolgadus: Tæksta mij giehttu man láhkáj galgá árnnot jali barggog.
Njuolgadusá li aktan mierreduvvum ja dajt hæhttup tjuovvot.
Álkádus- ja árnknjuolgadusá: Njuolgadusá ma vájkkudá mij
soapptsoj ja doajmmap klássan.

Ságastallamábnnasa:

- Makkár njuolgadusá miján galggi árnnot klássan?
- Makkár vælggogisvuoda ja rievtesvuoda li miján iehtjádij gáktuj?

Dahkit klássanjuolgadusájt ja gahtsut dajt siejnnegávvån vaj gájka vuojnni, Juohkkahasj tjállá ietjas namáv ja duodas sån la sæbram mierredit njuolgadusájt.

Njuolgadusá skávlilásaljon

Makkár njuolgadusájt tjuovvop?
Sátsa riehta vásstádussaj.

Gæhtu mij
galgapp
doajmmap
iehtjádij
vuostájt?

vádtset skávliláj

bállot jiekt jamnjuolgadusá

jáhtulaknjuolgadusá

tjiekttat bóllov

bállot jiekt jamnjuolgadusá

jáhtulaknjuolgadusá

sihkkilasstet

bállot jiekt jamnjuolgadusá

jáhtulaknjuolgadusá

dahkat málav

bállot jiekt jamnjuolgadusá

jáhtulaknjuolgadusá

Makkár njuolgadusájt dábdá? Tjále ddsi.

Mån dábdávn dájt njuolgadusájt:

32

Ságastallamábnnasa:

- Gudi li fáron oahppijráden?
- Majt tjálle barggá oahppijráden?
- Majt máhtta barggat ávddála tjáhkanime?

Oahppijráde

Oahppijráde l oahppij demokrátalattjat válljidum orgána skávlán. Vuonan galggá divna skávlájn árrót oahppijráde. Oahppijráde vállji jádediddjev. Sujna l ávdásvásstáduš gáhttjot tjáhkanimbá. Oahppijráde máhtta oadtjot viehkev áhpaddidjes.

Tjáhkanimen la agev muhtem oahppe guhti tjállá referáhtav.

DEMOKRÁTIIJA SKÁVLÁN

Oahppijráde tjáhkanimen la fáron unnemusát akta ájras juohkka klássas. Muhtem skávlájn válljiji oahppijráde ájras juohkka klássas. Dalloj válljiji báhtjav ja næjtsov.

Divna skávlájn ælla nuoramus oahppe fáron oahppijráden.

Majt viertti oahppijráde ájras máhtte?

Makkár klássa li fáron duv skávlá oahppijráden?

Øá oahppijráde tjáhkan, de klássaj ájrrasa ságasti gaskanisá ássjij birra ma li ájnasa skávlá oahppijda.

Tjälggi gáktu ássjev giehtadallat oahppijráden.

Tjále ruossabágojt.

1. Mierredusá gáktu mij galggap oajjmmat skávlán.
2. Tjállá majt mij tjáhkanimen javlap.
3. Klássaráde oajvve.
4. Ráde gánná skávlá oahppe bessi giehtadallat ássjijt.
5. Dat gá gájka gieda bajedimijn almodi majt sij oajjvadi.

Tækstagirje: Gáktu máhttet tjoavddet rjđov? b. 20 - 21

Gáktu máhttet tjoavddet rjđov?

1. Mij lijma bállov tjeiktjamin!

Mij ep bálle ráfen tjeiktjat bállov! Stuorábu dievddi tjeiktjamsaljov.

DEMOKRATIJA SKÁVLÁN

3. Mij doalvov ássjev oahppiárdáj.

Le gus oajnvadus gáktu tjoavddet dáv ássjev?

2. Mij adnep saljov vuorrolakkoj. Stuoráp oahppe e dár-baha saljov!

Ij máj miján dár-baha árrrot báddá avta bále ...

Unnebu máhtti dássju gæhttjat ...

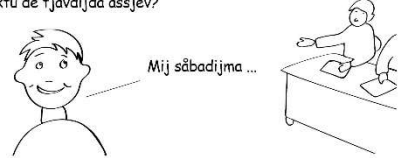
20

4.

Mij máhttep aktan bállov tjeiktjat!

5. Gáktu de tjavdijda ássjev?

Mij sábadijma ...

21

Ságastallamábnasa:

- Mij la rijddo?
- Goassa sjaddá rijddo?
- Manen sjaddi rjđo? Le gus boastodádjadus sivva rijdduj? Le gus dássju nuppe sivva rijddo buollá?

Barggogirje: Oahppijráde – Gæhttjalibme, b. 16

Gæhttjalibme

Mierkki riehta vásstádušáv.

1. Guhti manná oahppijráde tjáhkanibmáj jus dábbálasj ájras ij máhte?

- tjálle
- sadjásasj ájras
- oahppijráde tjáhkanibmejádediddje

2. Mij la álmukstivrra?

- Rijka ulmutja oadtju árrót fáron mierredimen.
- Akta ulmusj mierret álles rijkan.
- Akta tjálle l.

3. Majt oahppijráde tjáhkanibmejádediddje barggá?

- Gæhttju tjáhkanibmáj.
- Jádet tjáhkanimev.
- Tjállá referáhtav jali biejevgerjev.

4. Majt oahppijráde tjáhkanibmejádediddje barggá?

- Tjállá referáhtav jali biejevgerjev.
- Jádet tjáhkanimev.
- Gæhttju tjáhkanibmáj.

5. Majt oahppijráde tjálle barggá?

- Jádet tjáhkanimev.
- Gæhttju tjáhkanibmáj.
- Tjállá referáhtav jali biejevgerjev.

6. Majt gæhttjop tjáhkanimev, man sebrulattja ávdásti sierra klássajt?

- skávláráde tjáhkanibme
- oahppijráde tjáhkanibme
- klássaráde tjáhkanibme

Tækstagirje: Sámedigge b. 34 - 35, barggogirje b. 26 - 27

Sámedigge

Sámedigge l sámij álmukválljidum ásadus. Dat merkaj sámé válljiji dáhku ájrrasij, gudi ávdedit sámij ássjij. Tjabu Vuonan, Svierigin ja Suoman li sámedikke.

Vuona sámedikke parlamæntaviesso ja oajvveháldáduš la Gárásjijgån.

Vuona sámé válljiji fáert nælját jage 39 ájrrasa Sámediggáj. Ájrrasij válljiji gietjav válggabjirajs.

Sámedigge barggá dan nali vaj sámé galggi bessat nanostuhttet ja ávdedit ietjasa gielav, kultuvrav ja sebrudagáv.

Válggabjira: Vuodna l juogedum gietjav válggabjirajda. Juohkka bijna sámé válljiji ietjasa guovlo ávdástiddijit Sámediggáj.

34

DEMOKRATITA SEBRUDAGÁN

Sámedigge galggá ávdedit sámij ássjij, vaj sámijit giehtadalli avtarvvusatjtat ja rievtesferdugit. Sámedigge aj barggá dan ávdás, vaj mij máhttep bisodit ja ávdedit sámedielajt, kultuvrav ja sebrudagáv.

Gånågis Harald V la aj sámij gånågis.

Suv Majestehtta Gånågis Harald V rabáj ádá sámédiggeviesov almulattjat basádismánó 2. biejve 2000.

Sámediggevieson la Sámedikke háldadus, ja dáhku tjáhkani Sámedikke ájrrasa aktisasj tjáhkaniimijda.

Ájrrasa: Sij gudi li válljidum Sámediggáj li Sámedikke ájrrasa.

35

Ulme:

- Oahppat goånå Vuona Sámedikke oajvveháldadus la.

Ságastallamábnnasa:

- Ajt merkaj Sámedigge dunji ja munji ja sábmelattjajda?

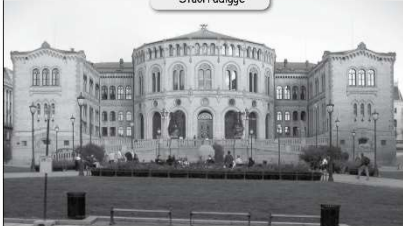
Dán ábnnasin la dássju Vuona Sámedikke birra. Bielijn 90 – 91 ábnnasin subtsastip sámedikkij birra tjabu, Vuonan, Svierigin ja Suoman.

Stuorradigge ja Sámedigge

Lággá tækstagirjen Stuorradikke ja Sámedikke birra. Vássteda oat lávvisáit.

1. Galla ájrrasa válljiduvvi Vuona Sámediggáj?
2. Gånå l Vuona Sámedikke oajvveháldadus?
3. Mij la Sámedikke ávdásvástáduš?
4. Galla ájrrasa li Stuorradikken?
5. Tjále muhtem oajvvedájmajt Stuorradikken.

26

Stuorradigge

Sámedigge

27

Tækstagirje: Stuorradigge b. 36 - 37, barggogirje b. 26 - 27

Stuorradigge

Juohkka rižkan la ráddidus ja lága majt hæhttu tjuovvat Stuorradigge l Vuona rižka oajvveorgdna, gánná mierredi ássijit. Stuorradikken li 169 ájrrasa, majt Vuona álmmuk vállji fáert nælját jage.

Ájrrasa gullu iessj guhtik politihkalasj belludagáida. Belludahka l juogos, gánná li ávtalagásj vuododáidusá, ja mij hálijt ávdedit mijá sebrudagáv daj vuodoj nanna.

36

DEMOKRATIJA SEBRUDAGÁN

Stuorradikken li gálmma oajvedájma:

Mierredit lágajt
Stuorradigge mierret lágajt. Tjabu Stuorradikke ájrrasa ja Ráddidus máhtti oajvvatit édá lágajt, vala Stuorradigge dat giehtadallá oajvvasájt. Dat merka j Stuorradikken agev dággastalli oajvvasájt, ávdálla gá dajt mierredi. Stuorradigge máhttá aj rievddadit ja fámojduhttet oabme lágajt.

Mierredit rižka budsjehtav
Stuorradigge mierret stáhtabudsjehtav. Stáhtta oadtju ruddájt væroj ja divudij baktu. Stáhtabudsjehtan javladuvvá masi ruddájt adnet, duola degu skávláidja, gaejnojda ja skihppijviesojda. Ráddidus dahká stáhtabudsjehta oajvvasáv, ja gá Stuorradikke ienepláhko dav doarjju, de dat mierreduvvá.

Guoradallat Ráddidus doajmma
Stuorradigge dárkes Ráddidus tjadát mærrudásjt, majt Stuorradigge barggá, ja vaj departementa barggi nav gáktu galggi. Stuorradigge dárkes davva moatte vuogijn, duola degu l juohkka gasskavahko gatjádimbádda. Dalloj Ráddidusá sebrulattja báhtti stuorradiggeladnoj vásstedihhtjat stuorradiggeájrrasij gatjálvisájt. Ráddidusán la ávdásvásstádus barggat dav majt Stuorradigge sihtá. Dat merka j jus Stuorradikke ájrrasij ienepláhko oajvvat Ráddidus ij barga dav majt galgá, de Ráddidus hæhttu guodet hiejjtet.

Mii gáhttjop
Suoma ja
Svieriga
oajvveorgánajt
rižkkabiejven.

37

Ulme:

- Diehtet mi rádedus la.
- Mij la belludahka?

Ságastallamábnasa:

- Makkár gálmma oajvvedájma li Stuorradikken?

Stuorradigge ja Sámedigge

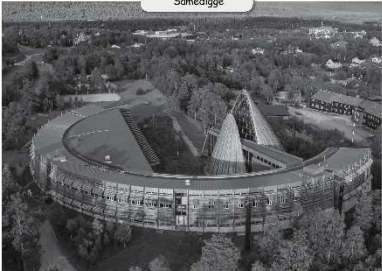
Lágg tækstagirjen Stuorradikke ja Sámedikke birra. Vástedá gatjálvisájt.

1. Galla ájrrasa válljiduvvi Vuona Sámediggájt?
2. Gánná l Vuona Sámedikke oajvveháidus?
3. Mij la Sámedikke ávdásvásstádus?
4. Galla ájrrasa li Stuorradikken?
5. Tjále muhtem oajvvedájmajt Stuorradikken.

26

Stuorradigge

Sámedigge

27

Tækstagirje: Demokratija - tjoahkkájgesos, b. 38 – 39, barggogirje b. 24 - 25

DEMOKRATIJA - TJOAHKKÁJGESOS

Demokratija ja álmukstivrra
Demokratija l stivrrimvuohke gånå álmuk bæssá vájkkudit gáktu ássjijt, njuolgadusájt ja lágájt mierredt.

Skávlån li njuolgadusá. Dáppe l aj klássaråde ja oahppjiráde. Dáppe oahppe bessi vájkkudit ietjasa árggábæjvváj.

Demokratija dábdómerka li friddja válgo, ienepláhtkustivrrim ja ulmusrievtesvuoda vieleduvvi.

38

DEMOKRATIJA - TJOAHKKÁJGESOS

Mánáj rievtesvuoda li mierreduvvum Mánájkovensjávånå.

Sámedigge l ásadus, gånå sáme bessi vájkkudit ietjasa gielajda, kultuvrraj ja sebrudagá ássjijda.

Stuorradigge mierret lágájt, stáhtabudsjehtav ja dárkes Ráddidus barggá majt galggá.

Juohkkahasj hæhttu tjuovot njuolgadusájt.

Gå mij juogadip tjabu dingájt ja bargájt rievtesfertugit de la mijån buorre dille skávlån.

39

Gatjálvisá

1. Gå iesjgudik klássa oahppe æjvvali dágdástalátjijt ássjijt, sij æjvvali ...
2. Tjáhkanimen tjáli majt ulmutja javlli. Majt gáhttjop oahppe guhti tjáld?
3. Majt gáhttjop oahppjiráde oajjev?
4. Tjáhkanimen la soomes, guhti mierret gudi bessi vuorrolakoj ságastit. Sån la ...
5. Majt gáhttjop oahppe, guhti l fáron oahppjiráden?
6. Jus oahppjiráde ájras skihppá, de viertti nubbe oahppe mannat tjáhkanimáj suv sajen. Majt suv gáhttjop?
7. Manen klássa ja skávlån li njuolgadusá?
8. Tjále gálmme njuolgadusá, ma duv mielas li ájnasa skávlån?

24

9. Mujtá gus dán guakta ártniknjuolgadusá ietjet skávlån? Tjále dajt.
10. Lågå skávlå njuolgadusájt. Barggit aktan ja áhtsit avjisaen ja ájgetjålágijn/ blódljn gávájit ma hiepi ártniknjuolgadusáda. Blesskeda gávájit ja ljmni dajt njuolgadusájt guorraj. Gatsosta vuojnustij klássalanáj.
11. Dieðá gus dán ietjá njuolgadusájt, ma li ájnasa sebrudagån.
12. Ájdálá duv klássa vuolggá tjijnnuj. Dån mané dånku bussajn. Tjále gálmme njuolgadusá, majt dán viertti tjuovot dan manen.
13. Ájdálá duv klássa klássamanuj ájggu. Áhpaddje l javlam dat hiehpá, gá oahppe oadtju gálmme æjgáda fáron manátjijt. Majt áj vierttibihitit ájdálat ávdáala manuj vuolggibihitit? Makkáir njuolgadusá galggi manen ártot?

25

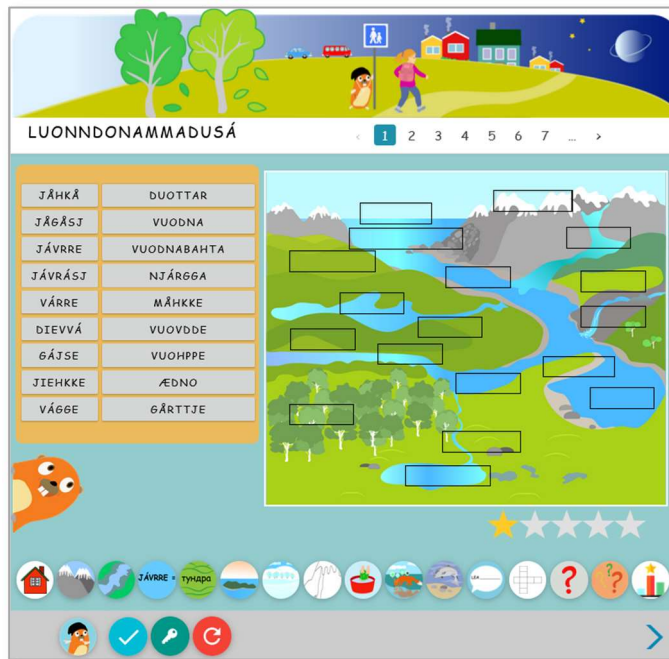
2. LUONNDONAMMADUSÁ

Digigájsse kapihtal 2, svállidas: <https://www.mauthor.com/present/4818085051236352>

Ulme:

- gávvidit Vuona kultuvrra- ja luonndoduobddáigijt ja ságastallat majt geografijjalasj ja histárjålasj gáldo aktan kárta ja subtsasa, máhtti subtsasit duobddáigij birra

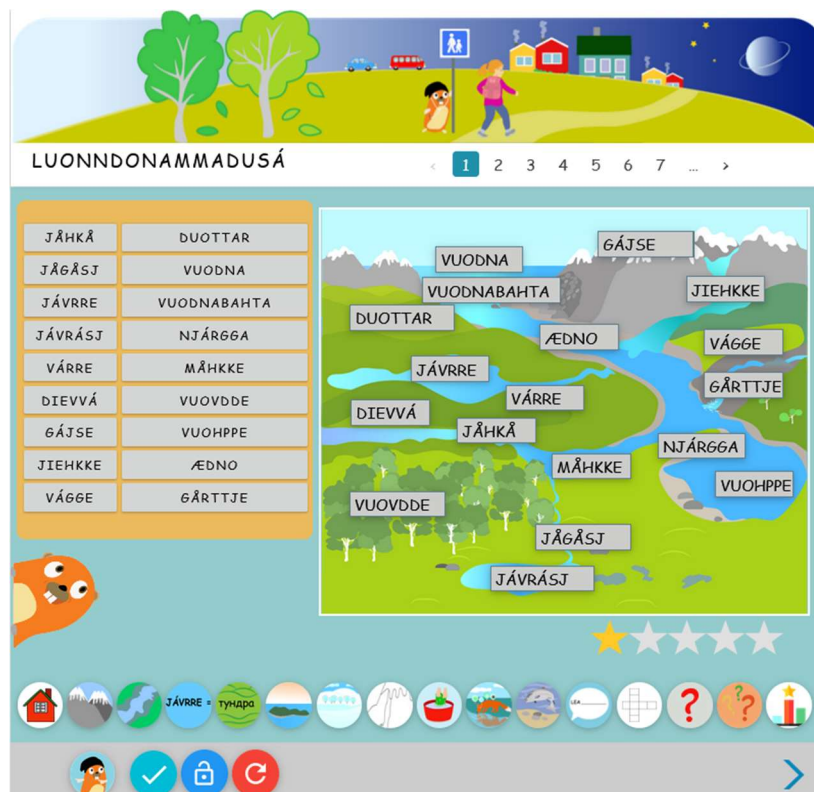
Digigájsse kap. 2, b. 1: Luonndonammádusá

Jiedna:

Bieja luondo nammadusájt riehta sajjida.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 2, b. 2: Gávvaárvvadás

Álge B-bokstávás

1. Tjuovo bálggán nuortas, gitta jávrregáddáj.
2. Váttse ædnogátte lulle bielev guollebuoduj.
3. Váttse oarjás unna dábátjij.
4. Váttse lulás várrerjáhkkáj.
5. Váttse nuortas stuorra gærggáj.
6. Váttse lulás maŋemus bokstávvej.

Bágo

Jiedna:

Kártan li gávastagá ma vuosedi duola degu mij la dáhpe kártan. Dánna oalgesbielen vuojná gávastagájt ja majt da merkahi. Jáde kártan tevsta bagádallamij milta. Tjále bokstávajt gå dajt gávna. Makkir báhko sjaddá?

Vásstádusá:

Álge B-bokstávás

1. Tjuovo bálggán nuortas, gitta jávrregáddáj.
2. Váttse ædnogátte lulle bielev guollebuoduj.
3. Váttse oarjás unna dábátjij.
4. Váttse lulás várrerjáhkkáj.
5. Váttse nuortas stuorra gærggáj.
6. Váttse lulás maŋemus bokstávvej.

Bágo

Digigájsse kap. 2, b. 3: Gájsse

Jiedna:

Bieja gájsij namájt riektá sajjida.

Vásstáduš:

Digigájsse kap. 2, b. 4: Vuona

Jiedna:

Vuonan la vallje vuonajs. Bieja dájt nammagalbajt riehta vuonajda.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 2, b. 5: Nammadusáj tjielggidusá

NAMMADUSÁJ TJIELGGIDUSÁ < 1 2 3 4 5 6 7 ... >

- jávrre • Jiegŋa váren mij ij sutta giesijt.
- njárgga • Sadje jágán ganná tjáhtje gahttjá alludagás. Guolle ij besa daggu bajás.
- vuovdde • Jalggis, vijdes várreguovvlo, gánná muora e sjatta. Dáppe ádjaga tjáhkani jáhkán.
- duottar • Ednama oasse, man birra jáhká máhkás.
- jiehkke • Gálge tjáhtje, muhtem sajijn la njiello.
- jáhká • Árrro tjáhtje. Diehki gálggi jágátja.
- gárttje • Muorraguovvlo, mij joarkká gitta váridja. Gánná dát náhká i árdđá, ja duottar álggá.

Jiedna:

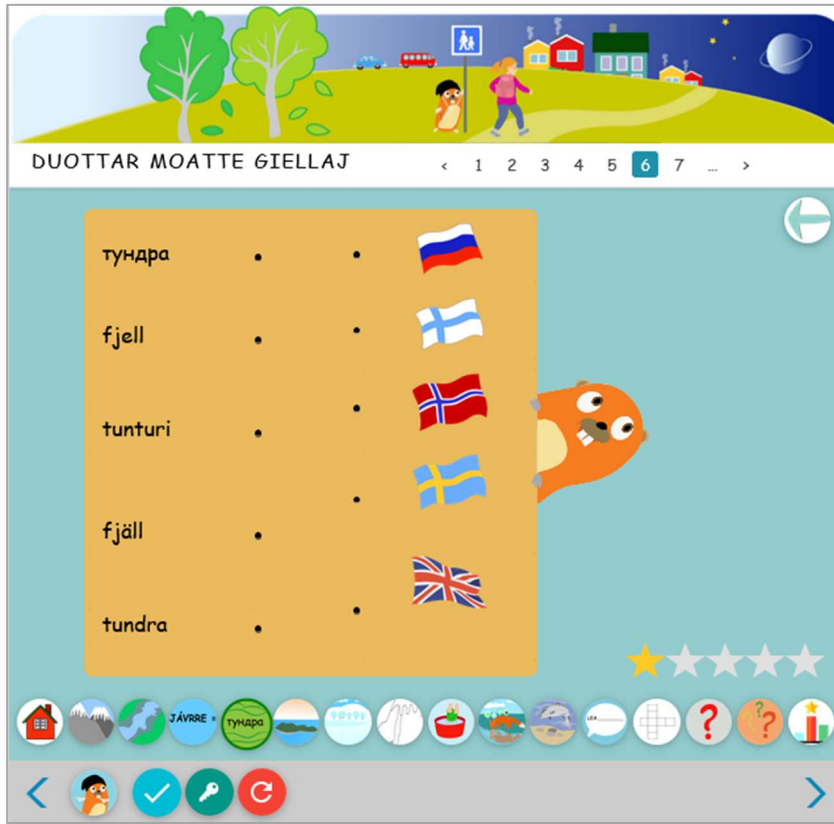
Giese sátsov duobddága nammadusá ja tjielggidusá gasskaj.

Vásstádusá:

NAMMADUSÁJ TJIELGGIDUSÁ < 1 2 3 4 5 6 7 8 ... >

vuovdde	—	Jalggis, vijdes várreguovvlo, gánná muora e sjatta. Dáppe ádjaga tjáhkani jáhkán.
jáhká	—	Gálge tjáhtje, muhtem sajijn la njiello.
njárgga	—	Muorraguovvlo, mij joarkká gitta váridja. Gánná dát náhká i árdđá, ja duottar álggá.
jávrre	—	Ednama oasse, man birra jáhká máhkás.
jiehkke	—	Jiegŋa váren mij ij sutta giesijt.
gárttje	—	Sadje jágán ganná tjáhtje gahttjá alludagás. Guolle ij besa daggu bajás.
duottar	—	Árrro tjáhtje. Diehki gálggi jágátja.

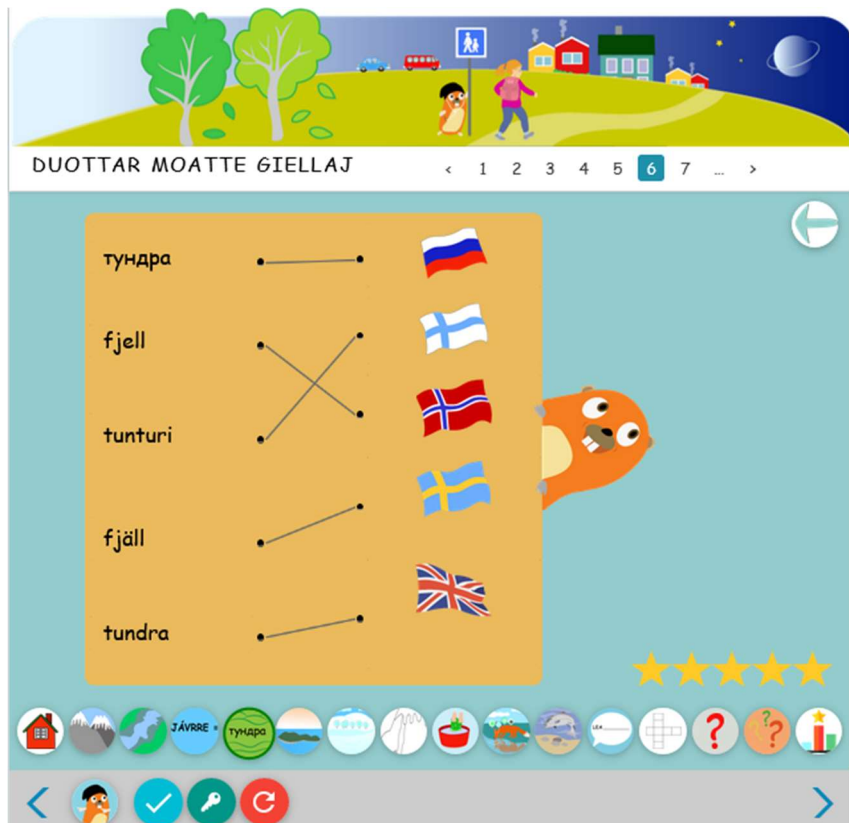
Digigájsse kap. 2, b. 6: Duottar moatte giellaj

Jiedna:

Galla giellaj máhtá dán bágov duottar? Giese sátsov slávgá ja bágo gaskaj.

Vásstádušá:

Digigájsse kap. 2, b. 7: Luondo nammádusa merragádden

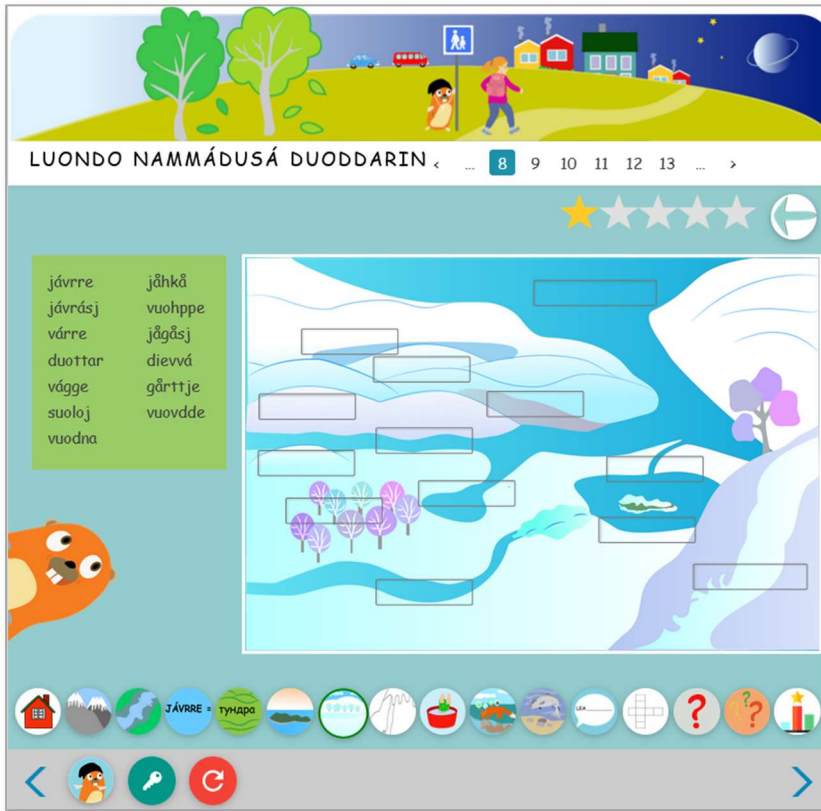
Jiedna:

Tjále bágojt riehta sadjáj gávváj.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 2, b. 8: Luondo nammádusa duoddarin

Jiedna:

Tjále bágojt riehta sadjáj gávváj.

Vásstádusa:

Digigájsse kap. 2, b. 9 Mijá luonndo

Jiedna:

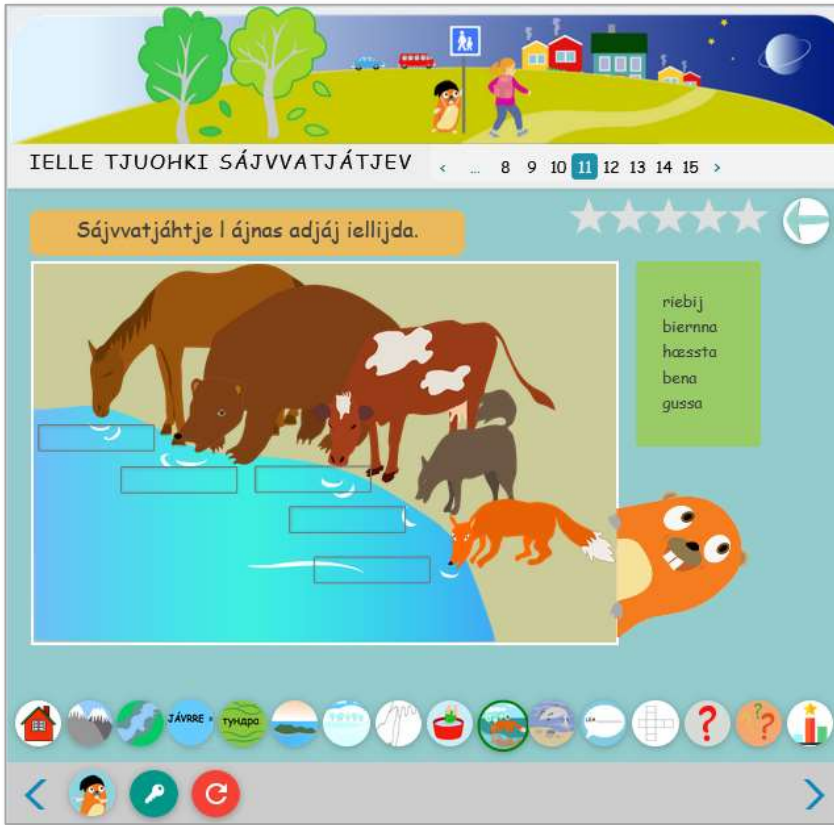
Bájnni gáváv.

Vástádusevttohus:

Digigájsse kap. 2, b. 11: Ielle tjuohki sájvvatjätjev

Jiedna:

Makkir ielle tjuohki sájvvatjätjev? Tjále ielle guorraj dan namáv.

Vásstáduš:

Digigájsse kap. 2, b. 12: Sájvvatjáhtje/sjevva

Jiedna:

Mij la sájvvatjáhtje ja mij la sjevva jali merratjáhtje?

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 2, b. 13: Luondo nammádusa

Jiedna:

Lohkal teavstta ja bija rievttes sáni rievttes cealkagii.

Vásstádusa:

Digigájsse kap. 2, b. 14: Ruossabágo

RUOSSABÁGO

11 12 13 **14** 15 16 17

1. Vuona stuorámus stáda
 2. Vijdes, jalggis várreguovllo
 3. Vuona stuorámus jávrrre
 4. Vuona guhkemus vuodna
 5. Sadje gánná ednam náhká ja merra álggá
 6. Siekkes ednam, mij tsáhká merraj jali ietjá tjáhtjáj
 7. Vuona alemus várre
 8. Stuorra alek guovllo kártan
 9. Unna jávvrre
 10. Majt mij jávrrretjájtev gáhttjop

merragádde njárgga duottar
 Sognevuodna Mjosa jávrásj
 sájvvatjáhhtje Oslo
 Galdhøpiggen merra

Jiedna:

Tjoavde ruossabágov.

Vásstádusá:

RUOSSABÁGO

11 12 13 **14** 15 16 17

1. Vuona stuorámus stáda
 2. Vijdes, jalggis várreguovllo
 3. Vuona stuorámus jávrrre
 4. Vuona guhkemus vuodna
 5. Sadje gánná ednam náhká ja merra álggá
 6. Siekkes ednam, mij tsáhká merraj jali ietjá tjáhtjáj
 7. Vuona alemus várre
 8. Stuorra alek guovllo kártan
 9. Unna jávvrre
 10. Majt mij jávrrretjájtev gáhttjop

merragádde njárgga duottar
 Sognevuodna Mjosa jávrásj
 sájvvatjáhhtje Oslo
 Galdhøpiggen merra

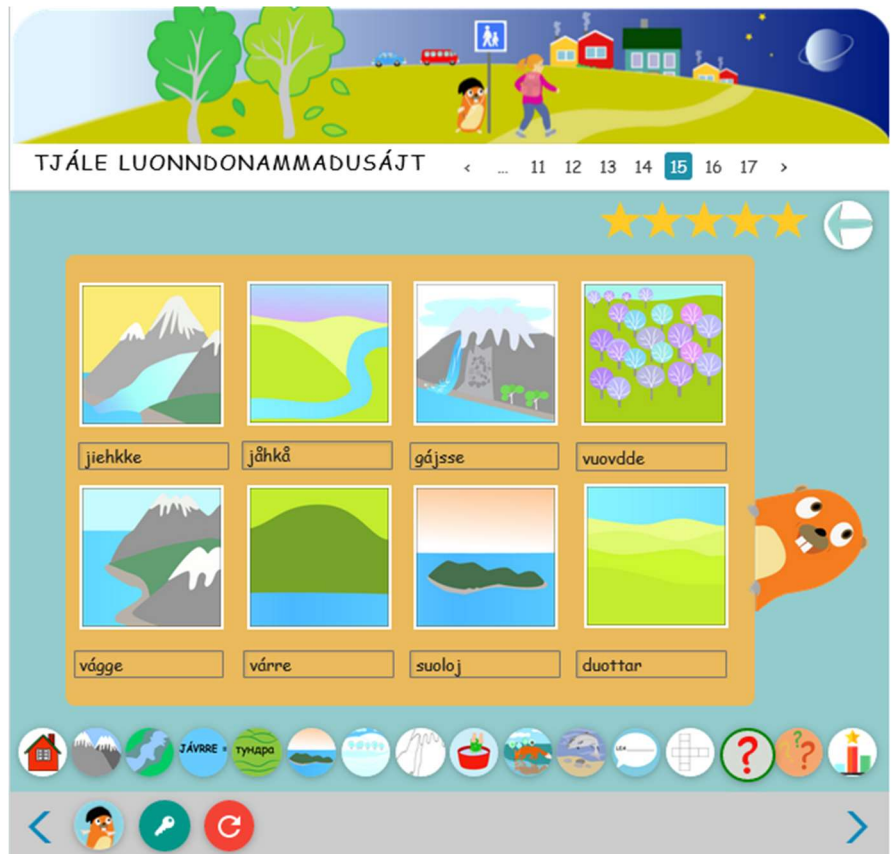
Digigájsse kap. 2, b. 15: Tjále luonndonammadusájt

Jiedna:

Tjále riehta
luonndonammadusáv ruktuj.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 2, b. 16: Ietjas bargo árvustallam

Digigájsse kap. 2, b. 17: Båhtusa

BÅHTUSA		RIEKTA VÁSSTÁDUSÁ	MIEDEMA
LUONNDONAMMADUSÁ	0%	0	0/0
ĖÁVVÁÁRVVÁDUS	0%	0	0/0
GÁJSE	0%	0	0/0
VUONA	0%	0	0/0
NAMMADUSÁJ TJIELGGIDUSÁ	0%	0	0/0
DUOTTAR MOATTE GIELLAJ	0%	0	0/0
LUONDO NAMMÁDUSÁ MERRAGÁTTEN	0%	0	0/0
LUONDO NAMMÁDUSÁ DUODDARIN	0%	0	0/0
MIJÁ LUONNDO	0%	0	0/0
SÁJVVATJÁHTJE	0%	0	0/0
IELLE TJUOHKI SÁJVVATJÁTJEV	0%	0	0/0
SÁJVVATJÁHTJE/SJEVVA	0%	0	0/0
LUONDO NAMMÁDUSÁ	0%	0	0/0
RUOSSABÁGO	0%	0	0/0
TJÁLE LUONNDONAMMADUSÁJT	100%	0	0/0
IETJAS BARGO ÁRVUSTALLAM	0%	0	0/0
TJOAHKKÁJ	6%	0	0/0

Tækstagirje: Duobddága, b. 60 - 61

DUOBDDÁGA

★ Dán kapihttala ulme I oahppat...

- muhtem duobddágij nammadusájt
- majt kárтта subtsas ja áhpat
- muhtem bágojt majt mij adnep geografijan
- oahpástuvvat Sáme várijda
- dábddát muhtem vuonajt Sámen ja aj ietjá guovlojn Vuonan

Kárтта

Makkár duobddága li mijá guovlan?

Majt dán usjudalá gá gulá bágov "duobddák"?

60

Dán kárktan li bokstáva. Sunná div bagát gáktu dán galga jáhtet. Tjále bokstávajt tjálemgirjjáj. Gá la tjoahkkim divna bokstávajt, de sjaddá báhko.

Álge álgos

1. Jáde lulás
2. Jängijda nuortas
3. Svikkasta alás
4. Njuolggi nuortas
5. Vádtse alás
6. Maná oarjás
7. Jängijda lulás
8. Gáhtjada oarjás

De la málan!

Makkár bágov gávnni?

61

Ulme:

- Oahppat muhtem duobddágij nammadusájt.
- Oahppat majt kárтта subtsas ja áhpat.
- Oahppat muhtem bágojt majt mij adnep geografijan.
- Oahpásmuvvat várij Sámen.
- Dábddát muhtem vuonajt Sámen ja aj ietjá guovlojn Vuonan.

Ságastallamábnas: Majt ájádala gá gulá bágov *duobddák*?

Tækstagirjje: Vuona ja gájsse b. 62 - 63

Vuona

Vuodna l guhkes, sekka luokta gánná goabbák bielen li tsætkko várrebuoida. Áillo turista manni Vuonan gæhttjamin tjáppa vuonajt ja duobddágit. Ájgge manná vuodjet vuona birra. Danen li áillo sajijn rávijt dahkam jali turista hæhttuji jáhtet færjoj.

Li gus mijá guovlon vuona ja mij la lagámus vuodna?

62

Gájsse

Háldi   Galdhøpiggen   Giebnegájsse

Gájsse l alla várre gánná l snjágge njunnje jali snjurttje. Danna máhtá árrrot jiehkke ja buolljadis duottar. Vuona alemus gájsse l Galdhøpiggen. Dat la 2469 mehtara allak. Suoma bielen la alemus gájsse Háldi, mij la 1324 mehtara allak. Svieriga bielen la alemus gájsse Giebnegájsse, mij la 2104 mehtara allak.

63

Ságastallamábnnasa:

- Mij la vuodna? Li gus miján vuona lahkabirrasin?
- Mij la gájsse? Li gus miján gájsse lahkabirrasin?

DUOBDDÁGA

Gájsse

Tjále gájsij namájt riektá sajijda.

Giebnegájsse   Galdhøpiggen   Háldi

● Sámeednam

44

DUOBDDÁGA

Bieja gievlle sisi riektá nummarijt gá la gávnadam gási guhtik vuodna gullu.

1. Sognevuodna
2. Roandemvuodna
3. Oslovuodna
4. Vestastjiegge
5. Porsángguvuodna
6. Handangervuodna

47

Tækstagirrije: Luondo nammadusá duoddarin b. 64 - 65, bargog. b. 45

Luondo nammadusá duoddarin

duottar - jalggis, vijdes várreguovilo gánná e sjatta muora. Dáppen ádjaga tjáhkani jáhkán

vuovdde - muorranguovilo, mij jáksá gitta várrijda, gánná dat náhká, árdá álggá.

árdá - rádjá man bajásjbielen e muora sjatta

vuohppe - unna luovtasj

64

DUODDÁGA

Deatnu

Olmáivággi

Anárjávrrre

jávrrre - árru tjáhtje, diehki gálggi jágátja

jávrrásj - jávrre mij la unnasaj

jánhká / ædno - gálgge tjáhtje, muhtem sajen la garra strávve, ædno l stuorámus, jánká unnep ja jágásj la unnemus

gárrtje - sadje gággu jágá jali æno tjáhtje gahttjá allagis, guolle ij besa bajás dakkár sajev.

65

Ságastallamábnasa:

- Dábdá gus dán luonndonammadusájt?
- Makkár luonndonammadusá li lahkabirrasin?

Doajmma:

Dahkit stuorra siejnnegáváv ja tjuorggit sierralágásj duobddákhámijt ma li duoddarin.

Luondo nammadusá duoddarin

Tjále luondo nammadusájt riehta sajjida.

suolaj
várre
njárgga
jágásj
jávrrre
gárrtje
vuovdde

jánhká
vágge
duottar
duottar
vuohppe

45

dasi

Tækstagirje: Duoddara b. 66 - 67, barggogirje b. 46

Duoddara

Duoddara li jalggis ja vijdes várreguovllo, gánná muora e sjatta. Dáppen ádjaga tjáhkani jáhkán. Duoddarin li jieja ma e sutta vájku giesse.

Le gus div guovlon duoddara jali gáise?

Mán vuojáv muohta-vuojánin duoddarin.

Mán muorjiv duottarjiekkiin.

Mán oakkov guolijt duottarjávriin.

66

DUODDARA

Juohkka rižkan ja juohkka giellaj li nammasuá duoddarin.

tunturi

fjäll

fjell

тундра

mountain

duottar

67

Ságastallamábnasa:

- Majt duoddarin barggi?
- Masi dán lijkku barggat duoddarin?
- Gáktu bágo "jáhti" avta gielas nubbe giellaj?
- Makkár giellajt dij máhttebihtit?

Duottar-báhkko

Makkár giellaj la duottar-báhkko tjáledum gáro bielen?
Sátsa riehta giellaj ja slávvgáj.

mountain

тундра

duottar

tunturi

fjell

fjäll

sámegiellaj

Vuona dárogiellaj

ieggilgiellaj

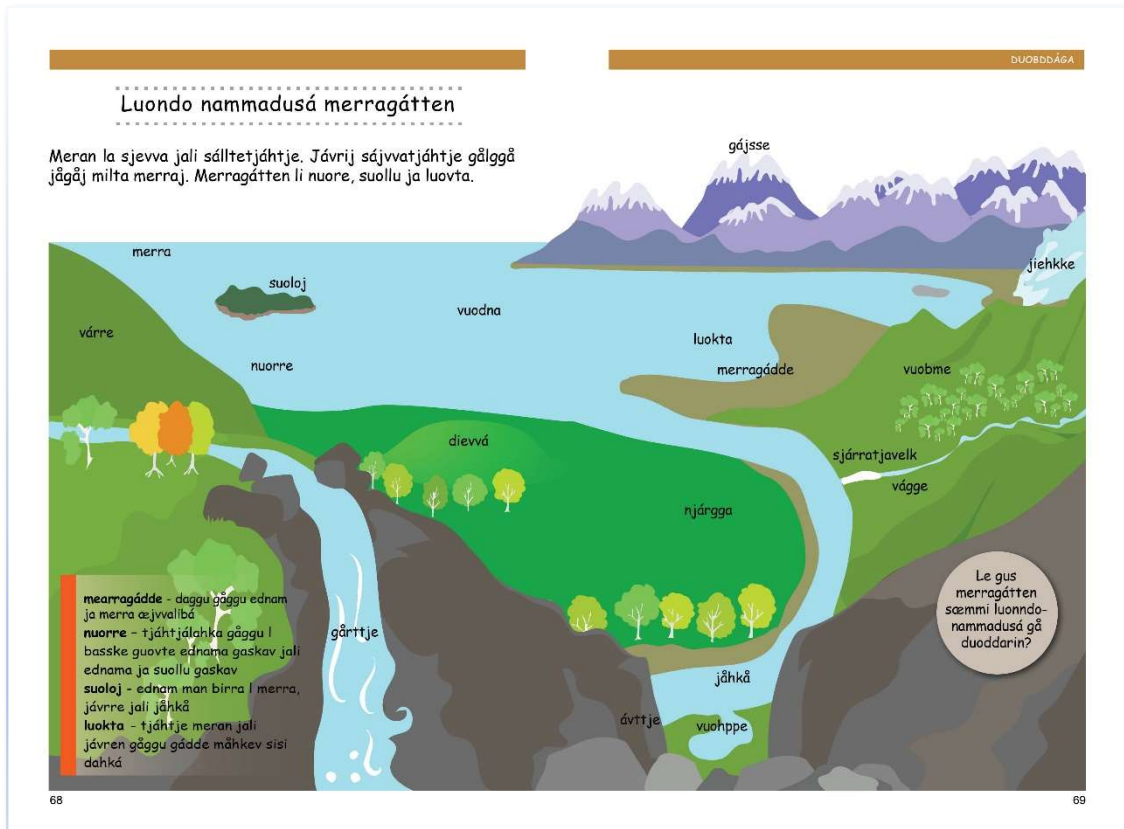
ruossjagiellaj

Svieriga dárogiellaj

suomagiellaj

46

Tækstagirje: Luondo nammadusá merragáttén b. 68 - 69, barggogirje b. 46

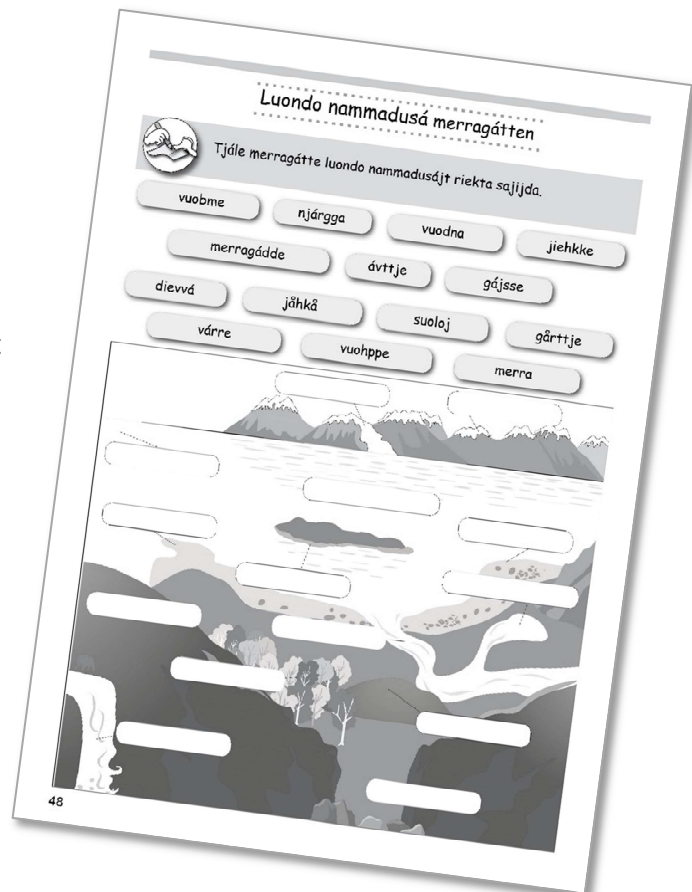

Ságastallamábnasa:

- Dábdá gus dán luonndonammadusájt?
- Makkár luonndonammadusá li lahkabirrasin?
-

Doajmma:

Dahkit stuorra siejnnegáváv ja tjuorggit sierralágásj duobddákhámijt ma li merragáttén.

dasi

Tækstagirje: Sájvvatjáhtje b. 70 - 72, barggogirje b. 49 - 50

Sájvvatjáhtje

Stuorámuš oasse værdáidn la tjáhtjálaha. Tjåtje dagá ij lim mannat viessot værdáidn. Divna viessoga dárbaht tjátjev.

Sájvvatjáhtje l oalle ájnas ulmutjijda, viessogijda ja sjattojda.

Mij ep máhte juhkat merratjätjev dajna gá dat la sáltes. Mij dárbaht sájvvatjätjev jus galgga viessot.

Sájvvatjätjev mij adnep gá:

70

EUCBDBÁGA

Oalle binná værdáda tjátjes la sájvvatjáhtje - dássju 3 %.

Gánná gávna sájvvatjätjev?
Sájvvatjáhtje l sisednamijn jávrijn, ænojn, jágájn ja luobbalijn. Dat ij la sáltes degu merratjätje jali sjevva.

71

Ságastallamábnasa:

- Mij la sájvvatjáhtje? Gehtja: <https://no.wikipedia.org/wiki/Ferskvann>
- Lågå adjáj: <https://snl.no/ferskvann>
- Gánná mijá lahkabirrasin gávnu sájvvatjáhtje?

Sájvvatjáhtje

Tjále masi dán aná sájvvatjätjev.

49

DUOBBEÁGÁ

Ielle aj dárbahti sájjvatjájte
Ielliin sjaddá gájkko sčemmiláhkáj gá ulmutjijn. Da aj juhki jali tjuohki sájjvatjájte.

Hessta juhká.

Makkár sieradusá li juhkama ja tjuohkama gaskan?

Gáhtta tjuohká.

Sájjvatjájte ja merratjájte sieradus
Merratjájte l sáltes, dav ij máhte juhkat. Sájjvatjájte l tjabu ulmutjij ja ielli juhkamus.

Sájjvatjájte jiegggu gá 0 gráda l. Merratjájte vas jiegggu gá li - 2 gráda.

sájjvatjájte

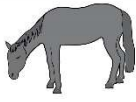

merratjájte/sjevva

Makkár guole viessu sájjvatjájten ja makkára árru merratjájten?

72

Ielle tjuohki / juhki sájjvatjájte. Tjále ielli namájt.

50

Ságastallamábnasa:

- Gudi/ma dárbahti sájjvatjájte?
- Gáktu mij máhttep siesstet sájjvatjájte?
- Gási tjáhtje manná gá mij lip adnám dav?

Tækstagirje: Duobddága - tjoahkkájgæšos b. 73, barggogirje b. 50 - 55

DUOBDDÁGA - TJOHKKÁJGÆŠOS

Gájsse | alla várre gánná | snjágge njunnje jali snjurttje, gánná aš máhtá árru | jiehkke ja buolljadis duottar.

Duottar |a| jałggis vijdes várreguovllo gánná muora e satta.

Vuodna | guhkkes, sekka luokta gánná goabbák bielen li tsækko várrebuolda.

Merragádde | gánná ednam náhká ja merra álggá.

Merratjáhhtje | sáltes. Ienemus oasse tjáhtjálagájs li merra-tjáhhtje.

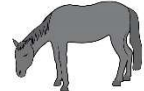

Sájvvtjáhhtje | dagá ij aktak ulmusj bierrgi, viessok e ga satta. Sájvvtjáhhtje | dássju 3 % divna væráláda tjáhtjálagájs.

Duobddágij nammasúsá:

jávrrre	várre	
jávrrásj	gájsse	gájsse
ædno	gárrsá	
jáhká	ávttje	
vuohppe	suolaj	
jágásj	merra	
gárrttje	vuodna	vuovde
dievvá	njárrga	

73

Ielle tjuohki / juhki sájvvtjáhhtjev. Tjále iellij namájt.

50

Sátsa luonnonnammasúsás riehta tjiekkigidussasj.

jávrrre ☐	☐ Jalggis, vijdes várreguovllo, gánná muora e satta. Dáppe ádjaga tjáhkani jáhkán.
jáhká ☐	☐ Sadje jágán gánná tjáhhtje gahttjá alludagás. Suolle ij besa daggu bajás.
duottar ☐	☐ Árru tjáhhtje. Diehki gálggi jégáttja.
jiehkke ☐	☐ Muonraguovllo, mij joarkká gitta váríjda. Éánná dát náhká árdá, ja duottar álggá.
gárrttje ☐	☐ Ednama oasse, man birra jáhká máhkás.
vuovde ☐	☐ Jiegga váren mij ij sutta giesíjt.
njárrga ☐	☐ Gálgge tjáhhtje, muhtem sajijn la njiello.

52

Majt dán máhtá duobddágij birra?

Tjále duobddágij namájt gávđj vuolláj.

53

Lágá ja dievde riehta bágojt riehta sadjáj. Tjuorga gávájt bágojde.

Várretjáhkáv mij gáhttjop _____.

la U-bokstáva hábmen.

Muhtem sajiin gájsajin la jieggá, mij ij sutta giesijt.

Dav jiejav mij gáhttjop _____.

Vijdes, jalggis ja duolbba sadje váren gáhttjop _____.

njunnen

Vágge

jiehkken

duoddarin

Máhtá gus luonnonnammasájt? Ruossabágojt tjále!

1. Vuona stuorámuš stáda

2. Vijdes, jalggis várenguovlo

3. Vuona stuorámuš jávrre

4. Vuona guhkemus vuodna

5. Sadje gánná ednam náhká ja merra álggá

10 _____

6. Siekkes ednam, mij tsáhká merraj jal ietjá tjáhtjáj.

7. Vuona alemus várre

8. Stuurra alek guovlo kártn

9. Unna jávrre

10. Majt mij jávrretjájtev gáhttjop

Oslo

merra

Sognevuodna

duottar

njárjga

merragádde

jávrrásj

sájjvatjáhhte

Mjosa

Gæhttjalibme

Tjále duobddágit nammasájt riehta sajiida.

jávrrásj

jávrrre

jáhká

jágásj

jiehkke

gáhttje

gádde

dievvá

njárjga

vuohppe

gájsse

várre

vuodna

vuobme

jiegge

vágge

3. SÁBME

Digigájsse kapihtal 3, svállas: <https://www.mauthor.com/present/5756366257520640>

Ulme:

- ságastallat identitehta, moattebelakvuoda ja aktijvuoda birra ja reflektierit gáktu dábddu gá ij la oassen aktijvuodas
- reflektierit manen sámijn la iemeálmukstáhtus Vuonan, ja gávvidit sáme kultuvrra- ja sebrudakiellemas guovdásj merkajt ávdđál ja dálla dætton ietjas sebrudakaj
- ságastallat muhtem ájnas almulasj ásadusáj ja dájmaj birra Vuonan ja Sámen ja reflektierit majt da merkahi ulmutij iellemijda
- reflektierit gejna la fábmo, ja mij demokratijja la, ja ævtodit gáktu ulmusj máhtá mærrádusájda vájkkudit

Digigájsse kap. 3, b. 1: Ulme

ULME

Ulme
 Dánna dán áhpa
 - sáme biktasij birra
 - sámegiela birra
 - vehik sáme æládusáj birra
 - vehik sáme musihka birra

Jiedna:

Tjuolde dahkamusáv!

Digigájsse kap. 3, b. 2: Sábme

Jiedna:

Bieja riekta namájt rijkajda.

Vásstádušá:

Digigájsse kap. 3, b. 6: Dálusj sáme biktasa

Jiedna:

Lágá tevstav dálusj biktasij birra. Tjuolde dassta maŋŋela riehta bágov biktasa gává guorraj.

Dahkamus 1:

Dahkamus 2:

Dahkamus 3:

Vástádus 3:

Dahkamus 4:

Vástádus 4:

Digigájsse kap. 3, b. 4: Gen gáppte?

GEN GÁPPTE?

< 1 2 3 4 5 6 7 8 ... >

Gáppte vuoset gástta ulmusj la. Muhtem guovlojn vuojná biktasijs makkár máttos ulmusj la ja jus la válldum.

★☆☆☆☆

Navigation icons: back, character, checkmark, key, refresh, forward.

Jiedna:

Vállji guokta máná. Tsákkå mánájda sunnu guovlo gahperav, gáptev ja giesa vil vuoddagijt.

Dahkamus - Snåasa:

Vásstádusá - Snåasa:

Dahkamus - Aarjepluevie / Gárasavvon:

GEN GÁPPTE? < 1 2 3 4 5 6 7 8 ... >

Ánni | Aarjepluevies.
Duommá | Gárasavvonis.

Gáppte vuoset gásstá ulmusj la.
Muhtem guovlojn vuojnna biktasijs
makkár máttos ulmusj la ja jus la
válldum.

Vásstádusá – Aarjepluevie/Gárasavvon:

GEN GÁPPTE? < 1 2 3 4 5 6 7 8 ... >

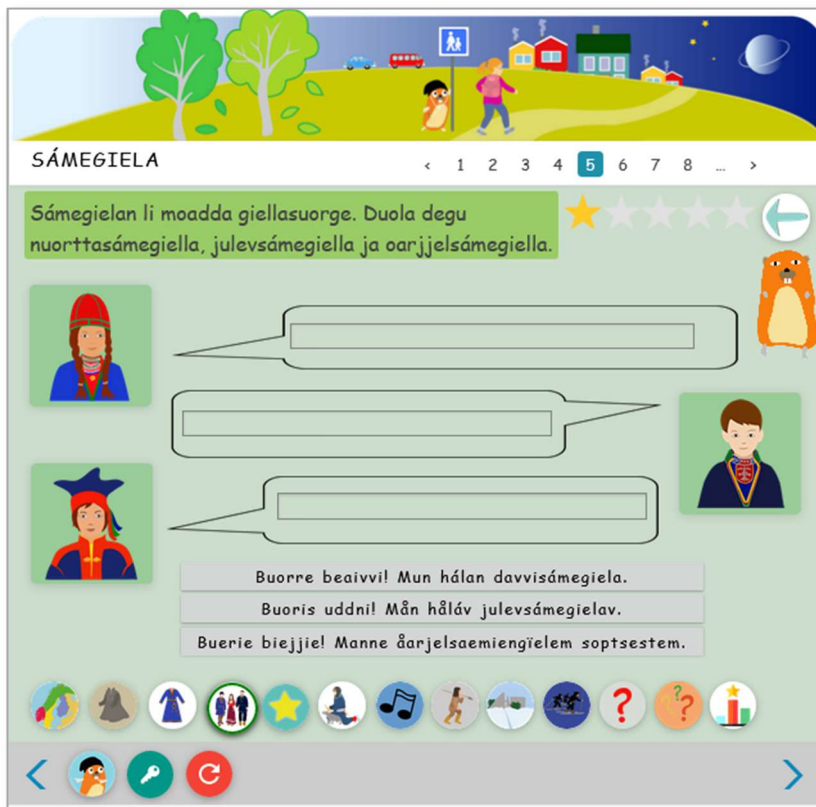
Ánni | Aarjepluevies.
Duommá | Gárasavvonis.

Gáppte vuoset gásstá ulmusj la.
Muhtem guovlojn vuojnna biktasijs
makkár máttos ulmusj la ja jus la
válldum.

Dahkamus - Hábmér:

Vásstáduš - Hábmér:

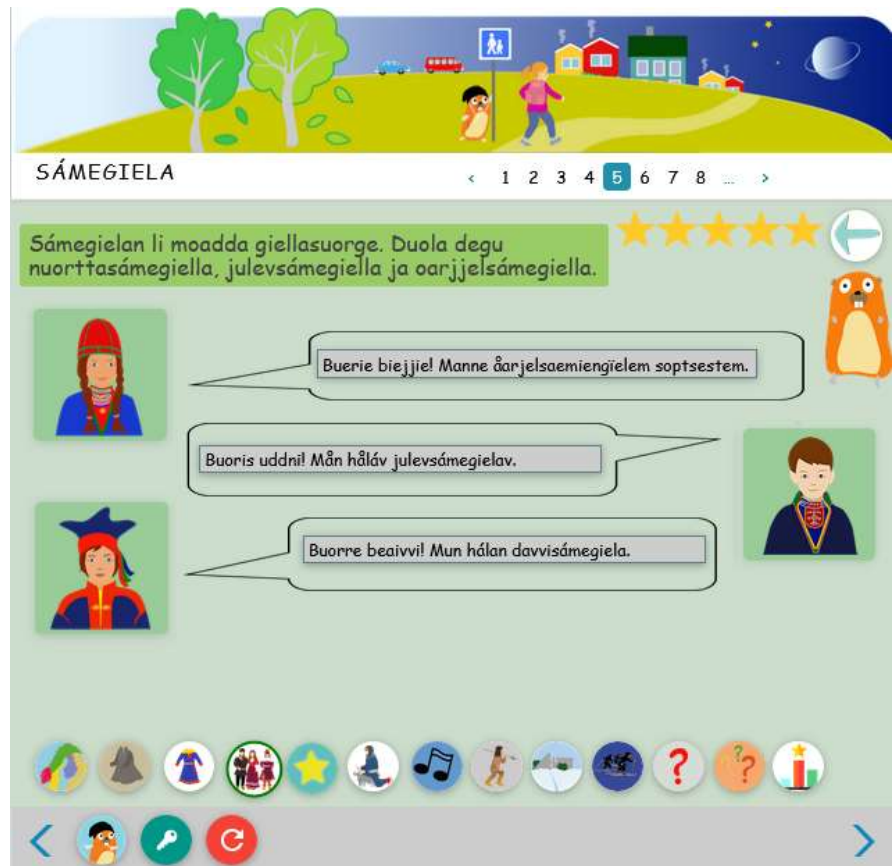
Digigájsse kap. 3, b. 5: Sámegeiela

Jiedna:

Dieddela mánáv ja guldala makkir hállamvuogev sán hoallá. Giese mánáj ságastallamgievle sisi riehta tevstav.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 3, b. 6: Giellasuorggenamá

Jiedna:

Giese sátsov bágoj gasskaj ma merkahi sæmmi.

Vásstáduš:

Digigájsse kap. 3, b. 7: Sáme æládusá

Jiedna:

Låga vuostatjin tevstav. Bieja dassta manjela riehta dingav riehta ulmuttij.

Teaksta 2:

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 3, b. 8: Sáme musihkka

Jiedna:

Guldala juojggusijt. Tjuolde avta juojggusav ja áhpa dav.

SÁME MUSIHKKA

Juojggat la sámij vuohke lávllo. Juojggamin máhtta tjielggit ulmutjiit ja ielliit, luondov ja aeládusájt. Juojggat lij ájnas sámij dálusj áskon.

Guldala juojggusav:

Garjjá 01:20

Ádák

Stálppe

Harjjá

Áddjov

Digigájsse kap. 3, b. 9: Sámeálmuk la álgoálmuk

SÁMEÁLMUK LA ÁLGGOÁLMUK

5 6 7 8 9 10 11 12

Gudi li álqgoálmuga Vuonan?

Álqgoálmuga dâbdomerka:

- unneplâhko riikkan ---
- ienepplâhko riikkan ---
- guovlon ävddâla rájáj giessema ---
- bâhtin guovlluj rájáj giessema manŋela ---
- sierra giella ja kultuvrra ---

Jiedna:

Bârdo biehkijt riehta sajiida ja lågâ tevstav. Vâssteda dassta manŋela gatjâlvisájt.

Vâsstâdusá:

SÁMEÁLMUK LA ÁLGGOÁLMUK

5 6 7 8 9 10 11 12

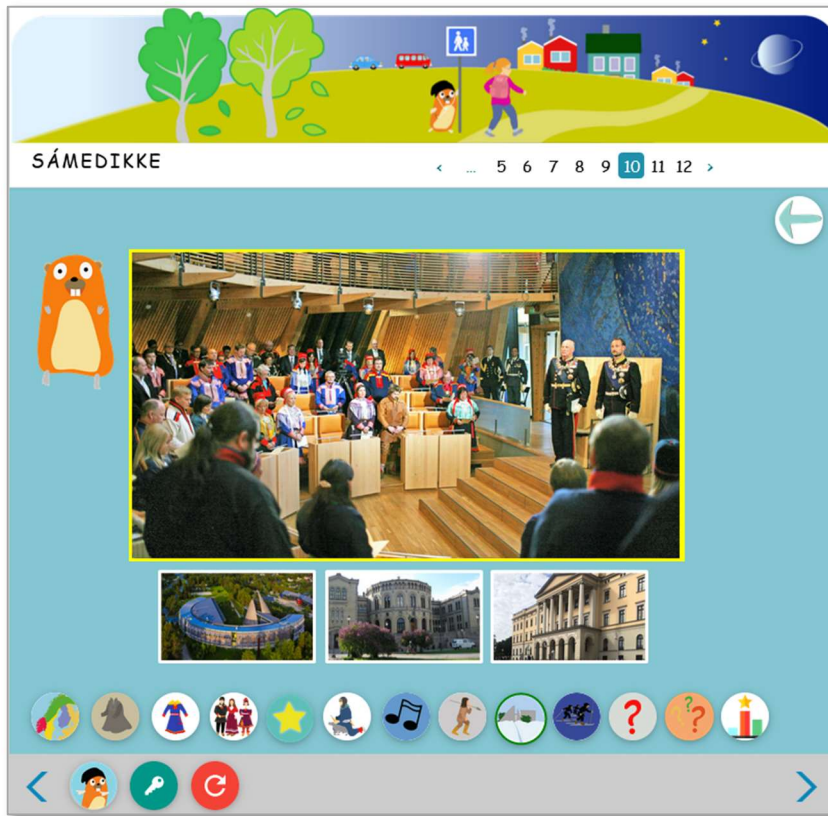
Álqgoálmuk la ulmusjtærdda mij la árrum guovlon ävddâla gâ riikka rájáj li gæssám. Sáme li álqgoálmuk Vuonan, Svierigin, Suomen ja Ruossjan.

Gudi li álqgoálmuga Vuonan?
sâbmelasj

Álqgoálmuga dâbdomerka:

- unneplâhko riikkan riehta
- ienepplâhko riikkan boasstot
- guovlon ävddâla rájáj giessema riehta
- bâhtin guovlluj rájáj giessema manŋela boasstot
- sierra giella ja kultuvrra riehta

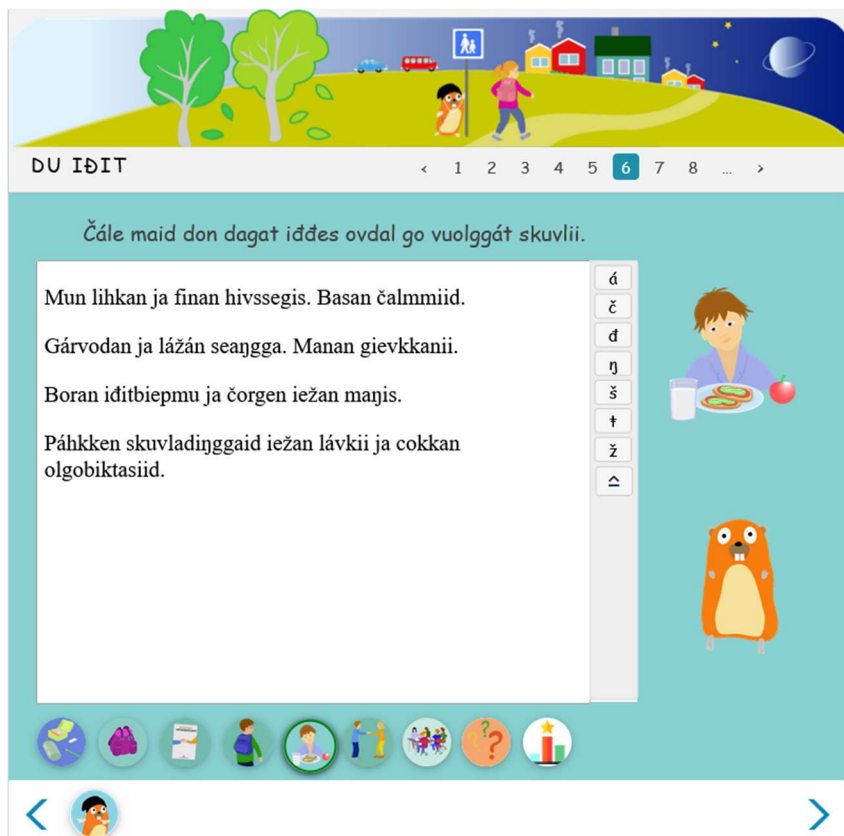
Digigájsse kap. 3, b. 10: Sámedikke

Jiedna:

Makkir vieson doajmmá
Vuona Sámedigge? Dieddela
gáváv.

Vásstádusá:GOVVA

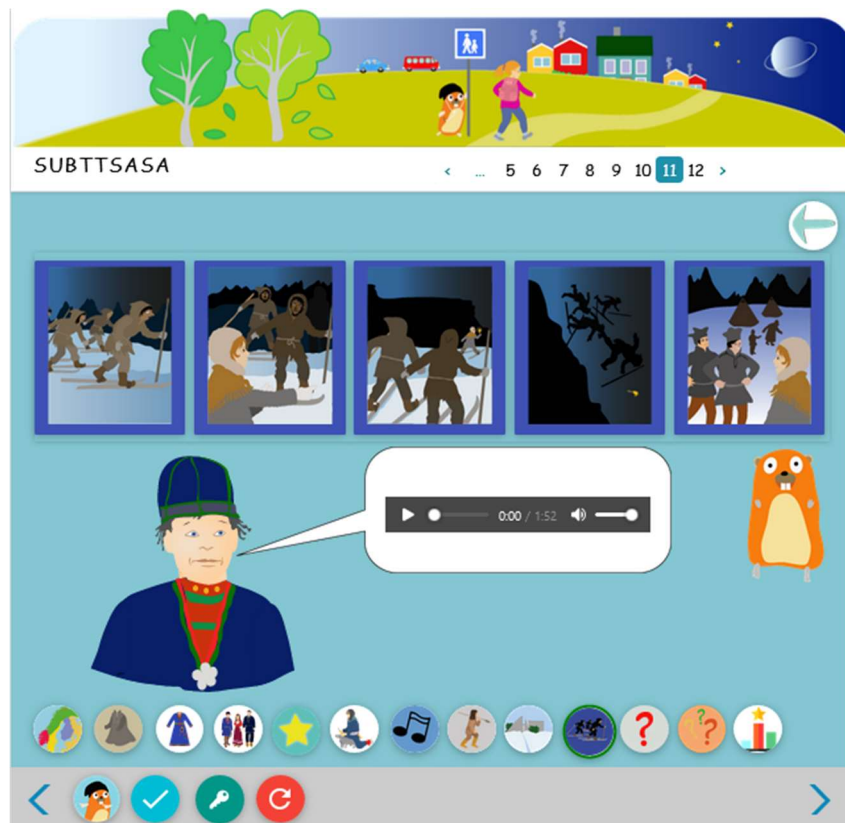
Digigájsse kap. 3, b. 11: Subttsasa

Jiedna:

Sáme li agev subttsasijt subtsastam. Ávdep ájge gá ællim TV:a, radio ja girje, de subtsastin állo subttsasav. Guldala subttsasav ja bieja gávájt riehta árnigij.

Vásstáduš:

Digigájsse kap. 3, b. 12: Majt máhtá?

MAJT MÁHTÁ?

< ... 7 8 9 10 11 12 13 14 >

Tjuolde riehta vásstádusáv.

Gánná sáme árru?

Goassa muottáv adnet?

Makkár guovlon dákkár gahperav adni?

Icons: A row of circular icons representing various activities and themes like nature, clothing, family, stars, accessibility, music, sports, and questions.

Jiedna:

Tjuolde riehta vásstádusáv.

Vásstádusá:

MAJT MÁHTÁ?

< ... 7 8 9 10 11 12 13 14 >

Tjuolde riehta vásstádusáv.

Gánná sáme árru?

Suoman, Svierigin, Vuonan ja Ruossjan

Goassa muottáv adnet?

dálven

Makkár guovlon dákkár gahperav adni?

Divtasvuonan

Icons: A row of circular icons representing various activities and themes like nature, clothing, family, stars, accessibility, music, sports, and questions.

Digigájsse kap. 3, b. 13: Ietjas bargo árvustallam

Digigájsse kap. 3, b. 14: Båhtusa

BÅHTUSA	RIEKTA VÁSSTÁDUSÁ	MIEDDEMA
ULME	100%	0 / 0
SÁBME	0%	0 / 0
DÅLUSJ SÁME BIKTASA	0%	0 / 0
GEN GÁPPE?	0%	0 / 0
SÁMEGIELA	0%	0 / 0
GIELLASUORGGENAMÁ	0%	0 / 0
SÁME AELÁDUSÁ	0%	0 / 0
SÁME MUSIHKKA	100%	0 / 0
SÁMEÁLMMUK LA ÁLGGOÁLMMUK	0%	0 / 5
SÁMEDIKKE	0%	0 / 0
SUBTTASA	0%	0 / 0
MAJT MÁHTÁ?	0%	0 / 0
IETJAS BARGO ÁRVUSTALLAM	100%	0 / 0
TJOAHKKÁJ	23%	0 / 5

Tækstagirje: Sáme b. 74 - 75, barggogirje b. 58

SÁME

★ Dán kapihtala ulme l...
 - oahppat sámij biktasij birra
 - oahppat sámegielaj birra
 - oahppat vehik æládusáj birra
 - oahppat vehik sáme musihka birra

74

Sáme árru nieljen riijkan: Vuonan, Svierigin, Suoman ja Ruossjan. Mijá árronguovllo gáhtjoduvvá Sábmén. Sáme li álggodím-muk, gá mij lip viessum Sámen ávddála gá riikkajrájá báhtin. Li birrusij 70000 sáme dán nieljen riijkan. Sámijn la sierra kultuvrra ja ietjasa giela.

75

Ulme:

- Oahppat sáme gárvoj birra.
- Oahppat sámegielaj birra.
- Oahppat vehik sáme æládusáj birra.
- Oahppat vehik sáme musihka birra.

Ságastallamábnnasa:

- Gánná sábmelattja árru?

SÁME

Tjåle riikkaj namájt kárttaj ja bájnni Sámeednamav. Bájnni gáptijt ja sátsa gási gápte gullaji.

58

Tækstagirje: Sáme histávrrá b. 76 - 77

Sáme histávrrá

Gásstá sáme li boahám?
 Ij la sihkar gásstá sáme li boahám. Guoradalle árvvali Sámen árrun jiegnáige manjele ietjá álmuga. Sáme li de boahám lules, Sibirija guovles, ja li sehkanam daj álmugijda ma dáppen árrun. Sij hállagáhtin de aj sámejelav ja nav la sjaddam sáme álmuk.

Sáme li lules boahám.

Histávrrálasj diedo
 2000 jage dás ávdáála tjáleduváj vuostasj bále sámij birra. Moadda tjuohte jage don manjele tjállin sáme tjuojgin ja siján lidjin muottá ja náhkkebiktasa. Sáme lidjin bivddoulmutja. Sij bivddin guolijt, gáttijt ja ietjá iellijt. Gá gánágis gájbbedij vazoijt sámis, de álggin sij tjoahkkijt ja ásadit stuoráp áleijt.

76

SÁME

Sábme Carta Marina kártan.

Sáme vehka 1810. Væjkkáj gábádum gávvá girjen majt Warren la tjállám 1827.

77

Ságastallamábnasa:

- Makkár lej duv lahkabirrasin dájusj ájgen?
- <https://www.nb.no/nbsok/nb/fb5bead0fb52a843fa3cbe93a4fdef0d?lang=no#0>

Tækstagirje: Gápte ja ietjá same biktasa b. 78 - 81, barggogirje b. 59

Sáme gápte

Gápte subtsas gási mij gullup
Árbbedábálasj sámie gápte vuoset gási dán gullu. Tesj guhtik guovlojn li iesj guhtik lagásj gápte. Muhtem guovlon máhttá gápte vuojnnet jus ulmusj la váldum.

Divtasvuona báhtjagápte

Divtasvuona næjtsogápte

Árjapluove næjtsogápte

Gárasavvuna báhtjagápte

Oarjjesámie næjtsogápte

Snásá báhtjagápte

Juohkka guovlon la ietjas avve. Dát la julevsámie næjtsogavve.
78

Makkár guovlo gáptejv dán and?

SÁME

Óápttáj gullu avve, raddesliehppá jali lijnne, gábmaga jali tjátje-ga ja vuoddaga. Óápttáj gullu aj guhka hoasso ja gálsoga, ja vil gahper.

Óarásjigá báhtjagápte

Óarásjigá næjtsogápte

Nuvtagijt dávjijt adnet.

Julevsámie adni sliehpáijt. Nuorttasámie adni lijnijt.

Muottáv adnet dávjijt. Dát la áimmá muoddá.

Óuovdagæjno báhtjagápte

Óájvuona næjtsogápte

79

Ságastallamábnnasa:

- Ma li muottá, gisttá ja gálsoga?
- <https://snl.no/samedrakt>

Doajmma:

Dahkit gáváv ulmutjis gænna li árbbedábálasj same biktasa. Máhttebihtit tjuorggat jail lijmmiit gáváv lijnev, vadasav, sasnev, gámasbiehkijt jail ietjá ábnnasijt.

Dálusj ja dálásj biktasa

Tjále biktasij namáijt gává vuolláj.

59

Dálusj gárvie

Álggogájn ettijn gáptejv ruvdas goano, valla divna biktasijt gárrun náhkes ja sasnes. Dalaj gárrun divna biktasijt suonajn. Ájje milta sámie álgin aj goarrot biktasijt vadasis. Udnásj ga biejeve adnup gálsogijt, muottáv, gisttáijt ja gábmagijt.

muoddá

gisttá

sasneabává

gásmaga

gálsoga

gahper

80

Sáme velka 1900-lágon.

81

Tækstagirjje: Sámegiela b. 82 - 83, barggogirje b. 60 - 61

Sámegiela

Gávnnuji tjoahkkáj aktse sámegiela ma világa li anon:

1. oarjjelsámegiella	4. julevsámegiella	7. lullesámegiella
2. ubmemsámegiella	5. nuorttasámegiella	8. guoládaksámegiella
3. bihtámsámegiella	6. anársámegiella	9. darjjesámegiella

Mákkár sámegielav dán hálla?

Buoris uddnil
Mán ságastav
julevsámegielav.

Buerie biejjie!
Manne áarjelsaemien
soptsestem.

SÁME

Buorre beaivvil
Mii hállat
davvisámegiella.

Buorre beaivvil
Mii hupmat
davvisámegiella.

Buorre beaivvil
Mii sárdnut
davvisámegiella.

Ávddála lij buorgodum hállat sámegielav, duola degu skávlán. Állo sáme hiejttin hállamis sámegielav. Állusa li áillessjattugin de válljim oahppat sámegielav.

Dán ájge I sámijn rievtesvuohhta bessat láhkát sámegielav skávlán.

Állo ulmutja dálen
ettjin oahppam
láhkát
jái ga tjáallet
sámegielav.

Ságastallamábnasa:

- Makkár rijkajn mijá sámegiela li?
- Dádjadip gus mij gájka gá ságastip sámegielav?

Tjéle majt guhtik javlíd. Tjuorga sáemmi bájnijn gievlav daj bágoj birra, majn la sáemmi sisadno.

Buorre beaivvil
Mun hálan
davvisámegiella.

Buorre biejjivel
Mán ságastav
julevsámegielav.

Buerie biejjiel
Manne áarjelsaemien
soptsestem.

Tjéle bágojt nuppe sámegiella.

julevsámegiellaj	nuorttasámegiellaj	oarjjelsámegiellaj
	buorre	
biejvve		
		manne
ságastav		
	sámegiella	

Ane báhkolistajt ja gávna bágojt oarjjelsámegiellaj ja nuorttasámegiellaj.

<https://sanit.oahpa.no/nab/sme/>
<https://baakoeh.oahpa.no/nab/sma/>

julevsámegiellaj	nuorttasámegiellaj	oarjjelsámegiellaj

Tækstagirje: Sáme æládusá b. 84 - 85, barggogirje b. 64 - 65

Sáme æládusá

Sáme viessun dálusj ájge bivddemis, guollimis ja sjaattojt tjoaggemis. Muhtem sáme bivddin merraguolijt, muhtema bivddin gáttijt. Ájge milta dábmagáhtin gáttijt. Maggela vas muhtema viessogáhtin gá sujtijin slihturijt ja guolijt bivddin. Duodje l aj árrum ájnas sáme viessomvuohkáj.

Dán ájge viessu áillo sáme aj dievnbargos ja állusa barggi turismajn.

Guollebivddo

Dievnbargo ávddämerka

Ednambargo

Miehttse - luonndoæládusá

Ságastallamábnnasa:

- Makkár æládusá li Sámen?
- Makkár æládusá miján li lahkabirrasin?
- Makkár æládusájn du beraj sebrulattja/fuolke barggi?

 Tjále makkár æládusá li gávvn boahhte bielen, ja tjále aj vehik áiedoijt æládusáj birra.

1. _____
- _____
- _____
2. _____
- _____
- _____
3. _____
- _____
- _____
4. _____
- _____
- _____
5. _____
- _____
- _____

85

Tækstagirje: Sáme musihkka b. 86 - 87, barggogirje b. 66 - 69

Sáme musihkka

Juoiggam la sámij árbedábálasj musihkka. Juoiggam máhtá tjielggit ulmutjiit, viessogijt, juondov ja æládušdijt. Juoiggam li j ájnás sámij dáluš jáhkon. Álgon luode galggin tjuovvoit dássju goabddáv. Áillohaš, Nils Aslak Valkeapää, áástuhtegádij sáme musihkav. Sán aktidij dasi áđá ájge tjuoanisáijt.

Dán ájge sáme ártista lávllu sámejiellaj tjabu pop-musihkav, garra rock, jazz ja állo ietjálágásj musihkav.

Dábdoš sáme artista

Mari Boine

Nils Aslak Valkeapää

Niko Valkeapää

Kevin Boine

ISÁK

FELGEN

Gudi li div mielas buoremus sáme artista?

SÁBMELATTJA

Juoiggamvuoge

Iesj guhtik guovlon li iesj guhtik vuoge juoiggat. Muhtem guovlojn li binná bágojs, muhtem guovlojn gis ienebu. Muhtem guovlojn juoiggi ienebu lávliloma láhkáj. Máhtá javllat iesj guhtik guovlojn li iesj guhtik vuoge juoiggat.

Lullesáme leu'dd sisadná állo bágo ja daj subtsasti guhkes mujttalusdijt. Anársámij juoiggam gáhtjoduvvá livde. Oarjjelsámij luhte gáhtjoduvvá vuelie.

Gá Sábmáj báhtin misjonera, de boarggun goabddáv adnet, vallo sáme artista li vas adnegohtám goabddáv tjuoanisán.

Juoiggam gullu Europa vuorrasamos lávlilomvuogjida.

Máná oahppi juoiggat mánárgården, skåvlån ja sijdan.

Juoiggamvuoge: Tsoabme - Ármme - Luohiti - Livde - Leu'dd - Vuelie
Tsoame: juoigama bágo

Ságastallamábnnasa:

- Mij la sáme musihkka dunji?
- Diedá gus dân avtak sáme musihkkárav?
- <http://www.calliidlagadus.org/web/index.php?leksikon=1&olles=172>

Tjuorga jali lijmmi gáváv artistas, masi buoremusát lijkku. Tjále suv birra.

Sáme musihkka

Dánna vuojná sáme artista. Tjále gáváv vuolláj artista jali musihkkačuohkusa nomáv.

Maxida Märak

Jargga

Kalle Urheim

Kevin Boine

Katarina Barrok

Lars Magne Andreassen

Mio Negga

Tækstagirje: Álgoálmuk b. 88 - 89, barggogirje b. 62

Álgoálmuk

Álgoálmuk la ulmusjtjærdda mij la árrum guovlon ávddála gá dan guovlluj li ásadam riikkajt ja sárggum riikkarájájt.

Álgoálmugin la sierra giella ja kultuvrra.

Álgoálmuga li aj unneplágo dan riikkan gánná sij árru. Sáme li álgoálmuga Vuonan, Svierigin, Suoman ja Ruossjan.

Sáme vehka 1800-lágo gietjen.

88

SÁME

Sáme barggi aktan værdáda ietjá álgoálmugij. Moatten álgoálmugin la muhtem mærráj sáemmi histávrrá ja sij li vásedam muhtem mærráj sáemmi ássjijt.

Aktidum nasjávna (AN) li ásadam sierra álgoálmuk-ássjij forumav. Adjáj sáme li fáron dáppe.

Álgoálmuga dábddomerka:

89

Ságastallamábnasa:

- Manen muhtem ulmusjtjerda gáhtjoduvvi álgoálmugin?
- Gánná álgoálmuga árru?
- Ma li álgoálmugij dábddomerka?

Tjále ma li álgoálmugij dábddomerka.

62

Tækstagirje: Sámedikke b. 90 - 91, barggogirje b. 63

Sámedikke

Vuonan, Suoman ja Svierigin li sámedikke. Da gátsedi sámij ássjijt.

Sáme bessi jenastit Sámediggáj ájrrasijt fáert næljját jage. Ájrrasa ávdásti sáme álmugav ja barggi sáme ássjijt ávddán.

Sámedigge barggá dan nali vaj sáme galggi bessat nannit ja ávde-dit gjelajátsá, kultuvrasa ja sebrudagá.

Sámedikke Suoman, Vuonan ja Svierigin mierredin AN riikka-gasskasasj álggoálmugij jahkelágen 1995 - 2004 sierra prográm-mav. Dan prográmman la iesjmierredibme guovdásj ássjen. Dan-na tjielggiduvvá, duola degu mij la "Juohka álmuga iesjmierredibme".

Vuona Sámedigge I Gárásjjägán.
Vuostasj sámediggevalga Vuonan lej 1989.

Suoma Sámedigge I Anárin.
Suoma Sámedigge álgij doajmmat 1996. Dan ávddála dájmaij Suoman Sáme parlamáennita.

SÁME

Sáme parlamentáralasj ráde
Svieriga, Suoma ja Vuona Sámedikke barggi aktan Sáme parlamentáralasj ráden. Ráden li siegen Sámedikkij presidenta.

Svierigin ásaduváj Sámedigge 1993. Svieriga Sámedigge I Gierunin, valla mierredum la galggá **Štaarraaj** tsieggiduvvut.

Ruossjan ij la Sámedigge, valla dáppe álgaduváj 2010 Kuelnegk Soamet Sobbar Murmanskan. Dasi válljiji 9 ájrrasa iesj guhtik sámesiebrij gaskan.

Sámedikke állestjáhkanimen Gárásjjägán

Ságastallamábnasa:

- Majt sámedikke barggi?
- Gánna I Vuona Sámediggi?
- Gánna I Suoma Sámediggi?
- Gánna I Svieriga Sámediggi?
- Makkár ássjij jáhká iesj guhtik riikl sámedikke barggi aktan?

Bájnni sámedikkij logojt ja tjále gánna sámedikkij oajvveháldadusa li.

Tækstagirje: Giehto b. 92 - 93, barggogirje b. 70 - 71

Giehto

Tjude rievujin sámijt dálen. Dálle dán besa lähkät oabme giehtov tjudij birra:

Tjavtjajt gá sjævnriat ja tjoaskes lij, de lij tjudij ájgge. Dalloj tjude báhtin. Tjude lidjin bahás rievvára ja suoldáin divna dávverijt majt gávnin.

Akti báhtin tjude muhtem sáme sijddaj. Sijda álmhá lidjin mannam hejajda nuppe sijddaj. Sijddaj ij lim báhtsám ietján gá akta næjttso.

Tjude sihtin suv oahppásin vuolget hedjasijddaj. Næjttso hæhttu vuolget. Sán gáhtjoj tjudijt gærggat, valla sij e gærggam vuolget ávddála guolmudiddjen.

Næjttso diedij bávtev. Dáhku sán doalvoj tjudijt. Bávte nalta vuojnin merragátte tjuovgajt. Næjttso javlaj: Dála l hedjasijdda. Dáhku mij tjerastip.

Næjttson lij biesseloahko giedan.
- Dav galggabit tjuovvot, javlaj næjttso.

SÁMELATTJA

Dáppen la hedjasijdda. Dáhku mij tjerastip. Dav galggabit tjuovvot.

Mán bákestiv biesseloagov bávte badjel ja tjude dav tjuovvun. Iesj doarrás svikkastiv.

Sij tjerastin. Næjttso tjerastij ávdemusán. Tjude báhtin mažen. Állu bákerabddaj tjerastij, ja bákestij biesseloagov bávte badjel.

Iesj svikkastij doarrás, valla tjude tjuovvun biesseloagov ja mannin bávte badjel gájka.

Næjttso garvij bávtev ja manáj sijddaj oaddátjit. Hedjamanne ettjin diehtám dassta majdik ávddála gá vuojnin gáktu lij mannam.

Dan diehtij sij giittin næjtsov.
- Dán la duodaj mijáv gájkajt gáddjum, javllin.

Njálmasj giehtom la agev árrum nanos sámij gaskan. Gávnnuji áilo giehto luondo, viessogij, stálo ja tjudij birra. Stálo l ulmutja muoduk, valle ij la ulmusj. Sán la stuorak ja bárrá manáj. Muhtem giehtojn ulmutja bierggij stálo vuosstáj gávvelisvuodajn.

- Dábdá gus dán nágin subttasav?
- Gatjáda muhtem vuoras ulmutjis subttasav, dagá dasi gáváv.

Giehtja gávájit ja tjáde subttasav. Máhtá tjálllet tjállenginjáj jus dárbaha inep sajev.

Tjuorga ja tjáde stálo birra.

Barggogirjje: Gáritjisá b. 90 - 91

Gáritjisá

Máhtá gus dán gáritjisáv? Tjále davva nav tjábbát gá máhttelis.
Tjuorga aj gáváv dasi.

Gáritjis

Ale dálás balá
vuodná lieggi goadev
veludallat hávsske l
duolje nanna stáhkát.

Nahkára li boahtemin
Máddjá niehkuj vuolggá
niegon hávskudallá
siettos ráfe l væráldin.

Tjálle: Stig Riemme
Gaelok, 2019.

Tækstagirje: Sáme - tjoahkkájgæsos, s.94 - 95, barggogirje b. 72 - 73

SÁME - TJOAHKKÁJGÆSOS

Sáme árru nieljen rižkan ja li álgoáimmuga
Dat merkaž sij li árrum Sámen ávddála gá rižka li sárggum ietja-sa ráđájt. Sámen la aj sierra kultuvrra ja sierra giela.

Sámij árbbedábálasj lávlomvuohke **I juoiggam**. Dat le oalle oabme lávlomvuohke.

Aktse sáme giela
Li aktse sáme giela. Mij hállap julevsáme giela.

Árbbedábálasj sáme bivtas la gáppte.
Ávddála gárrun gápte v sasnes ja duoljes. Maŋgela goarrogáhtin gáptijt vádasis. Muhtem guovlojn aj vuojnná gáptes makkár máttos la ja jus válddum la.

Vuona Sámedigge le Gárášjyđgán.

Vuona, Suoman ja Svierigin li sámedikke ma ávdedi sáme ássijjt sebrudagán.

Gæhttjalibme

Mierkki mij la riehta.

1. Goassa I vuostasj bále tjáledum sámij birra?
 100 jage dán ávddála
 2000 jage dán ávddála
 10 jage dán ávddála

2. Gánná sáme árru?
 Suoman, Svierigin, Vuonan ja Ruossjan
 Dánmárkon ja Dujskan
 Spánskan

3. Goassa muoddáj tjággat?
 giesijt
 dálvijt
 tjavtjajt

4. Makkár guovlo gáppte dát la?
 nuorttasáme
 julevsáme
 oarjjelsáme

5. Majt dákus ájge sáme bivddin?
 bednagijt
 gáhtijt ja guolijt
 tsuobbujt

6. Galla sáme giela li?
 gáimmá
 lãgev
 lãgenarvihitta

7. Mij dájs ij la sáme aelãdus?
 gruvvãdãjmadibme
 boatsõjsuitta
 guolãstibme

8. Guhti dájs la mihtos julevsáme artissta?
 A-ha
 Maxida Mãrak
 Justin Bieber

9. Galla sámedikke miján li?
 gáimmá
 lãgev
 akta

4. MIJÁ VÆRÁLT

Digigájsse kapihtal 4, sváldas: <https://www.mauthor.com/present/6698121219932160>

Ulme:

- gávvidit Vuona kultuvrra- ja luonndoduobddágijt ja ságastallat majt geografijjalasj ja histárjålasj gáldo aktan kárta ja subttasa, máhtti subtsastit duobddágij birra
- reflektierit manen sámijn la iemeálmukstáhtus Vuonan, ja gávvidit sáme kultuvrra- ja sebrudakiellemá guovdásj merkajt ávddål ja dálla dætton ietjas sebrudahkaj
- átsádit ja ávddånbuktet sebrudakfágalasj gatjålvisájt, áhtsát diedoijt iesjguhtik gáldojn ja árvustallat man ávkálatjta diedo li gatjålvisájt tjalmostahttet

Digigájsse kap. 4, b. 1: Mijá værælt

Jiedna: Tjuolde barggobiehkev!

MIJÁ VÆRÁLT

1 2 3 4 5 6 7 8 ...

Ulme

- Oahppat gáktu Vuona, Svierik ja Suobma juohkási unnep ásijsda
- Oahppat kárta birra
- Oahppat almeguovloj birra

N
A L O

Digigájsse kap. 4, b. 2: Rijkaoase

Jiedna:

Dieddela bájnuiduvvum rijkajt kártan, de oattjo dahkamusáv. Lågå tevstajt.

Vásstádusá, Norga:

Vásstádusá, Ruotta:

RIJKAOASE

Svierik la juogedum gálmma rijskaásijda. Da li Norrlánnda, Svealánnda ja Götalánnda. Bájnne rijskaásijt. Sirde dassta manñela rijskaásij namájt riehta sajjida.

- Norrlánnda
- Svealánnda
- Götalánnda

Götalánnda
Svealánnda
Norrlánnda

Vásstádusá, Suobma:

RIJKAOASE

Suobma l juogedum gietjav guovlojda. Da li Nuortta-Suobma, Alle- ja sisednam-Suobma, Lulle-Suobma, Oarjje-Alle-Suobma, Oarjje-Suobma ja Álánnda. Bájnne guovlojt. Sirde dassta manñela guovloj namájt riehta sajjida.

- Lappi
- Davvi-Suopma
- Alle- ja sis-Suobma
- Nuortta-Suobma
- Oarjje-Alle-Suobma
- Oarjje-Suobma
- Álánnda

Lappi Nuortta-Suobma Lulle-Suobma
Oarjje-Alle-Suobma Oarjje-Suobma
Alle- ja sis-Suobma Álánnda

Digigájsse kap. 4, b. 3: Suohkana

Jiedna: Gulldala makkir suohkanmerka jali kommuvnna li dáj suohkanijn. Bieja riehta namáv suohkanmerkaj vuolláj.

Áhkánjára suohkanmerkan la Stáddá, mij la Vuona nasjonálarre.

Báddájo suohkanmerkan la gálle biejuve ruoppsis duogátja nanna, mij gávvit biejuve idjaguovddela.

Hábmera suohkanmerkan la snjuktjára báktesárggomijs Hierenjárgan.

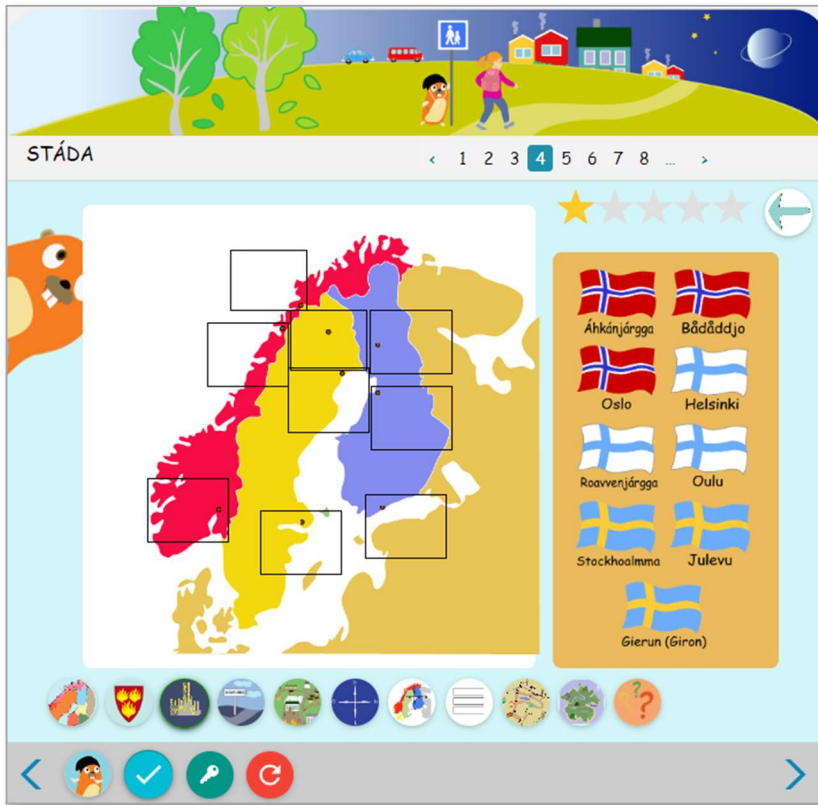

Jáhkámáhke suohkanmerkan li gálmmá alek eldagisá, ruoppsis tjávda ja guokta miehtjara.

Jielleváre kommuvnna li guokta bohttsu ja guokta ruovddegávastagá.

Árjepluove kommuvnna li gálmmá sátsu, bohttsutjoarve ja sjadde máno. Divna silbban.

Digigájsse kap. 4, b. 4: Stáda

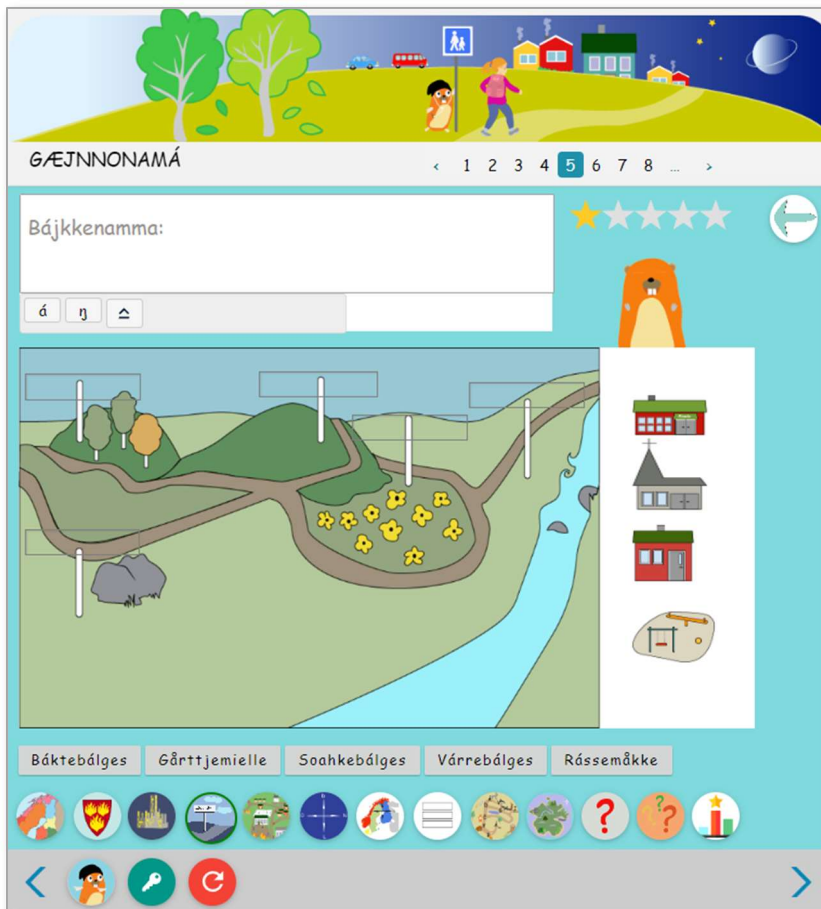
Jiedna:

Bieja stádajt riehta sadjáj kártan.

Vásstáduš:

Digigájsse kap. 4, b. 5: Gæjnnonamá

Jiedna:

Sirde gæjnno- jali gahttunnamájt dajda sajjida gánná da hiephi. Tjále galbajda. Bieja dábijt, stáhkamsaljov, girkkov ja skávláv gávváj. Gávnada bájkkáj namáv ja tjále bajemusaj.

Vásstádusá:

govva?

Digigájsse kap. 4, b. 6: Oarjjeluokta

Jiedna:

Dieddela girje gávån ja barga rádij milta.

Dahkamus:

Vásstádusá:

OARJJELUOKTA
< 1 2 3 4 5 **6** 7 8 ... >

1. Bájnne skávláv visskán.
2. Bájnne girkkov alegin.
3. Bájnne tjiectjamsaljov ruodnán.
4. Bájnne oassásav ruoppsadin.
5. Bieja gievlav dábe nali, mij la girkkov duogen.
6. Bieja guokta bijla skávlá álgusjbælláj.
7. Bieja gálmmtjiegagav dábe nali mij la lagámussan tjiectjamsaljo.

<

>

Digigájsse kap. 4, b. 7: Almeguovlo

Jiedna:

Tjále riehta ruktuj nuortta,
oarje, lulle ja alle.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 4, b. 8: Almeguovlo kártan

Jiedna:

Kártan la nuortta agev bajemusán. Nuortta I Nuorttapávlá guovlluj.

Almeguovlo li nuortta, lulle, oarje ja alle. Tjále almeguovlojt kárta ruvtojda.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 4, b. 9: Almeguovlo gárgádisaj

Jiedna:

Tjále riehta bágov gárgadissaj.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 4, b. 10: Bokstávvakárta

Jiedna:

Lågá bagádusáv ja jáde dan milta gávån. Tjále bokstávajt ruvtojda mañenagi gá dajda boadá gávån, vaj sjaddá báhko.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 4, b. 11: Dávverkárta

Jiedna:

Gávna gus dávverav? Jáde rádij milta, de gávna dávverav. Tjále riehta bágov báhkodajvvaj.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 4, b. 10: Gæhttjalibme

GÆHTTJALIBME < ... 7 8 9 10 11 12 13 14 >

1 2

1. Galla rijkkoase li Vuonan?

- 5 rijkkoase
- 3 rijkkoase
- 10 rijkkoase

2. Mij la Svieriga stuorámuš rijkkoase?

- Svealánda
- Norrlánnda
- Gøtalánnda

3. Makkir rijka oajvvestáda l Helsinki?

- Suoma
- Vuona
- Svieriga

Jiedna:

Vássteda gatjálvisájt!

<- Vástádusa 1

Vástádusa 2 ->

GÆHTTJALIBME < ... 7 8 9 10 11 12 13 14 >

1 2

4. Makkir suohkana suohkanmærkka l dát?

- Hábmæra
- Jáhkâmáhke
- Bådáddjo

5. Makkir almeguovllo l agev bajemusán kártan?

- nuortta
- lulle
- oarjje

Tækstagirjje: Mijá værált - rijkkaoase b. 96 - 97

MIJÁ VÆRÁLT

Rijkkaoase
Vuodna juohkás vidá rijkkaoassen: Searlánda, Østlánda, Vestlánda, Trendeláhka ja Nuortta-Vuodna.

Svierik vas juohkás gálmá rijkkaoassen, ma li Norrlánda, Svealánda ja Gøtalánda.

Suobma vas juohkás 7 guovlon, ma li Lappi, Nuortta-Suobma, Alle- ja Sis-Suobma, Lulle-Suobma, Oarjje-Alle-Suobma, Oarjje-Suobma ja Állánda.

Dán kapihttala ulme I ...

- oahppat gáktu Vuodna, Svierik ja Suobma juohkási unnep ásiida
- oahppat kárta birra
- oahppat almeiguovloj birra

Ulme:

- Oahppat gáktu Vuodna, Svierik ja Suobma I juogedum unnep ásiida.
- Oahppat almeiguovloj birra.

Diedo:

- <https://snl.no/Norden>
- Fylka ja lena: <https://snl.no/fylke>
- Svieriga lena: <https://www.informationsverige.se/sv/mer-om-sverige/boende/lan-och-kommuner-i-sverige/>
- Vuona suohkanmerka: https://no.wikipedia.org/wiki/Kommunev%C3%A5pen_i_Norge

MIJÁ VÆRÁLT

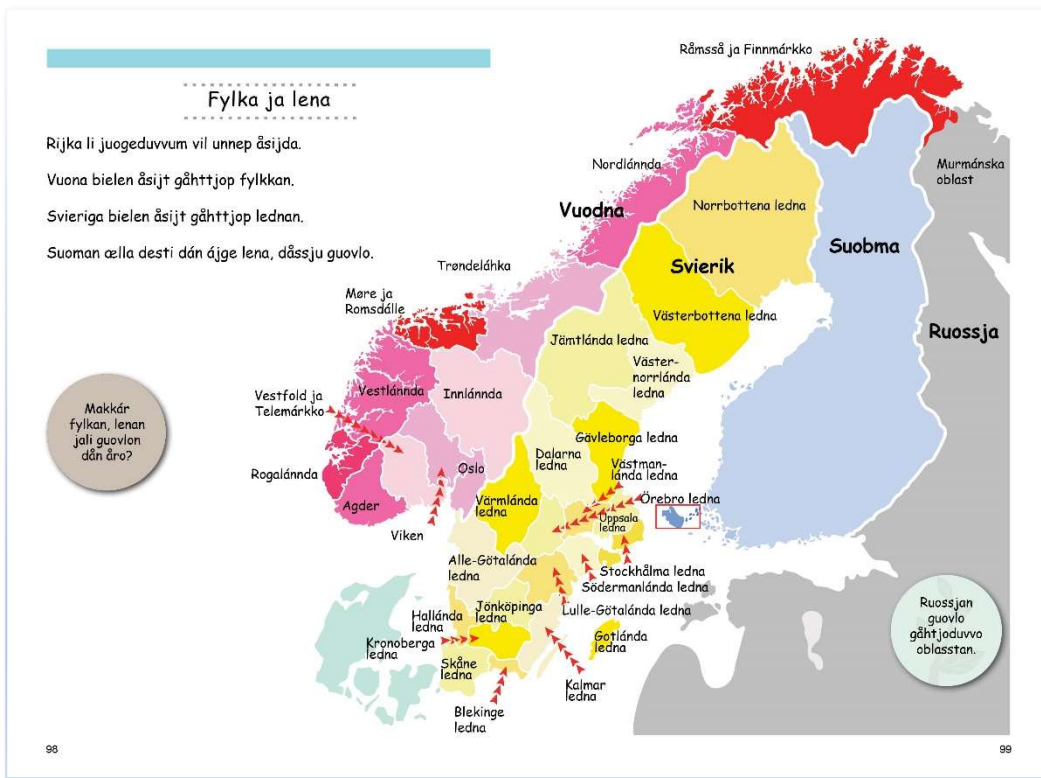
Tjåle kárttaj rijkkaoase namáv, gánná áro.

1. Galla rijkkaásiida rijkka li juogedum?
Vuodna: _____ Svierik: _____ Suobma: _____

2. Maikkár rijkkaoase li sáme guovlon?
_____

74

Tækstagirje: Fylka ja lena b. 98-99, barggogirje b. 80-81

Ságastallamábnnasa:

- Mij la dan fylka jali lena namma gánná dán áro?
- Galla fylka li Vuonan?

Fylka-ábnnasij ælla sierra barggobiehke, valla b. 80 - 87 li barggobiehke almeiguovloj birra ja kárta birra.

Tjále almeiguovlojt kárta birra.

oarjje   lulle   alle   nuortta

Álli gárgadisájt.

Boatsoj la soage nuortasjielen.

Guolle l boahhtsu _____

Gájsse l guole _____

Tjubukgahte l gájsse _____

luldsjbielen   oarjásjbielen   alusjbielen

Tækstagirje: Suohkan jali kommuvna b. 100 - 101, barggogirje b. 75

Suohkan jali kommuvna

Bájkke gánná dán áro, gullu muhtem suohkanij jali kommuvnaj. Juohkka suohkan la unna oasásj riijkas. Suohkanijn li suohkanmerka.

Suohkanin la stivrra mij gæhttja bærráj suohkana ulmuttjij dárbojt. Suohkan mierret fáladagájt duola degu skávlájt, mánájdárdijt, boarrásij sijdajt ja valástallamhállajt.

Áhkánjárga suohkan
Áhkánjárga suohkanmerkan la Stáddá, mij la Vuona nasjonáivárre.

Hábmara suohkan
Hábmara suohkanmerkan la snjuktja-párra bákte-sárggomis Hiere-njárgan.

Bådádjo suohkan
Bådádjo suohkanmerkan la gálle biejuve ruoppsis duogátja nanna, mij gávvit biejuve idjaguovdela.

Mista veráht

Jielleváre kommuvna
Jielleváre kommuvnamerkan li guokta bohttsu ja guokta ruovdegávástagá.

Árjepluove kommuvna
Árjepluove kommuvnamerkan li gálmme sátsu, bohttsu-tjoarve ja sjadde máno. Divna silbban.

Jåhkâmåhke kommuvna
Jåhkâmåhke suohkanmerkan li gálmme alek eldagisá, ruoppsis tjavda ja guokta miehtjera.

Ságastallamábnnasa:

- Makkár suohkanmærkka l duv suohkani/kommuvnan?
- Makkár dájma duv suohkanin/kommuvnan li?

Muv suohkan

 Makkár suohkanin dán áro? Mij la duv suohkana namma ietjá giellaj? Dieđá gus galla ulmutja duv suohkanin árru? Tjåle.

Mån árov _____
suohkanin.

Muv suohkana namma nuppe giellaj la: _____

Muv suohkan la _____
(tjåle riikkaose namáv).

Muv suohkanin árru _____
(tjåle ulmusjågov) _____ ulmutja.

 Tjuorga ja bájnne niellja dájma ma li mávsulatitja duv suohkanij.

--	--	--	--

Tækstagirje: Stáda b. 102 - 103, barggogirje b. 78 - 79

Stáda

Stáda l bájkke gánná árru állu ulmutja lahkalakkaj. Dáppen li állu vieso ja gahttuna. Stádan aj li stuorra oasesbájkke, bárádimbájkke ja hotella.

Stádan máhtta oassálasstet ietjá fáladagáida gá unnep bájkijn, duola degu valástallamijda ja suohtastallamijda.

Állu sáme li jáhtálam stádaida. Stuurra stádajn li siján ietjasa sámesiebre, gánná sáme aejvvali.

Åhkanjárgga
Báddáddjo
Oslo (Oslove)

Roavenjárgga
Oulu
Helsinki

Gierun (Giron)
Julevu
Stockhoalmma

Makkár ietjá stádaid diedá daj riikkaid?

Makkár stádajn la dán mandám?

Oslo
Birrusij 647 676
viesáda (2019)

Stockhoalmma
Birrusij 935 619
viesáda (2019)

Helsinki
Birrusij 648 042
viesáda (2019)

Ságastallamábnasa:

- Mij la mijá lagámus stáda?
- Manen mij gáhtjodip muhtem sajjit stádan? (<https://no.wikipedia.org/wiki/Bystatus>)

Stáda

Ane kárttagirjev ja mierkki dáj stádaid kárttaj. Makkár stádaid li sáme namá? Mierkki gievljin.

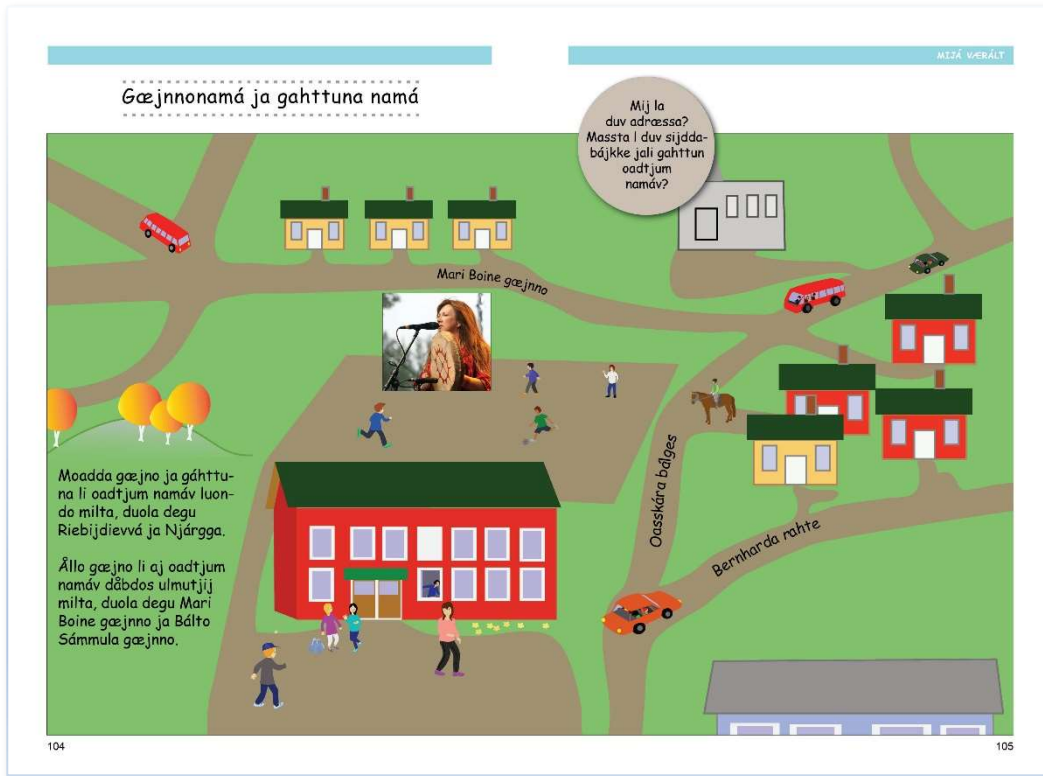
Oslo Báddáddjo Gierun Roandem Helsinki

Åhkanjárgga Stockhoalmma Julevu

Diedá gus ietjá stádaid, majn li sáme namá? Mierkki daj kárttaj ja tjáde stádaid namáid dasi. Tjále aj makkár riikka stáda l ja jus diedá ienebu dan birra.

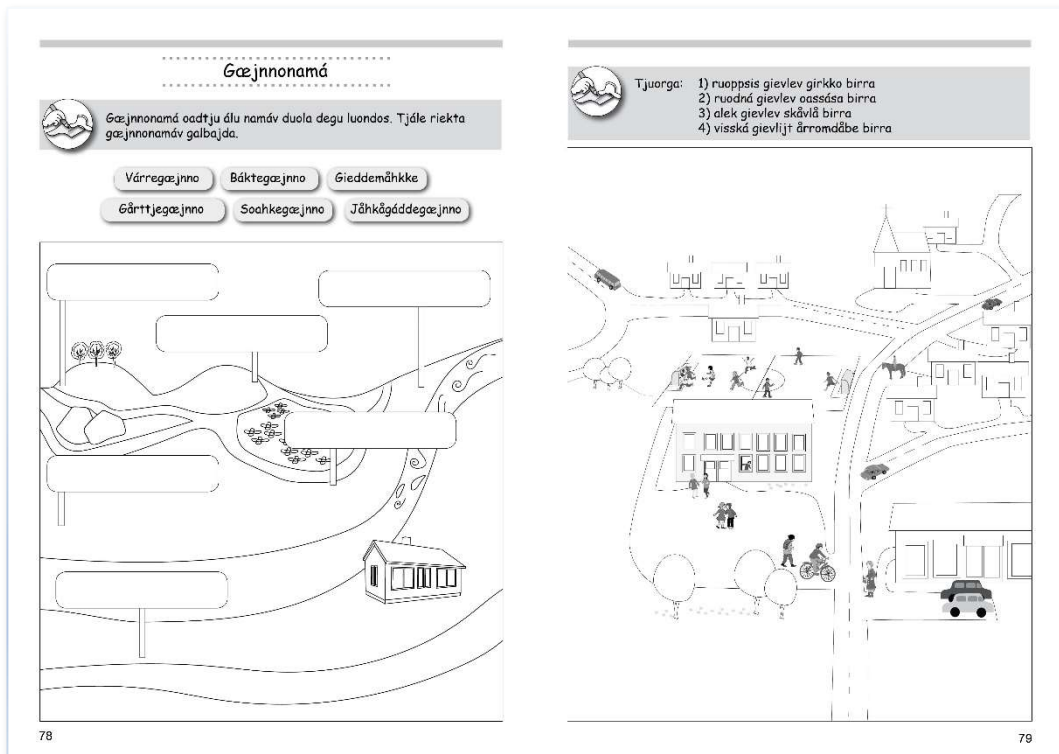
1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Tækstagirje: Gæjnonamá ja gahttuna namá b. 104 - 105, barggogirje b. 78 - 79

Ságastallamábnasa:

- Makkár gæjnonamá/gahttuna namá li mijá lahkabirrasin?

Tækstagirje: Mijá værált – tjoahkkájgæšos b. 106 - 107, barggogirje b. 82 - 89

MIJÁ VÆRÁLT - TJOAHKKÁJGÆŠOS

Majt la oahppam?
 Juohkka riikka l juogedum riikkašsija. Kártajn máhtá áhtsát bájkij, stádajt, suohkanijt jali kommuvajt. Kártajn vuojnu makkáar almequovlon bájke li.

Rijkajin li oajjvestáda gænna árru oalle állo viesáda. Bájkij ja stádajt gæjno ja gahttuna li álu oadttum namájt luondo jali dábdos ulmuttjij miitta.

Kárta Almequovlo

Oslo l Vuona oajjvestáda. Dáppe árru állo ulmutja. Állo sáme aj árru Oslon.

Hábmera suohkanmerkan la snjuktjapárna Hierenjárga báktesárggomijs.

Álge A-bokstávas, D

1. Maná oarjás, ja de manat alás. _____

2. Maná nuortas. _____

3. Maná nuortas. _____

4. Maná nuortas. _____

5. Maná lulás. _____

6. Maná lulás. _____

7. Maná lulás. _____

8. Maná oarjás. _____

9. Maná lulás. _____

Báhko l: _____

Álge vantsa guoras. Váttse 4 ruvto oarjás.

2. Váttse 6 ruvto alás.

3. Váttse 5 ruvto nuortas.

Dávver la _____

Ájddalá dån stivvri dronav ietjat sijda badjel. Majt vuoind? Vuoind gus várijt, nuorev, jágáv, miehtsev, giettiinj ja gærnojt? Tjuorga, bájnvi ja tjdle majt vuoind.

Dånna li gælmmä kárta. Makkár diedoijt oattjo gá gehtja kártajt.

1. _____
 _____
 _____

2. _____
 _____
 _____

3. _____
 _____
 _____

Gávna gus bágojt?

- nuortta
  lulle
  oarjje
  alle
 idja
  biejevve
  iehket
  idet
  mánnu

I	S	A	I	D	J	A	O	R	O	Á	I	L
G	Á	S	R	A	U	S	A	M	A	S	D	I
B	I	E	J	V	V	E	R	Á	B	O	L	E
A	M	I	B	V	B	E	J	N	A	R	R	H
L	U	L	L	E	I	H	J	N	T	U	E	K
L	N	A	E	R	T	Á	E	O	O	R	T	E
E	E	H	K	E	T	H	O	E	O	F	D	T
H	Á	R	R	Á	V	H	S	M	Á	D	D	L
V	A	I	A	S	V	A	E	Á	B	R	O	N
I	F	I	D	E	T	N	U	O	R	T	T	A

Jus dån la Dánmárkon, makkár almevuolajn le Sámeednam, Afrika ja Kina?

	OARJJE	NUORTTA	LULLE	ALLE
Sámeednam				
Afrika				
Kina				

Majt dån máhtá værdáda birra?

Mierkki riehta vástádusáv.

1. Galla rijkaase li Vuonan?

- 5 rijkaase
 2 rijkaase
 10 rijkaase

2. Mij la Svieriga stuordmus rijkaase?

- Svealánnda
 Norrlánnda
 Götalánnda

3. Man suohkana mærkka dát la?

- Bådádjo suohkan
 Hábmara suohkan
 Julevu kommuvna

4. Makkár almevuollo la agev baddjen kárta?

- nuortta
 alle
 oarjje

Gæhttjalibme

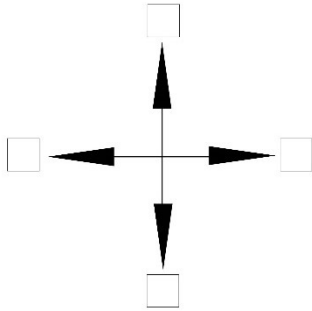

Nammada niellja almequovlo ja tjáde gávvájj almequovloj ocnádusájjt.

Vássteda gatjálvisájjt.

ǂalla riikkaaase li Svierigin?

ǂalla riikkaaase li Vuonan? _____

ǂalla riikkaaase li Suoman?

Tjáde muhtem bargojt majt suohkan ávdásta.

Mij hæhttu árrat, jus bájkeve stádan máhttá gáhttjot?

---

5. Mij mannap

Digigájse kapihtal 5, sváldas: <https://www.mauthor.com/present/5406720385482752>

Ulme:

- átsádit ja ávddánbuktet sebrudakfágalasj gatjálvisájt, áhtsát dieđojt iesjuhtik gáldojn ja árvustallat man ávkálatja dieđo li gatjálvisájt tjalmostahttet
- gávvidit Vuona kultuvrra- ja luonndoduobddágijjt ja ságastallat majt geografijjalasj ja histárjålasj gáldo aktan kárta ja subttasa, máhtti subtsastit duobddágij birra
- ságastallat identitiehta, moattebelakvuoda ja aktijvuoda birra ja reflektierit gáktu dábđdu gå ij la oassen aktijvuodas

Digigájsse kap. 5, b. 1: Mij mannap

MIJ MANNAP

Ulme

- Oahppat Cristoffer Columbusa mano birra
- Oahppat gánná væráltoase li
- Oahppat vehik væráltásij birra

Jiedna:

Lågå dån kapihttala ulmev. Tjuolde dassta mañgela dahkamusáv.

Digigájsse kap. 5, b. 2: Columbusa ájge fievro

COLUMBUSA ÁJGE FIEVRO < 1 2 3 4 5 6 7 8 ... >

1 2

Dán la duodas bijlajn mannam, tågajñ jali girddijn. Ulmutja li agev vándardam værárdin. Ávddála lij oalle dábálasj mannat vantsajñ. Muhtem ulmutja, guhti manñin báhtin guovlojda, gánná sij ællim ávddála árrum.

Jiedna:

Lågá fáktádiedov ja bieja gievlev dan fievro birra majna Columbus manáj.

Tæksta 2 ja vástádus:

COLUMBUSA ÁJGE FIEVRO < 1 2 3 4 5 6 7 8 ... >

1 2

Cristopher Columbus lej oalle dábdos manne. Muhtem tjuode jage dás ávddála sán ájgoj mannat vantsajñ Spanias Indiaj. Dalloj sán bádiñ Amerikañ ja jáhkij dat la India. Danen sán nammadiñ Amerika ulmutjiñt indiánan.

Digigájsse kap. 5, b. 3: Columbusa manno

Jiedna:

Makkir guovlluj Columbus galgaj mannat jus galgaj Indiaj bessat? Dieddela riehta njuolav.

Vásstáduš:

Boasstot:

Digigájsse kap. 5, b. 4: Columbusa manno álgij

COLUMBUSA MANNO ÁLGIJ

Christoffer Columbusa vanásmanno álgij .

Sán ájgoj vadasijn jáhtet .

Sujna ij lim buorre .

Columbus bádi .

Ulmutjiijt gejt sán iejvvij, gáhtjoj .

Spanian
kárta
indianarin
Indiaj
Amerikaj

Jiedna:

Bieja riehta bágov riehta sadjáj.

Vásstádušá:

COLUMBUSA MANNO ÁLGIJ

Christoffer Columbusa vanásmanno álgij .

Sán ájgoj vadasijn jáhtet .

Sujna ij lim buorre .

Columbus bádi .

Ulmutjiijt gejt sán iejvvij, gáhtjoj .

Digigájsse kap. 5, b. 5: Væráldaásij namá

Jiedna:

Lånudalá bokstávaj saijit dallutjij gá gávna væráldaásij namájt!

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 5, b. 6: Væráldaásij gávå

Jiedna:

Lågá diedojt. Gábtjá dassta manjela tevstav, ja sirde gávåjt dan riikkaj ja væráldaoassáj, gáši da gulluji.

Vásstáduš:

Digigájsse kap. 5, b. 7: Væráldaášij riikka

Jiedna:

Bieja riikkaj namájt riektá sadjáj kárttaj.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 4, b. 8: Majt dån máhtá?

MAJT DÅN MÁHTÁ?

1 2

1. Gási jáhkij Columbus sán lij boahátám gá sán jávsvdij Amerikaj?

- Kinaj
- Spaniaj
- Indiaj

2. Makkir fievruijn Columbus manáj?

- vadnasijn
- bijlajn
- tågajjn

3. Makkir væráldaoasen li ienemus rijska?

- Nuortta-Amerika
- Afrika
- Asia

4. Makkir stádan la Eiffel-toarnna?

- Stockhåلمان
- New Yorkan
- Parisan

Navigation icons: Home, Search, Refresh, and a star rating system.

Jiedna:

Mierkki riehta vásstádusáv.

Vásstádusá 1:

MAJT DÅN MÁHTÁ?

1 2

1. Gási jáhkij Columbus sán lij boahátám gá sán jávsvdij Amerikaj?

- Kinaj
- Spaniaj
- Indiaj

2. Makkir fievruijn Columbus manáj?

- vadnasijn
- bijlajn
- tågajjn

3. Makkir væráldaoasen li ienemus rijska?

- Nuortta-Amerika
- Afrika
- Asia

4. Makkir stádan la Eiffel-toarnna?

- Stockhåلمان
- New Yorkan
- Parisan

Navigation icons: Home, Search, Refresh, and a star rating system.

Vásstáduš 2:

Digigájsse kap. 5, b. 9: Ietjas bargo árvustallam

Digigájsse kap. 5, b. 10: Båhtusa

BÅHTUSA		RIEKTA VÁSSTÁDUSÁ	MIEDEMA
MIJ MANNAP	100%	0	0/0
COLUMBUSA ÁJGE FIEVRO	0%	0	0/0
COLUMBUSA MANNO	0%	0	0/0
COLUMBUSA MANNO ÁLGIJ	0%	0	0/0
VÆRÁLDAÅSIJ NAMÁ	0%	0	0/0
VÆRÁLDAÅSIJ GÅVÅ	0%	0	0/0
VÆRÁLDAÅSIJ RIJKA	0%	0	0/0
MAJT DÅN MÁHTÁ?	0%	0	0/0
IETJAS BARGO ÁRVUSTALLAM	0%	0	0/0
TJOAHKKÁJ	11%	0	0/0

6. GUOVSAGISÁJ MÁNÁ

Digigájsse kapihtal 6, svállidas: <https://www.mauthor.com/present/6024462176223232>

Ulme:

- ávddånbuktet ulmusjriektájt ja riektájt ma mánájn li, ja reflektierit manen dá riektá gávnnuji

Digigájsse kap. 6, b. 1: Guovsagisáj máná

Jiedna: Máná værárdav miehtáj li sæmmilágátja, valla avtabuohta iesjguhtik lágátja.

Ulme

Dánna máhtá oahppat:

- mánáj rievtesvuodaj birra
- rievtesferdukvuoda birra

Digigájsse kap. 6, b. 2: ON

Jiedna:

Dát la AN-viesso Amerikan. Dáppe lip mierredam divna værálá mánájn li rievtesvuoda.

Divna mánájn la rievtesvuohta bessat bárrát ja juhkat juohkka bieje.

Divna mánájn la rievtesvuohta árromsadjáj.

Divna mánájn la rievtesvuohta skávláv vádtset.

Divna mánájn la rievtesvuohta bessat dáktára lusi gá dav

dárbahi.

Divna mánájn la rievtesvuohta stáhkát.

Dieddela AN-slávgáv ja lågå fáhkatevstav, mij ihtá.

Digigájsse kap. 6, b. 3 Mánáj rievtesvuoda 1

Jiedna:

Sárgo sátsov riehta gávvoj.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 6, b. 4 Mánáj rievtesvuoda 2

MÁNÁJ RIEVTESVUODA 2 < 1 2 3 4 5 6 7 8 ... >

Divna mánájn la rievtesvuolta bessat ja juohkka bieje.

Divna la rievtesvuolta árromsadjáj.

Divna mánájn la rievtesvuolta vádtset.

Divna mánájn la bessat dáktára lusi gá dav dárbahti.

Divna mánájn la rievtesvuolta .

★☆☆☆☆

rievtesvuolta skávláv mánájn juhkat bárrát stáhkát

Jiedna:

Bieja bágojt riehta sadjáj.

Vásstádusá:

MÁNÁJ RIEVTESVUODA 2 < 1 2 3 4 5 6 7 8 ... >

Divna mánájn la rievtesvuolta bessat ja juohkka bieje.

Divna la rievtesvuolta árromsadjáj.

Divna mánájn la rievtesvuolta vádtset.

Divna mánájn la bessat dáktára lusi gá dav dárbahti.

Divna mánájn la rievtesvuolta .

★★★★★

Digigájsse kap. 6, b. 5 Sierra guovloj máná

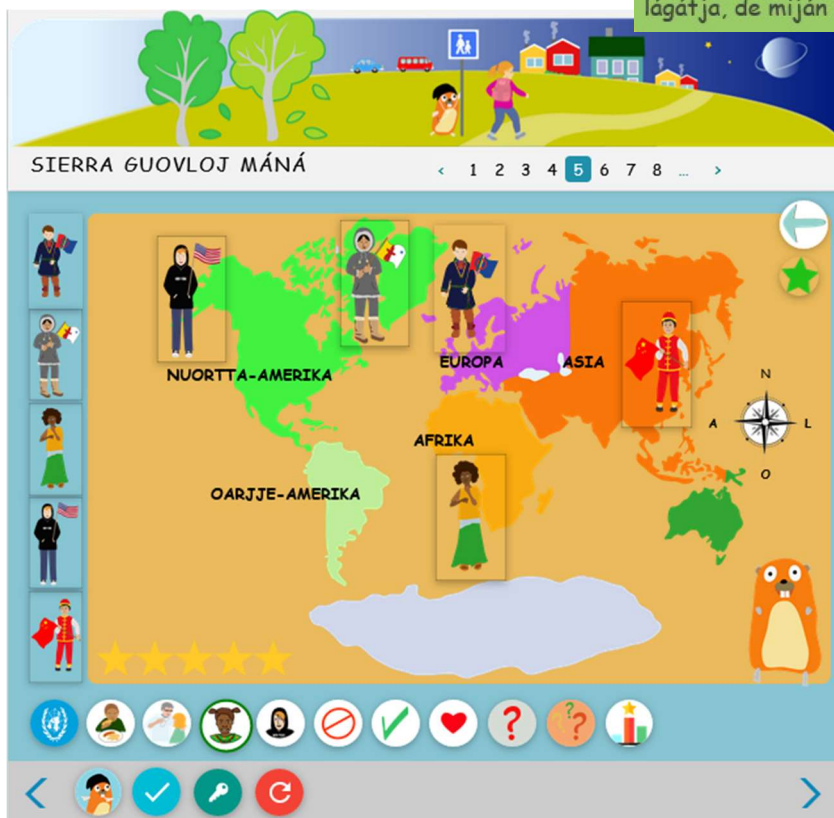
Jiedna:

Bieja mánáj gávájt riehta sadjáj vэрáldakártan. Lágá dassta maŋjela fáhkatevstav, mij ihtá.

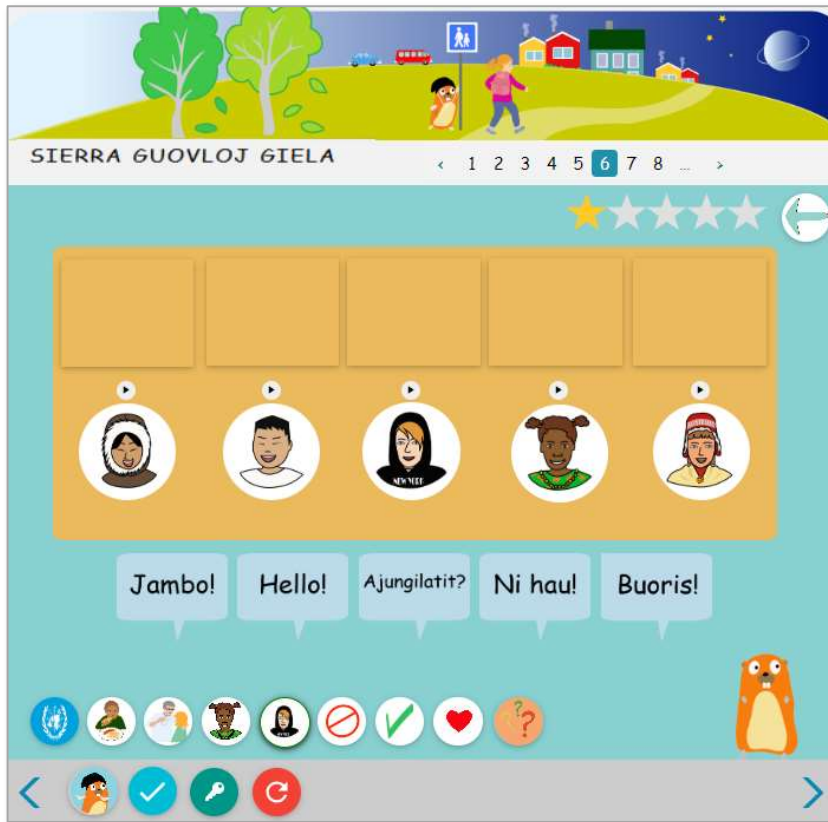
Fágateaksta:

Máná árru vэрáldav miehtáj, ja sij bárru iesjguhtik lágásj biebmajt, adni iesjguhtik lágásj biktasijt, árru iesjguhtik lágásj guovlojn ja siján la iesjguhtik lágásj hábme, valla siján li sæmmi lágásj dárbo gá dujna ja mujna, sæmmi lágásj rievtesvuoda stáhkat, bárrát, skávláv vádtset ja árrot árromsajen. Vájku mij lip iesjguhtik lágátja, de miján li sæmmilágásj dárbo.

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 6, b. 6 Sierra guovloj giela

Jiedna:

Væráldin hálli áлло gielajt!
Gulldala ja bieja riekta
ságastallamgievlev mánáj
badjelij!

Vásstádusá:

Digigájsse kap. 6, b. 7 Rievtesferdugahtesvuoda

Jiedna:

Ájtsa gus gáván juojddá mij la rievtesferdugahtes? Tjále mij duv mielas la rievtesferdugahtes skávlán, sijdan jali værárdin.

Digigájsse kap. 6, b. 8 Rievtesferdukvuohta

RIEVTESFERDUKVUOHTA < 1 2 3 4 5 6 7 8 ... >

Ij aktak ulmusj la gá nubbe ulmusj.

Mij lip smidá bargatjit bargojt.

Danen ij máhte agev ássjev gájkajda sæmmiláhkáj.

Máhtá árrrot vuojnnet ássijit iesjengaláhkáj.

Ij aktak sidá suv galggi giehtadallat .

Dav ájgev, majt mij iehtja mierredip, gáhttjop .

sæmmiláhkásj iesjengalágásj giehtadallat vuogas boasstot asstoájggen

Navigation icons: back, forward, search, refresh, and various thematic icons.

Jiedna:

Dievde bágojt nav vaj sjaddi álles gárgadisá.

Vásstáduš:

RIEVTESFERDUKVUOHTA < 1 2 3 4 5 6 7 8 ... >

Ij aktak ulmusj la gá nubbe ulmusj.

Mij lip smidá bargatjit bargojt.

Danen ij máhte agev ássjev gájkajda sæmmiláhkáj.

Máhtá árrrot vuojnnet ássijit iesjengaláhkáj.

Ij aktak sidá suv galggi giehtadallat .

Dav ájgev, majt mij iehtja mierredip, gáhttjop .

Navigation icons: back, forward, search, refresh, and various thematic icons.

Digigájsse kap. 6, b. 9 Mån máhtáv

MÅN MÁHTÁV

5 6 7 8 9 10 11 12

Muv namma:

Mån lav smidá:

Mån sidáv oahppat:

Mån máhtáv
iehtjádijda áhpádit:

Tjuorga ietjat gáváv:

Jiedna:

Tjále majt máhtá, majt sidá oahppat ja majt máhtá iehtjádijda áhpádit. Tjále namáv ja tjurga vil ietjat gáváv.

Digigájsse kap. 6, b. 10 Gæhthtjalibme

1
2

Gánná | AN-viesso?

- Vuonan
- Afrikan
- Amerikan

Mij la AN:a slávggá?

-
-
-

Mij la AN:a mánájkonvensjávnná?

- AN:a njuolgadusá mánáj rievtesvuodaj birra
- Mánáj juogos
- Mánájskávllá Amerikan

★★★★★

Jiedna:

Vássteda gatjálvisájt.

<- Vásstádusá 1.

Vásstádusá 2:

1
2

Manen álgaduváj AN?

- Moadda riikka sihtin ráfe ávddáj barggat stuorra doaro mangela.
- Suohtas la aktan barggat stuorra vieson.
- Vaj ulmutja værárdav miehtáj hállagáhti ieñgilsgielav.

Le gus juohkka mánán værárdin rievtesvuohtha oahppat tjáallet ja láhkát?

- Ij la.
- Dássju jus dav dárba j máhttet.
- De la.

★★★★★

Tækstagirje: Mánáj rievtesvuoda, b. 22 - 27

Mánáj rievtesvuoda

Mánáj rievtesvuoda li mierreduvum Mánájkonvensjávnrån. Aktis-sasj nasjávnrå (AN) mierredin Mánájkonvensjávnrån basádismåno 20. biejve 1989. AN hålit divna rijka væråldin tjuovvu mår-rådusåjt, vaj gåjka mánåjn juohkka rijkan la buorre dille ielle-min. Oalle åjnas la gullat majt mánå javlli åssjij birra ma sijåjda guosski.

Gåjka mánåjn la rievtesvuolta oadtjot biebmov ja rájina tjåtjev.

Usjudalå manen la åjnas mánå oadtju biebmov ja rájina tjåtjev.

22

RIEVTESVUODA

Gåjka mánåjn la rievtesvuolta viehkev oadtjot dálkudiddjes.

Jåhkå gus gåjka mánå oadtju viehkev gå skihppåj?

23

Gåjka mánåjn la rievtesvuolta sijddaj.

Usjudalå manen la åjnas gåjka mánåjn la sijdda ja måhttelisvuolta oahppat ådå åssjijt skåvlån.

24

RIEVTESVUODA

Gåjka mánåjn la rievtesvuolta åhpådussaj.

25

Ulme:

- Diehtet la mánájkonvensjávnná.
- Oahppat muhtem ásiht birra konvensjávnnán.

Gájka mánájn la rievtesvuohta stáhkát.

26

Usjudalá manen ájnas la máná bessi stáhkát.

RIEVTESVUOGA

Gá miján la demokratiija, de gájka bessi mierredit ássjiht, ma guoskadi ietjasa dilijda. Gájka li avtaárvvusattja.

Gájka jn li ietjasa árvo majt galggá guddnedit ja gájka jn li ietjasa dárbo ja dajt haehttu vieledit.

Besa gus dán bárádit, juhkat tjátjev ja vádtset skávlá?

Gáktus la jus máná e besa dálkuiddaje lusi gá skihppáji?

Le gus dijdá skávlán stáhkam-salljo?

27

Tækstagirje: Rievtesferdukvuohta b. 28 - 29, barggogirje b. 17 - 19

Rievtesferdukvuohta

Dán kapihttala ulme I ...

- oahppe galggi dábddát bágov *rievtesferdukvuohta*
- oahppe galggi máhttet ságastit *rievtesferdukvuoda* birra

Rievtesferdukvuohta sjaddá gá gájkajn la sæmmi árvo ja gá mij giehtadallap gájka ulmutijit sæmmiárvvusattjan. Dalloj aj juogadip avtadássáattjat ja rievtesferdugit.

Vuojná gus gávnán juogdá mij la iehperievtesferduk?

Rievtesferdukvuohta: Gá dájma vaj gájka li avtaárvvusattja.

28

RIEVTESVUODA

Le gus rievtesferduk ...

- sán guhti tjoarvvu alemus jienajn oadtju viehkev?
- sán guhti bajet giedav bæassá vásstedit?
- gájka dahki sæmmi ássjev avta bále?
- sij gudi gærggi ávdemusan bessi adnet dáhtáv?
- muhtema bessi kártáj spellat, valla gájka e?

Gá mij juogatjip tjabu dingajt ja bargajt rievtesferdugit de la miján buorre dille skávlán.

Mij duv mielas la iehperievtesferduk skávlán?

Tjoavdosbálges

1. Mij la gásgielisvuohta?
2. Makkár tjoavdusijt dán la usjudallam?
3. Gatjáda juohkka tjoavdusa buohta:
  - Vaháguhtttá gus dát náginav?
  - Majt iehtjáda dábdá dan hárráj?
  - Le gus tjoavdos rievtesferduk?
  - Viehket gus dat avtak?
4. Vállji avta tjoavddusav ja guoradala dav.
5. Viehkedij gus dát?

Jus ittji gávna tjoavddusav, gatjáda ietjastis majt dán dalloj máhtá barggat.

29

Ulme:

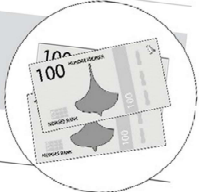
- Oahppe galggi dáddát bágov *rievtesferdukvuohta*.
- Oahppe galggi máhttet ságastallat *rievtesferdukvuoda* birra ja mij dat la.

RIEVTESFERDUKVUOHTA

Guokta báhtjatja libá goajvvum muohttagav ja tjijnnim 300 krávná. Gáktu I rievtesferduk juohket biednigijt? Tjále.

Báhtjaguovtes välldeba ienep muohta-goajvvombargov ja tjijnniba 800 krávná. Man álov tjijnniba goabbák jus goappátja oadtjoba sæmmi álov biednigijs?

Man álov luluj juohkkahasj tjijnnit jus lidjin fáron oadtjot vil guokta rádna?

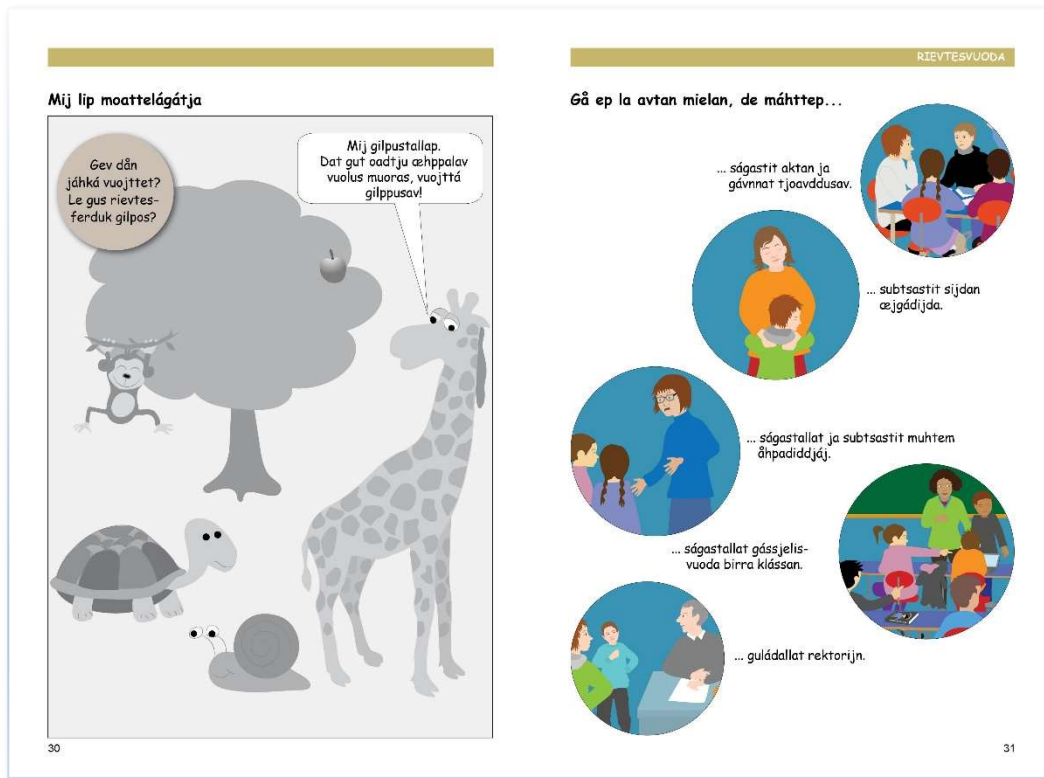
17

Ságastallamábnnasa:

- Le gus rievtes muhtema agev bessi ávdemussaj rájdon?
- Goassa dån la rievtes? Goassa dån la rievтугаhtes?

 <p>Tjåle ja tjuorga mij la rievtesferduk/iehperievtesferduk skåvlån, sijdan ja værdådin.</p> <p>rievtesferduk</p>	 <p>iehperievtesferduk</p>
<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>18</p>	<p>19</p>

Tækstagirje: Mij lip moattelágátja b. 30 - 31

Ságastallamábnnasa:

- Ájnas la máná juo unnen dádjadi mij lip sierralágátja ja mij hæhttup dâhkkidit nuppev navti gâktu sån la.
- Ij aktak mijás majdik máhte dasi makkára mij lip.
- Ájadalá gâktu værált lej árrót jus gájka lidjin árrót avtalágátja ja divna muora ja nav ájn avtalágátja.
- Ájadalá jus gájka lidjin máhttet sæmme ássjev.

Doajmma:

Dahkat siejnnegáváv, masi lijmmat sierralágásj ulmutjijt ja majt sij barggi.

Tækstagirje: Juogobarggo – Mijá skávlå, barggogirje b. 22 - 23

Juogobarggo

Dagá avjssav dijá skávlå birra. Tjuorga gávájt jali biesskeda avjssajs gávájt, majt lijmmi diehki.

MIJÁ SKÁVLLÅ

<ul style="list-style-type: none"> - Galla oahppe li mijá skávlån? - Guhti i oahppiiråde njunnjusj? 	<ul style="list-style-type: none"> - Majt barggi máná asstodjggefálaldagán? - Galla áhpaddjje li skávlån? 	<ul style="list-style-type: none"> - Majt barggá rektor? - Majt barggi viessobærrádjgæhttje? 	<ul style="list-style-type: none"> - Guhti rádjá skávlån? - Guði iehtjåda barggi skávlån?
---	---	--	---

22
23

7 Tæksta- ja bargogirjje: letjá tiemá

Tækstagirjje: Jiegnaájgge ja gierggeájgge, b. 40 - 41, bargogirje b. 28 - 29

Ulme:

- Oahppat vehik jieгнаájge birra.
- Oahppat vuostasj ulmutjij birra gdu báhtin Sábmáj.

Ságastallamábnasa:

- Gáktu dán jáhká lej viessot jieгнаájgen?

Doajmma:

- Dahkit ájggesátsov masi mierkkibihtit goassa jieгнаájgge lij.

JIEGNAÁJGGE JA GIERGGEÁJGGE

★ Dán kapihttala ulme! ...

- oahppat vehik jieгнаájge birra
- oahppat vuostasj ulmutjij birra gudi báhtin Sábmáj
- oahppat gierggeájge birra
- ságastallat gáktu gierggeájge ulmutja bierrgájin bivdejn ja tjoaggemájn
- oahppat ja diehtet vehik mij jieгнаájgge ja gierggeájgge lij.

Jieгнаájgge lij birrusij 14000 jage dás ávdálla. Dalloj lij álles Skandinvia jieгна vuolen.

13000 ámá (ávdálla mijá ájge)

Jieгнаájge lij álles mijá guovilo jieгна vuolen.

13000 jage ámá. Jieгна suddagádjij.

Jieгна sutta j vuostak merragáttijn.

Jieгнаájgge

Jieгнаájgge lij ávdálla gierggeájge Dalloj állim sjetto, állim iella jái ga ulmutja. Divna lij jieгна vuolen. Navti lij moadda tuvsán jage. Dav ájge mij gáhtjudip jieгнаájggen.

Birrusij 13000 jage ávdálla, mijá ájge jieгна suddagádjij. Merragáttien idij vehi ednam. Álgon lidjin dássju váre ja gierge, tjeivra ja sóddu. Monenagi ihtin ja sjaddagáhtin muhtem sjetto, duola degu viste.

Goassa báhtin ulmutja Sábmáj jieгнаájge moagel?

Sjetto ihtin gánná jieгна lij suddam. Viste bierrgá j malge-ednamn.

Boahttsu ja ietjá iella báhtin deiku gánná lidjin viste. Ja ietjá sjetto.

Iellij mopen ulmutja báhtin. Si j bivdim iellij.

HISTÁVRÁ

Jieгнаájgge

Léggá ja mierkki gávdá j nummarájn riektá ájggedátrnáj.

Ulmur ja báhtin biebmá mopen.

Boahttsu ja ietjá iella báhtin sjetto j vástij guohtot.

Jieгна sutta j algon merragáttijn.

Jieгнаájgen lej álles mijá guovilo jieгна vuolen.

Sjetto ihtin gá jieгна lej suddam. Viste sjetto j malge guovlejn.

13000 jage dán ávdálla jieгна suddagádjij.

Ruossobágo j tjále.

Tækstagirrije: Gierggeájge ulmutja b. 42 -43, barggogirje b. 30 - 31

Gierggeájge ulmutja

Gierggeájge ulmutja viessun bivdos. Sij bivddin gáttijt ja ietjá ielliit. Sij bivddin guolijt ja nuorjojt ja tjoaggin láttij mániit. Sij tjoaggin aj muorjijt ja sjattojt. Biebmo háhkuhibme ádjáni.

Giergge-ájge bisoj Vuonan 8000 jage.

42

JIEGNAÁTGE JA GIERGGEÁTGE

Gierggeájgen bivddin bivddorákkij
Tjuohtejagijn alluj ulmutja bivddin bivddorákkij. Da li stuorra rákke ednamin, májna ielliit gitta váldin. Da j aktavuohčaj ádjijt dahkin, májna stivriijin ielliit rákkijda. Danna vas ielliit gáddin sájtij.

Gierggeájge ulmutja viessun bivdos ja luonnd-áeládusájs.

bivddorágge

43

Ulme:

- Oahppat gierggeájge birra
- Ságastallat gáktu gierggeájge ulmutja bierrgijin bivdujn ja tjoaggemijn.

Ságastallamábnasa:

- Makkár biktasa gierggeájge lidjin?
- Majt ulmutja bárrin?
- Makkár ielle lidjin?
- Mij la bivddorágge?
- Makkár ielliit ulmutja bivddin?

Gierggeájge

Bájnne gierggeájge gávv.

30

31

Tækstagirrije: Gierggeájge árromsaje b. 44 - 45

Gierggeájge árromsaje

Gierggeájge ulmutja árrun slabájn ja tjubugin. Dáppe sij dahkin biebmov, ræjdojt ja værjojt ja gárrun biktasijt náhkes.

Gierggeájge ielle

Gierggeájgen lidjin sæmmilágásj ielle gá dán ájge. Gierggeájgen bivddin gáttijt. Gádde l boatsoj, mij ij la dámadum. Gierggeájgen aj lidjin stálpe, gierke ja albbasa. Ielle gierddin tjoasskemav.

Vuostasj ulmutja jáhtin bájkes bájkáj. Sij árrun tjubugin gá dat ij álgge fáron dálvudit.

44
45

Ságastallamábnasa:

- Gánná ulmutja árrun gierggeájgen?
- Makkár sænngagávne lidjin gierggeájge ulmutjiin?

Tækstagirjje: Gierggeájge ræjdo b. 46 - 47, barggogirje b. 32 - 33

Gierggeájge ræjdo

Gierggeájge ulmutja dahkin allasísá barggoræjdojt ja værjojt gierges.

Sájttenjuolav tjadnin nahtaj sassnebáttij. Gå sassnebátte gá-jkkin de sájtte bisoj oalle buoragit gitta nádán.

sájttenjuolla

njuolla

áksjo

dáktevuogga

Sij aj dahkin tjoarves vuokkajt maj guolijt bivddin.

Ulmutja dahkin aj nálojt, njuolajt ja guolleruohkijt tjoarves ja dávtes. Muorav aj adnin oalle álov. Giergge lij huoman nanosamos, ittjij mieska.

Állo barggoræjdo gierggeájges lidjin dagádum didnos. Diddno l muhtem sláj giergge.

Birrusij 4000 jage dás ávddála ulmutja álggin dahkat barggoræjdojt ja værjojt metállas. Dasi någájt gierggeájge.

46

Dahkat skuobáv

skuohpá

1. Gávna garra giergev, ájnnsat didnov.
2. Tsábme nuppe giergijn dan vuosstáj vaj smávva giergebiehke luovvani.
3. Vuorkki divna biehkijt, dajs máhtta dahkat njuolajt.
4. Hábbmi giergev duolbbasin ja basstelin.

Dábtja skuobáv sáddun tjátjijn. Gå dån la dav dahkam de máhtá dajna niessket duoljev ja sasnev. Álgon hæhttu gal vuostatjijn giddit iellev, massta njaldá náhkev.

Makkár gierges jáhká ulmutja dahkin barggoræjdojt ja værjojt gierggeájgen?

47

Ságastallamábnnasa:

- Makkár barggoræjdo lidjin ulmutjijn gierrgeájgen?
- Massta dahkin barggoræjdojt (tjoarves, dávtes, didnos)?
- Gáktu dahkin niesskemræjdov?

Gierggeájge ja dálásj ájgge

Sátsa dálásj ja gierggeájge dávvra gasska.

	☐	☐			☐	☐	
	☐	☐			☐	☐	
	☐	☐			☐	☐	
	☐	☐			☐	☐	

32
33

Tækstagirjje: Gierggeájge biebmoo b. 48 - 49, barggogirjje b. 41

Gierggeájge biebmoo

Biebbmoo oattjoo ulmutjiij árrutjiij guovlluj. Gáddebierggo lij buorre bárrámus. Dieván lidjin sjaatto ja muorje, ja ietján bádiij biebbmoo jágás, jávres ja meras.

Manen ájgeve gáhtjudin gierggeájge?

Ma li bákte-sárggoma?

Gáktu gierggeájge ulmutja viessun?

Ma li bákte-sárggoma?

Biebmoo gárvedin vuossjamrákken

- 1 Lieggit giergij**
Giergij lieggijin dálla nanna. Gá da lidjin buolle báhkkaša, de datj bieđjin vuossjamrággáj.
- 2 Gurppit biebmoo**
Biebmoo gurppijin buoragij ruosska vistij, biešij jalá lastaj sisi. Biebbmogurppasijt bieđjin báhkka giergij nali vuossjamrággáj.
- 3 Báhkka giergijt bárrámusá nali**
Buolle báhkka giergijt bárdun dan mangela biebmoo nali.
- 4 Darfe bajemussaj**
Vuossjamrákkek dievđin mojemussaj darfij ja ednamijin. Moadda tija mangela lij biebbmoo gibmanam ja bessin bárdit.

Dálla lij ájnnašamos gávnadis gierggeájgen.

Gáktu ulmutja tsahkkidín dálláv ávđdála gá rissjastihka lidjin gávnadam?

Ságastallamábnasa:

- Gáktu biebbmoo stivrrij gánná ulmutja árrun?
- Mij la vuossjamrágge?
- Gáktu dahkin vuossjamrákkek?

Tjuorga vuossjamrákkek. Tjuorga giergijta, biebmojta ja lavnijta datj nali.

Tækstagirjje: Gierggeájgge ja dálásj ájgge b. 50 - 51, barggogirjje b. 34 - 35

Gierggeájgge ja dálásj ájgge

Gierggeájgge máná hæhttuin barggat æjgádijda viehkkén, vaj sij bierrgijin. Siján ij lim asstoájgge, navti gáktu I dán ájgge mánájn.

50

JIEGNAÁJGGE JA GIERGGEÁJGGE

Dálásj ájgge mánájn la álla asstoájgges ja fáladagájs. Sij stáhki, ságastalli álov ja guládalli aj internehtan.

Makkár sieradusájt ja avtalágásvuodájt dán vuojná gierggeájgge ja dálásj ájgge gaskan?

51

Ságastallamábnnasa:

- Buohstastahitet gierggeájgge ja dálásj ájgge dájmajt.
- Makkár ieredusá li mánáj dájmajn? Na álessjattugij?

Gierggeájgge biebmó

Tjále majt guhtik bivdáá ja bárrá.

_____

_____

_____

_____

34

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

35

Tækstagirjje: Gierggeájge biktasa b. 52 - 53, barggogirjje b. 38 - 39

Gierggeájge biktasa

Gierggeájge ulmutja gárrun biktasiijt duoljes ja sasnes. Biktasiijt gárrun suonajn, maj válddin iellijs.

Sij adnin dáktenáloijt. Skárjájtt ællim hájn gávnadam. Daj sajen adnin basstelis diddnogiergiijt.

Dán ájge ulmutja gárrun divna biktasiijt, oajvvetjáhkás gitta juolggevuoduj.

Tjoasskemín ja galmmasin biedjin suojniijt gábmagij ja gistáj sisi.

JIEGNAÁJGGE JA GIERGGEÁJGGE

Ságastallamábnasa:

- Makkár biktasiijt gierggeájgen adnin? Massta dajt dahkin?
- Majt mij barggap gá niessket?

Tsuoiggidus: Gierggeájgen lidjin gátte. Dajt lip dábmam ja dálásj ájge li boahhtsu.

Masi | boatsoj anon?

Gievlj sinna li ábnasa. Sátsa ábnasijs dingajda, vaj vuojnnep masi ábnasa li anedum.

Boatsoj la aj anon vuojánin.

sasne

duolje

biebma

nuvtaga

gáhpér

nuvtaga

bierrgo ja dávte

nuvtaga

lávda

dávte ja tjoarve

muoddá

nállo

Tjále moallánagá bágov, mij vájllu.

Gierggeájgen ulmutja bárrin

Sij bivddin _____

Álmmá _____

Nissuna ja mnán tjoaggin _____

ja _____

Biktasiijt sij dahkin _____

Dávtijs sij dahkin _____

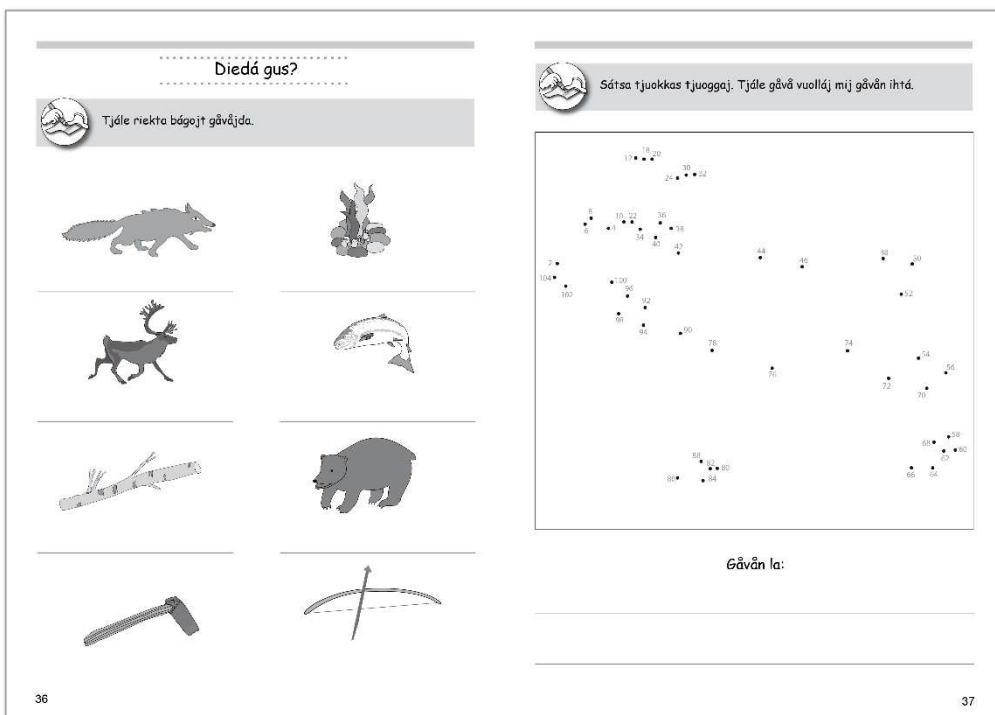
muorjiijt
sasnes
náloijt
sjattoijt
bivddin
guolev
sájtijn

Tækstagirjje: Gierggeájge vanás b. 54 - 55, barggogirjje b. 36 - 37

Ságastallamábnnasa:

- Massta vадnasijt dahkin gierggeájgen?
- Mij la ieredus gierggeájge vадnasij ja dálásj ájge vадnasij gaskan?

Tækstagirje: Báktesárggoma b. 56 - 57, barggogirje b. 40

Báktesárggoma

Giergdeáige ulmutja sárggun gávájt báktáj. Tenemus oasse báktesárggomijs gávádi ielliit ja muhtem oasse vas ulmutjiit. Vuona merragáttten li áillo báktesárggomijs.

Dán gáván vuojná Jiebmaluovta báktesárggomiit.

Makkár ræjdojn ulmutja sárggun báktáj giergdeáigen?

JIEGNAÁJTGE JA GIERGDEÁJTGE

Mij ep diede manen báktesárggoma lidjin nav ájnna dalusj ulmutjiida, valla moadda guoradalle jáhkki dat liij siidá jubmelijda guoskavasj ássje. Siij sárggun gávájt báktáj ja gærggájj.

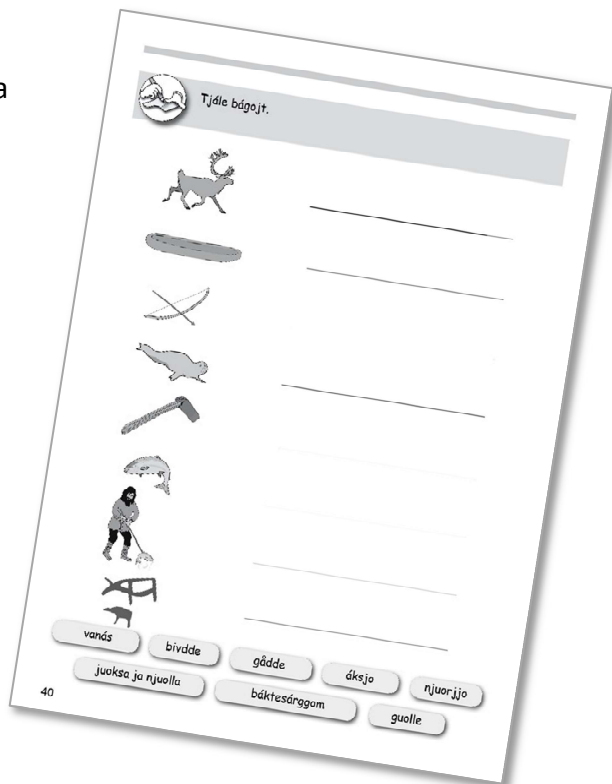
Le gus dán gæhttjalam sárggot gáváv gærggájj?

Ságastallamábnnasa:

- Gánná gávnnuji báktesárggoma? <https://no.wikipedia.org/wiki/Helleristning>
- Le gus dán vuojnnám báktesárggomiit, ma li prienntidum ádá ájggásasj dingajda hærvvan? Makkár dingajda?

Doajmma:

Vállji avta báktesárggomav. Tjuorga davva ja gatso sæjnnáj.

Tjåle bágojt.

varás   biváde   gádde   áksjo   njuorjjo

juoksa jo njuolla   báktesárggom   guolle

Tækstagirje: Majt dán máhtá gierggeájge birra, barggogirje b. 42 - 43

Majt dán máhtá gierggeájge birra?

Mierkki riehta vásstádusáv.

1. Goassa nágáj jiegnájge?

- 13000 jage dán ávddála
 1000 jage dán ávddála
 1 000 000 jage dán ávddála

2. Gáktu dahkin dáláv gierggeájgen?

- adnin stihkajt
 ruvviin muorav muora vuosstáj desik tjuodnama álgin oassjot
 lávgajn viehkin

3. Gánná árrum gierggeájgen?

- viesojn ja dábijn
 gáđijn ja slabájn
 vantsajn

4. Massta gierggeájge ulmutja dahkin biktasijt?

- sasnes
 hullos
 báhpelis

5. Makkár gierges dahkin áksjojt ja barggovædtsagijt?

- vuodjagierges
 sadjemis
 didnos

6. Mij la báktesárggom?

- gávvá mij báktáj sárgodum la
 gávvá mij bávtev vuoset
 áđájjgásasj dájdda

7. Makkár værjov bivdon adnin?

- sájtev
 birssov
 kanávnáv

8. Gánná sutta jiegná álgon?

- várretjáhkájn
 merragáttijn
 miehtsijn

Barggogirje: Majt la oahppam dáv jagev, barggogirje b. 90-91

Gá la barggam dáv jagev, de la oalle álov oahppam. Dij lihpiit vissá-
sít sággastallam tasktagirje gává (4. ja 5. bielen) birra aktan. Dálle
galga iesj tjdillet majt la oahppam.

Majt dán la oahppam?

Majt dán nujtá buoremusát?

Mij lej suohtes?

90

Mij lej gássjelis?

Man birra lulu hálijdit ienebu oahppat?

91